

ЕЛЕНА ХАДЖИЕВА, НЕДКА ГАРИБОВА,
АНДРЕАНА ЕФТИМОВА, МИРЕНА ПАЦЕВА,
АННА СЛУЦКА

Български език

ОБЩ КУРС

ЗА ЧУЖДЕНЦИ

Съдържание

	6	Гласни и съгласни звукове	
1	Здравейте! Как се казвате?	8	<ul style="list-style-type: none"> Фонетични задачи I. Сегашно време на глагола СЪМ II. Лични местоимения – именителен падеж III. Положителна форма на глагола СЪМ IV. Въпросителна форма на глагола СЪМ V. Отрицателна форма на глагола СЪМ
2	Какъв сте? Каква сте?	12	<ul style="list-style-type: none"> Фонетични задачи I. Сегашно време на глаголите ИМАМ и НЯМАМ II. Въпроси с въпросителни думи кой, коя, кое, коя, какъв, каква, какво, какви, къде, как III. Съществителни имена за национална принадлежност IV. Показателни местоимения за близки лица и предмети
3	Къде живеете?	20	<ul style="list-style-type: none"> Фонетични задачи I. Род на съществителните имена в единствено число II. Прилагателни имена в единствено число III. Показателни местоимения за отдалечени обекти IV. Числителни имена от 1 до 10
4	Ние сме студенти	30	<ul style="list-style-type: none"> Фонетични задачи I. Множествено число на съществителните имена II. Бройна форма на съществителни имена от м.р. III. Кратки форми на личните местоимения, винителен падеж IV. Повелителни форми на някои глаголи
5	Колко е часът?	38	<ul style="list-style-type: none"> Фонетични задачи I. Числителни бройни от 11 до 100 II. Съгласуване на прилагателни със съществителни имена по род и число III. Бъдеще време и минало време на глагола СЪМ IV. Конструкции ИСКАМ ДА, ТРЯБВА ДА V. Кратки дателни форми на личните местоимения
6	Време и сезони	48	<ul style="list-style-type: none"> Фонетични задачи I. Членуване на съществителните имена II. Членуване на прилагателните имена III. Съществителни имена от числителни имена IV. Форми на числителните редни имена, означаващи римски цифри V. Сегашно време на глаголи от I, II, III спрежение
7	В кафето	60	<ul style="list-style-type: none"> Фонетични задачи I. Бъдеще време на глаголите II. Кратки форми на прилагателните местоимения III. Сравнителна и превъзходна степен на прилагателните имена IV. Вид и спрежение на някои глаголи V. Вид на глагола (с модални глаголи)
8	На обяд в ресторанта	72	<ul style="list-style-type: none"> Фонетични задачи I. Образуване на относителни прилагателни имена от съществителни II. Безлична употреба на МОЖЕ III. Пълни форми на винителните и дателните лични местоимения IV. Числителни бройни имена от 100 нагоре
9	Моят работен ден	82	<ul style="list-style-type: none"> Фонетични задачи I. Несвършен и свършен вид на глагола с някои наречия и съюзи II. Възвратни глаголи в сегашно време III. Възвратно-лични местоимения
10	В супер-маркета	90	<ul style="list-style-type: none"> Фонетични задачи I. Обобщение на вид на глагола II. Повелително наклонение – прости форми, образуване III. Положителни и отрицателни форми IV. Глаголи с неправилни форми за повелително наклонение V. Вид на глагола и повелителни форми VI. Отглаголни съществителни имена на -не

11 Телефонен разговор

100

- I. Въпросителни, неопределителни и отрицателни местоимения и наречия
- II. Сложни повелителни конструкции
- III. Минало свършено време на някои глаголи
- IV. Окончания на формите за минало свършено време
- V. Сложно съставно изречение с подчинено обстоятелствено изречение за цел и причина (за да, защото)

12 Как се запознахте?

110

- I. Относителни местоимения
- II. Минало свършено време – образуване и значение
- III. Място на кратките винителни и дателни форми на личните местоимения при едновременна употреба
- IV. Трансформация на пряка в непряка реч на съобщителни и въпросителни изречения с въпросителна дума

13 При лекаря

120

- I. Безлични изречения с винителни и с дателни лични местоимения
- II. Възвратни безлични конструкции
- III. Удвояване на обекта в българския език
- IV. Местоименни форми – пълна и кратка форма
- V. Съществително име и кратка местоименна форма (удвояване на допълнатието)
- VI. Трансформация на пряка в непряка реч на въпросителни изречения с частица ЛИ

ТЕСТ 1

130

14 Анкета

132

- I. Притежателни местоимения – пълна и кратки форми
- II. Въпросителни местоимения за притежание
- III. Възвратни притежателни местоимения
- IV. Правила за употреба на кратките притежателни местоимения

15 Вече си избрах

142

- I. Минало свършено време на глаголи от несвършен и свършен вид
- II. Обобщителни местоимения
- III. Сложно съставно изречение с подчинено допълнително изречение (че, да)

16 Хайде на екскурзия!

150

- I. Глаголи за движение с предлози и наречия
- II. Трансформация на повелителни изречения в непряка реч

17 Семейството на Ваня

160

- I. Минало свършено деятелно причастие
- II. Минало неопределено време
- III. Значение и употреба на минало неопределено време

18 На опера

168

- I. Минало неопределено време на възвратните глаголи
- II. Сравнение на минало свършено време с минало неопределено време
- III. Безлични изречения в минало неопределено време
- IV. Трансформация на пряка реч в минало свършено време в непряка реч

19 Писмо

174

- I. Образуване на минало несвършено време
- II. Сравнение на глаголни форми за минало несвършено време със сегашно и минало свършено време
- III. Сегашно деятелно причастие

20 Дневникът на Ани

182

- I. Минало несвършено време на глаголи от свършен вид
- II. Образуване на деепричастия
- III. Лични форми на глагола трябва
- IV. Образуване на съществителни имена за лица с наставки

ТЕСТ 2

190

Лингвостранознание I част – 267

II част – 300

III част – 312

21 Злополука

192

- I. Минало несвършено деятелно причастие
- II. Преизказване на глаголно-то действие
- III. Наречия – видове

22 Първа среща

200

- I. Образуване на минало предварително време
- II. Съпоставка на минало неопределено време с минало предварително време
- III. Образуване на съществителни имена

23 На сватба

206

- I. Образуване на бъдеще време в миналото
- II. Употреба на бъдеще време в миналото в условни изречения
- III. Сложни съставни изречения с подчинени определителни изречения

24 Кирил и Методий

212

- I. Преизказни форми на минало неопределено време, минало предварително време и бъдеще време в миналото
- II. Свидетелски и несвидетелски форми на минало неопределено време и минало предварително време
- III. Случаи, когато съществителните имена не се членуват

25 Сватбено пътешествие

220

- I. Образуване на минали страдателни причастия
- II. Страдателен залог с причастно-страдателни форми

26 Българска кухня

226

- I. Страдателен залог с възвратни форми
- II. Сравнение на причастно-страдателни и възвратно-страдателни конструкции
- III. Безлични форми на глаголите в страдателен залог

27 Хайде, помечтай си малко!

234

- I. Образуване на условно наклонение
- II. Употреба и значение на условно наклонение
- III. Условни изречения в изязвително и условно наклонение

28 В банката

240

- I. Образуване и употреба на бъдеще предварително време
- II. Образуване и употреба на бъдеще предварително време в миналото
- III. Обобщение на въпросителни, относителни, неопределителни, отрицателни и обобщителни местоимения

29 681 г. – Ахелой

248

- I. Система на българските глаголни времена
- A. Акционност – резултативност
- B. Предходност – едновременност – следходност
- B. Ориентация спрямо момента на говорене

30 Шибил Люцкан

256

- I. Съвместна употреба на глаголните времена в българския език
- A. Разказ в минал план
- B. Разказ в сегашен план – „репортажно сегашно време“
- B. Трансформация на текст от сегашен в минал план
- G. Трансформация на глаголните времена в диалогична реч

ТЕСТ 3

264

Приложения:

I. Фразарий – 328

II. Фразеологизми – 342

Българската азбука

печатни букви   ръкописни букви

А а	А а
Б б	Б б
В в	В в
Г г	Г г
Д д	Д д
Е е	Е е
Ж ж	Ж ж
З з	З з
И и	И и
Й й	Й й
К к	К к
Л л	Л л
М м	М м
Н н	Н н
О о	О о
П п	П п
Р р	Р р
С с	С с
Т т	Т т
У у	У у
Ф ф	Ф ф
Х х	Х х
Ц ц	Ц ц
Ч ч	Ч ч
Ш ш	Ш ш
Щ щ	Щ щ
Ъ ъ	Ъ ъ
Ь ь	Ь ь
Ю ю	Ю ю
Я я	Я я

Гласни звукове

/й/	/ѐ/	/а/	/ъ/	/ò/	/ү/
Йво йскам вие	дѐн ѐсен Елена	аз Англия казвам	българин мъж Гърция	тòй окò Лондон	Түрция үча группа

Съгласни звукове

/п/	/б/	/т/	/д/	/к/	/г/	
пия пийша Пётър	бия бързам билет	тòм тетрадка трамвай	дòм дърво дете	кàк кипърец какво	грѝк Германия Георги	
/ф/	/в/	/с/	/з/	/ш/	/ж/	/х/
физика кафе Франция	врата вечер вино	сòл стòл Сòфия	защò захар зима	шàл шийя швѐпс	женà живѐя жълт	химия химикалка хàб

/ч/	/џ/ (дж)	/ц/	/с/ (дз)
четà часòвник чай	джòб джàз	цѝрквa цвѐте ценà	дзѝн

/р/	/л/	/м/	/н/	/й/
ресторàнт работя Русия	лѐкция лимòн Ливàн	Мария мàса мѐд	нòж народ Никòзия	здравѐй Йордания Сиолейман

Букви

я	ю	ь	щ
Яна България лято	юни тòтòн сьюз	асансьòр фризьòр актьòр	нощ пòща щòри

Диалог

– Добър ден.
– Добър ден.
– Как се казвате?
– Аз се казвам Йоаннис.
– От Кипър ли сте?
– Не, аз съм от Гърция. А Вие откъде сте?
– Аз съм от България.

– Откъде сте?   – Аз съм от .....

– Откъде е той?   – .....

– А тя откъде е?   – .....

– Как се казвате?   – Аз се казвам (казвам се) .....

– Как се казва той?   – .....

– А тя как се казва?   – .....

Прочетете текста! Напишете го!

Аз се казвам Иво. Аз съм българин.
Той се казва Никос. Той е грък.
Тя е от Германия. Тя се казва Катерина.
Вие обичате портокали.
Тя обича кафе със захар.

Здравейте! Как се казвате?

Петър: – Здравей, Мария!
 Мария: – Здравей, Петре!
 Петър: – Мария, това е Георгиос от Гърция. Запознайте се!
 Мария: – Приятно ми е. Казвам се Мария Колева. Вие как се казвате?
 Георгиос: – Приятно ми е, Георгиос.
 Мария: – Говорите ли български?
 Георгиос: – Зная малко.
 Петър: – Той е студент. Учи български език.
 Мария: – Аз също съм студентка. Следвам психология.
 Петър: – Ние сме колеги. Учим с Мария в една група.

Запомнете!

Здравей!
 Как се казвате?
 Казвам се...

Приятно ми е.
 Говорите ли български?
 Той е студент.

Следвам психология.
 Ние сме колеги.
 Учим в една група.

Фонетични задачи

Прочетете изреченията, като спазвате паузите:

(|)   (||)   (#)
 малка   средна   голяма

Внимавайте: думата без ударение оформя с думата с ударение едно акцентно цяло:

– една фонетична дума!

Ние сме | студенти. # Аз съм | от Кипър, || той е | от Гърция, || а те са | от Турция. #

Колеги сме. # Сега учим | български език | в една група. # Искаме да следваме | логопедия. #

Това е | Петър. # Запознайте се с Георгиос! # Той също | е студент. #

Граматика

I. Положителна форма на глагола СЪМ

Лице/Род	Единствено число	Множествено число
1. аз	съм студент	ние сме студенти
2. ти	си студент	вие сте студенти
3. той	е студент	
тя	е студентка	те са студенти

Учита форма

– Вие сте преподавател
 – Вие сте преподавателка

II. Въпросителна форма на глагола СЪМ

Аз студент ли съм?
 Ти студент ли си?
 Той студент ли е?
 Тя студентка ли е?

Ние студенти ли сме?
 Вие студенти ли сте?
 Те студенти ли са?

III. Отрицателна форма на глагола СЪМ

Аз не съм студент.
 Ти не си студент.
 Той не е студент.
 Тя не е студентка.

Ние не сме студенти.
 Вие не сте студенти.
 Те не са студенти.

Упражнения

1. Попълнете с форми на глагола СЪМ:

Аз ..... студент.
 Аз ..... студентка.
 Той ..... студент.
 Тя ..... студентка.
 Ние ..... студенти.
 Те ..... студенти.
 Ти ..... студент.
 Вие ..... студент.
 Мария ..... студентка.
 Петър ..... студент.

2. Попълнете празните места с форми на глагола СЪМ:

Ти студент ли .....?
 Мария студентка ли .....?
 Георгиос и Петър студенти ли .....?
 Ние студенти ли .....?
 Тя преподавателка ли .....?
 Той преподавател ли .....?
 Вие студенти ли .....?
 Аз преподавателка ли .....?

Здравейте! Как се казвате?

3 Попълнете празните места с отрицателните форми на глагола СЪМ:

Мария	гъркиня.	Ти	българка.
Георгиос	българин.	Вие	гърци.
Ева и Димитра	българки.	Ние	гъркини.
Аз	грък.	Студентите	българи.

4 Ти българин ли си?

Не, не съм българин.

Мария гъркиня ли е?	Не, ...
Георгиос българин ли е?	Не, ...
Петър грък ли е?	Не, ...
Мария и Петър гърци ли са?	Не, ...
Димитриос и Ева българи ли са?	Не, ...
Милена кипърка ли е?	Не, ...
Иван кипърец ли е?	Не, ...
Те кипърци ли са?	Не, ...

5 Попълнете празните места с форми на глагола СЪМ:

Това	Петър.	Това	ти.
Това	Мария и Петър.	Това	ние.
Това	Георгиос.	Това	вие.
Това	Ева.	Това	преподавателите.
Това	аз.		

6 Попълнете с:

аз   ти
той   ние
вие   Вие
тя   те

..... е от България.
..... е от Турция.
..... са от Гърция.
..... сме от Кипър.
..... си от Германия.
..... съм от Италия.
..... сте от Франция.
..... са от Англия.
..... сме от Русия.
..... си от Унгария.

7 Той е от България.

А вие от България ли сте?

Ние сме от Русия.	А те .....
Той е от Кипър.	А тя .....
Вие сте от Гърция.	А аз .....
Тя е от Турция.	А той .....
Аз съм от Унгария.	А ние .....
Ти си от Франция.	А вие .....
Те са от Германия.	А ние .....
Тя е от Италия.	А ти .....

8 Аз съм от Турция.

А Вие откъде сте?

Той е от Испания.	А тя откъде .....
Ние сме от България.	А вие откъде .....
Тя е от Кипър.	А той .....
Аз съм от Русия.	А те .....
Ти си от Кипър.	А ние .....
Вие сте от Турция.	А аз .....
Георгиос и Ева са от Гърция.	А ти .....
Преподавателката е от България.	А Вие .....

9 Как се казваш?

Казвам се Мария.

Той как се казва?	Той се .....
Тя как се казва?	Тя се .....
Вие как се казвате?	Аз се .....
Ти как се казваш?	Аз се .....
Вие как се казвате?	Ние се .....
Те как се казват?	Те се .....
Аз как се казвам?	Ти се .....
Аз как се казвам?	Вие се .....

Разбирате ли?

Добро утро!	българин	кипърец	А Вие откъде сте?
Добър ден!	българка	кипърка	А вие откъде сте?
Добър вечер!	българи	кипърци	
Лека нощ!	грък	турчин	
Довиждане.	гъркиня	туркиня	
Чао.	гърци	турци	

Какъв сте? Каква сте?

- Георгиос:** – Добър ден!
Мария: – Здравей, Георгиос! Как си?
Георгиос: – Благодаря! Добре съм. Кое е това момиче?
Мария: – Запознайте се, това е Надя.
Надя: – Приятно ми е, Надя. Вие какъв сте?
Георгиос: – Аз съм грък. Вие българка ли сте?
Надя: – Да, българка съм и съм студентка по право. А Вие какво следвате?
Георгиос: – Аз уча български език и сега имам лекции. О, Майк, здравей! Къде отиваш? Лекции ли имаш?
Майк: – Не, нямам лекции. Търся преподавателката ни, г-жа Ганева.
Мария: – Какъв е по народност Майк?
Георгиос: – Майк е англичанин от Лондон и учи български език.

Запомнете!

Как си?
 Какъв сте?
 Добре съм.

Имам лекции.
 Нямам лекции.
 Къде отиваш?

Търся преподавателката.
 Какъв е по народност?
 Кое е това момиче/момче?

Фонетични задачи

Шумови съгласни:

Звучни: /б/, /в/, /г/, /д/, /ж/, /з/, /ц/ (дж), /с/ (дз),

Беззвучни: /п/, /ф/, /к/, /т/, /ш/, /с/, /ч/, /ц/, /х/;

Оформят се двойките: /б, п/, /в, ф/, ...

Обеззвучаване на звучните съгласни в края на думата и пред паузи (|, ||, #) – звучните се редуват с беззвучните съгласни от корелативната двойка: /б/ : /п/ ...:

хляб |, мoлив |, мъж |, съюз |, град |, бридж |
 [хляп], [мoлиф], [мъш], [съюс], [грaт], [брич]

Прочетете изреченията:

Каквo | е товà? # Товà | е | мoлив. # А товà | е | нoж. #
 [ф] [ш]

Обичам хляб || с мeд. # Тoй | е | Гeорг. # Какъв | е тoй? #
 [п] [т] [к] [ф]

Госпoдiн Гaнев | е дoбрe. Сoлун | е гpaд. #
 [ф] [т]

Напишете изреченията!

Граматика

I. Сегашно време на глаголите *имам* и *нямам*

аз	имам	нямам
ти	имаш	нямаш
той	има	няма
тя	има	няма
то	има	няма
ние	имаме	нямаме
вие	имате	нямате
те	имат	нямат

II. Въпроси с въпросителни думи *кой, коя, кое, кои, какъв, каква, какво, какви, къде, как*

Кой е той?	Той е Майк.
Коя е тя?	Тя е Надя.
Кои са те?	Те са Мария и Георгиос.
Какъв е той? (по професия/по народност)	Той е преподавател./Той е българин.
Каква е тя?	Тя е преподавателка.
Какви са те?	Те са студенти.
Какво учиш?	Уча български език.
Къде отиваш?	Отивам на лекции.
Как си?	Благодаря, добре съм.

III. Съществителни имена за национална принадлежност

България	българин	българка	българи
Англия	англичанин	англичанка	англичани
Турция	турчин	туркиня	турци
Франция	французин	французойка	французи
Гърция	грък	гркиня	грци
Русия	руснак	рускиня	руснаци
Полша	поляк	полякиня	поляци
Кипър	кипърец	кипърка	кипърци
Германия	немец	немкиня	немци
Унгария	унгарец	унгарка	унгарци
САЩ (Америка)	американец	американка	американци
Китай	китаец	китайка	китайци
Индия	индиец	индийка	индийци
Испания	испанец	испанка	испанци
Италия	италианец	италианка	италианци

IV. Показателни местоимения за близки лица и предмети

Единствено число			Множествено число
мъжки род	женски род	среден род	
този	тази	това	тези

Упражнения

1 Изберете подходящата форма на глаголите *имам* или *нямам* и попълнете празните места:

1. Майк ..... преподавателка.
2. Те ..... химикалки, а ти .....
3. Ние ..... пари, а тя .....
4. Вие ..... ли лекции? – Не, ние вече .....
5. Аз ..... тетрадки.
6. Ти ..... книги, а Георгиос и Надя .....
7. Не, Георгиос ..... време. Той отива на лекции.
8. Надя ..... молив, а вие .....
9. Сем. Петрови ..... апартамент в София, но те ..... в Пловдив.

2 Отговорете на въпросите:

Могел: Аз имам учебник.

Ти имаш ли?

Аз нямам.

1. Георгиос ..... лекции. А Майк ..... ли? Той .....
2. Вие ..... речник. А те ..... ли? Те .....
3. Ти ..... време. А вие ..... ли? Ние .....
4. Надя ..... химикалка. А ти ..... ли? Аз .....
5. Аз ..... приятели. А Мария ..... ли? Тя .....
6. Те ..... упражнения. А аз и Надя ..... ли? Ние .....
7. Ние ..... пари. А аз ..... ли? Ти .....

3 На празните места поставете кой, коя, кое, кои:

Могел: Търся преподавателката ни, г-жа Ганева.

– Коя преподавателка търсите?

1. Търся студентите. – ..... студенти търсите?
2. Търся Надя. – ..... Надя търсите?
3. Търся едно дете. – ..... дете търсите?
4. Търся стаята. – ..... стая търсите?
5. Търся един приятел. – ..... приятел търсите?
6. Търся едно момче. – ..... момче търсите?
7. Търся преподавателя ни. – ..... преподавател търсите?

4 Задайте въпрос с въпросителните думи какъв, каква, какво, какви:

Могел: Аз съм българка.

А те какви са?

1. Г-жа Ганева е преподавателка? А г-н Ганев ..... е?
2. Майк е студент. А Георгиос и Надя ..... са?
3. Те са кипърци. А вие ..... сте?
4. Ние сме студенти. А Мария ..... е?
5. Вие сте преподаватели. А ти, Майк, ... си?
6. Момчето е ученик. А момчето ..... е?
7. Аз съм руснак. А ти, Юлия, ... си?
8. Ти си унгарка. А те ..... са?

5 Работете по модела:

Модел: Кой е той?
Какъв е по народност?

- Той е Майк.
- Той е англичанин.

1. .... е тя?
..... е по народност?
2. .... са те?
..... са по народност?
3. .... си ти?
..... си по народност?
4. .... сте вие?
..... сте по народност?
5. .... сте Вие?
..... сте по народност?
6. .... си ти?
..... си по народност?
7. .... е той?
..... е по народност?
8. .... са те?
..... са по народност?
9. .... е тя?
..... е по народност?

6 Работете по модела:

Модел: Аз съм от България.

Аз съм българин.

Мона е от Индия.	Мона е .....
Юми и Нару са от Япония.	Юми е ..... и Нару е .....
Те са от Гърция.	Те са .....
Катажина е от Полша.	Катаржина е .....
Майк и Питър са от Англия.	Те са .....
Ахмед е от Либия.	Ахмед е .....
Вие сте от Русия.	Вие сте .....
Алексия и Георгия са от Гърция.	Те са .....
Моника е от Румъния.	Тя е .....
Ивет е от Франция.	Ивет е .....
Ние сме от България.	Ние сме .....

7 Попълнете празните места.

A.

Модел:
Buenos Días!
Това е Хулио.
Той е от Испания.
Той е испанец.

Buongiorno!
..... е Франческа.
Тя е от .....

Konnichiwa!
Това е Нарухико.
Той е от Япония.
Той е .....

Guten Tag!
Ние ..... сем. Курт.
Ние ..... от .....

Hello! Hello! Hi!
Това са Джон, Ана и Филип.
Те са .....

Bom dia!
Това е Изабел.
..... от Бразилия.
.....

B. Работете по двойки! Питайте за хората от снимките!

Модел:

Кой е той?
Откъде е той?
Какъв е той?

Той е Хулио.
От Испания.
Той е испанец.

B. Задайте същите въпроси на студентите от вашата група!

8 Попълнете колонките според мястото на ударението в имената на следните държави:

••	••	•••	•••	••••
Китай	Кипър	Франция	Русия	България
.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....

Англия, Турция, Гърция, Полша, Германия, Унгария, Америка, Индия, Испания, Италия

9 Попълнете с *какво, къде, как*:

- Надя е студентка. .... следва? – Право.
- Майк търси преподавателката. .... отива?
- Георгиос е студент. .... учи? – Български език.
- Надя и Георгиос са на лекции. .... отиват?
- Майк е студент. .... учи? – Български език.
- Здравей, Надя! .... си?
- Здравейте, Георгиос и Майк! .... сте?
- ..... отива Георгиос? – На лекции.
- Момчета, ... следвате?
- Добър ден, г-жо Ганева! .... сте?

10 Задайте въпрос!

1. ....? Той е Филип.	5. ....? Те са полицаи.	8. ....? Той е журналист.
2. ....? Аз съм Мария.	6. ....? Той учи математика.	9. ....? Това са Филип и Мария.
3. ....? Отивам на кино.	7. ....? Тя е Марина.	10. ....? Те са индийци.
4. ....? Много сме добре, а вие?		

11 В едно от изреченията има грешка. Изберете правилното изречение. Отбележете с ✓ и X!

1	Кои са те? Кой са те?	☐	Могел:	Той от Гърция. Той е от Гърция.	☒	X	☒	
2	Кой е тя? Коя е тя?	☐	5	Каква е той? Какъв е той?	☐	8	Той е англичанин. Той е англичанец.	☐
3	Как си? Какво си?	☐	6	Ние сме от Испания. Ние сте от испания.	☐	9	Те са Мария. Те са Мария и Стефан.	☐
4	Къде отиваш? Какво отиваш?	☐	7	Той е япония. Той е от Япония.	☐	10	Тя е франциска. Тя е францужойка.	☐

12 Попълнете с *този, тази, това, тези*.

- Кое е ..... момче? – ..... момче е брат на Надя.
- Кои са ..... студенти? – ..... студенти са Майк и Георгиос!
- Коя е ..... къща? – ..... къща е на Надя.
- Кои са ..... момчета? – ..... момчета са студенти.
- Коя е ..... улица? – ..... улица е „Раковска“.
- Какви са ..... обувки? – ..... са зимни.
- Какви са ..... хора? – ..... са преподаватели.
- Какъв е ..... човек? – ..... американец е от Ню Йорк.
- Кое е ..... момиче? – ..... момиче е от Швеция.

13 Свържете диалозите с картинките. Напишете номера на картинката на реда и попълнете с *този, тази, това, тези*:

- 5 А: Искаш ли ..... тетрадка?
Б: Да, благодаря.
- А: Кое е ..... момче?
Б: Това е Майк. Той е студент.
- А: Какъв е ..... учебник?
Б: По български език.
- А: Харесват ли ти ..... картини?
Б: Да, много.
- А: ..... лекции на български ли са?
Б: Да, на български са.
- А: ..... студент от Лондон ли е?
Б: Да, това е Майк и учи български език.
- А: Кое е ..... момиче?
Б: ..... студентка се казва Надя.
Хубава е, нали?

Разбирате ли?

уча	работя	чета	този студент
следвам	живея	пиша	тази преподавателка
отивам	търся	това момче/момиче	тези деца

Къде живеете?

Това е апартаментът на семейство Петрови. Той е нов и модерен и е на третия етаж. На вратата се звъни.

Димитра: Добър ден! Идвам по обявата за квартира.

Г-жа Петрова: Заповядайте, влезте! Вие къде живеете?
Димитра: Аз съм от Солун, студентка в Софийския университет. В Солун живее в голяма и хубава къща.

Г-жа Петрова: Ето апартамента ни. Тук е антрето, а това е холът. Там са спалните и детската стая. Вдясно е кухнята, а вляво са банята и тоалетната. Имаме и два балкона с много цветя.

Димитра: Госпожо Петрова, имате много хубав апартамент, светъл и удобен. Коя стая давате под наем?

Г-жа Петрова: Детската стая. Тя е широка и топла.

Димитра: Харесва ми. Кога мога да донеса багажа си?

Г-жа Петрова: Заповядайте още днес!

Запомнете!

звъни се	етаж	нов	широк
обява	стая	модерен	топъл
давам квартира	под наем	удобен	мога да донеса
влезте	багаж	светъл	днес

Фонетични задачи

Палатални съгласни:

/б'/, /в'/, /г'/, /д'/, /з'/

/п'/, /ф'/, /к'/, /т'/, /с'/, /х'/; /л'/, /р'/, /м'/, /н'/

При писане палаталните съгласни се означават с буквите:

Я – буквата означава палатална съгласна пред гласна /а/:

лято [л'а̀то], мляко [мл'а̀ко]
бана [ба̀н'а], спалня [спал'н'а]
голям [гол'а̀м], кухня [кух'н'а]
обява [об'а̀ва], цветя [цвет'а̀]
Надя [на̀д'а], гъркиня [гъркин'а]
вдясно [вд'а̀сно], вляво [вл'а̀во]
заповядай [запов'а̀дай], отварям [отва̀р'ам];

пред гласна /ъ/:

1. при глаголи в 1 л. ед.ч. и 3 л. мн.ч.:
благодаря [благодар'я]
говоря [говор'я], работя [работ'я]
звъня [звон'я], търся [търс'я];
2. при членуване на съществителни имена от мъжки род:
лекаря(т) [лекар'я(т)], учителя(т) [учител'я(т)].

Ю – буквата означава палатална съгласна пред гласна /у/:
тютюн [тют'ю̀н], бюро [б'ю̀ро], Сюлейман [с'юлейма̀н].

Ъ – буквата означава палатална съгласна пред гласна /о/:
синьò [син'ò], асансьòр [асанс'òр], фризьòр [фриз'òр].

Внимание: гласните /а/, /ъ/, /о/ и /у /, когато не са под ударение, не се изговарят така ясно, както когато са под ударение!

Прочетете изреченията:

А̀з съм поля̀кнѝя. # Тър̀ся квартѝра. # Отѝвам по обя̀вата. #
[л'а] [н'а] [с'я] [б'а]
Звон̀я на вратата̀. # Учѝтелят ми отвара̀. # Благода̀ря || и влѝзам. #
[н'я] [л'я] [р'а] [р'я]
Кух̀нята е вдясно̀, || а вля̀во е бана̀та. # Няма̀м мно̀го бага̀ж. #
[н'я] [л'а] [л'а] [н'а] [н'а] [ш]
Апарта̀ментът на На̀дя | е нов || и хубав̀. # Има̀т | и мно̀го цветя̀. #
[л'а] [ф] [ф] [р'а]

Граматика

1. Род на съществителните имена в единствено число

мъжки род

човек
етаж
преподавател
апартамент
учебник

женски род

къща
студентка
преподавателка
бана
стая

среден род

дете
огледало
перде
цвете
море

II. Прилагателни имена в единствено число

мъжки род

нов
голям
малък
широк
тесен

женски род

нова
голяма
малка
широка
тясна

среден род

ново
голямо
малко
широко
тясно

III. Показателни местоимения за отдалечени обекти

мъжки род

онзи

женски род

онази

среден род

онова

множествено число

онези

IV. Числителни имена от 1 до 10

Числителни бройни

1 едно
2 две
3 три
4 четири
5 пет
6 шест
7 седем
8 осем
9 девет
10 десет

Числителни редни

I първи, първа, първо
II втори, втора, второ
III трети, трета, трето
IV четвърти, четвърта, четвърто
V пети, пета, пето
VI шести, шеста, шесто
VII седми, седма, седмо
VIII осми, осма, осмо
IX девети, девета, девето
X десети, десета, десето

Упражнения

1 Напишете новите думи с помощта на преподавателя.

А.

В хола има:

В спалнята има:

В детската стая има:

В банята има:

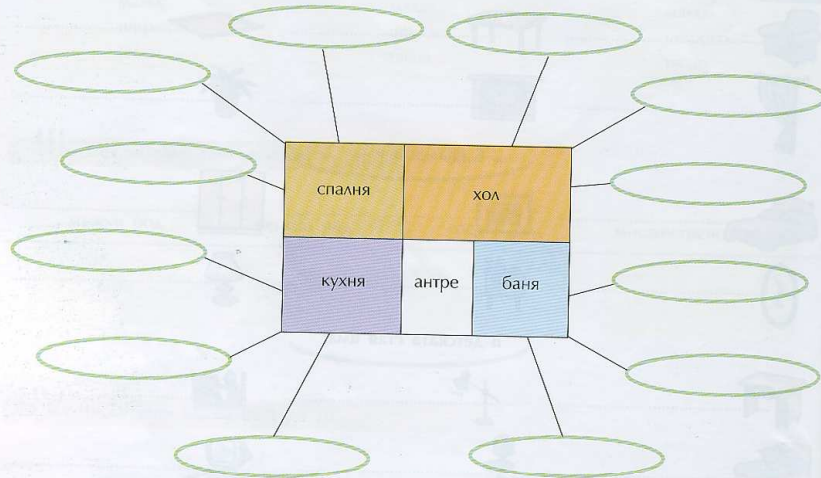

В кухнята има:

Б. Кои предмети са от съответните стаи в къщата?

- диван   печка   душ   пералня   видео   легло
 гардероб   кресло   вана   хладилник   бойлер   огледало

2 Изберете прилагателно име в подходящ род – висок, нисък, нов, стар, голям, мляк, широк, тесен, тежък, светъл, топъл, удобен:

1. Аз живея в ..... апартамент с 1 стая и кухненски бокс.
2. Димитра има ..... багаж.
3. Апартаментът на сем. Петрови има ..... и ..... детска стая.
4. Коридорът в апартаента е .....
5. Димитра е студентка на квартира и живее в ..... и ..... апартамент.
6. Пред къщата на Димитра в Солун има ..... двор с басейн и беседка.
7. Филип живее във ..... блок в Ню Йорк, на 10 етаж.
8. В спалнята има ..... тоалетка.
9. Сем. Иванови имат ..... къща.
10. Бюрото в стаята е .....

3 Работете по моделите:

Модел: В хола има диван.

Той е хубав.

(хубав, хубава, хубаво)

- Сем. Петрови имат апартамент.
- В хола има кресло.
- В хола има маса.
- В хола има килим.

(голям, голяма, голямо)

- В хола има библиотека.
- В хола има телевизор.
- В хола има камина.
- В спалнята има гардероб.
- В спалнята има огледало.
- Димитра има къща.
- Къщата има баня.

(удобен, удобна, удобно)

- В спалнята има легло.
- В детската стая има стол.
- Димитра има къща.

(светъл, светла, светло)

- В къщата има детска стая.
- В апартаента има хол.
- В апартаента има антре.

(модерен, модерна, модерно)

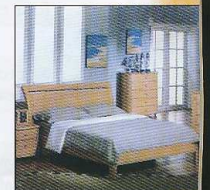
- Сем. Петрови имат апартамент.
- Димитра има къща.
- Къщата има кухня.

(нов, нова, ново)

- В банята има бойлер.
- В хола има перде.
- В спалнята има завеса.
- В кухнята има пералня.
- В кухнята има хладилник.

(широк, широка, широко)

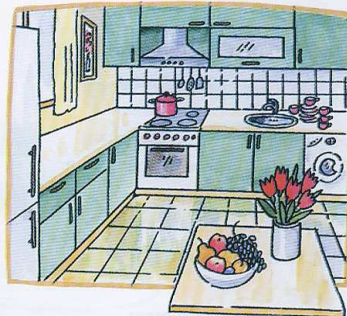
- Апартаментът на сем. Петрови има балкон.
- Къщата има детска стая.
- В банята има шкафче.

Къде живеете?

4 А. Прочетете описанието на кухнята:

Това е една модерна и удобна кухня. Тук има широк и чист плот, шкаф, пералня, хладилник, но няма миялна машина. Над печката има аспиратор. Има и хубава картина на стената. На масата има ваза с цветя и фруктиера с плодове. Има още шест чаши и шест чинии до мивката. На прозореца има ново перде.

Б. Отделете в колонки съществителните и прилагателните имена от м.р., ж.р. и ср.р.:

Съществителни имена			Прилагателни имена		
м.р.	ж.р.	ср.р.	м.р.	ж.р.	ср.р.
плот	кухня	перде	широк	модерна	ново
.....	.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....	.....

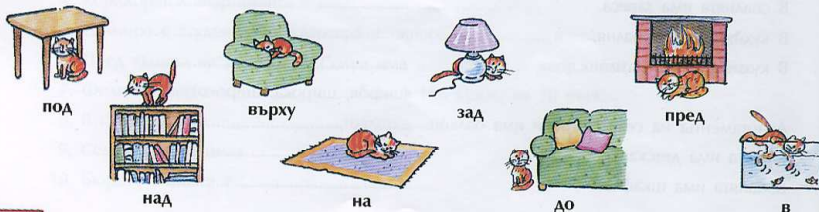
В. Опишете една стая от вашата къща по този модел!

5 Отбележете правилните и съответно неправилните отговори с ✓ и X:

- 1 Това е една голяма кухня.
Това е едно голямо кухня.
- 2 До прозореца има малък диван.
До прозореца има малка диван.
- 3 Купувам голямо килим за хола.
Купувам голям килим за хола.

- 4 Не харесвам това ново перде.
Не харесвам този нов перде.
- 5 Те имат модерен апартамент в София.
Те имат модерна апартамент в София.

6 А. В почти всеки български хол има красива мързелива котка. Но къде е тя?

1. Котката е ..... масата.
2. Котката е ..... креслото.
3. Котката е ..... лампата.
4. Котката е ..... камината.
5. Котката е ..... библиотеката.
6. Котката е ..... килима.
7. Котката е ..... дивана.
8. Котката е ..... аквариума.

Б. Използвайте илюстрацията и опишете къде са предметите:

Модел: Креслото е пред камината.
Картината е над камината.
Лампата е до дивана.

1. Креслото е ..... дивана.
2. Камината е ..... стола.
3. Цветето е ..... дивана.
4. Прозорецът е ..... дивана.
5. Лампата е ..... дивана.
6. Килимът е ..... дивана.
7. Телевизорът е ..... дивана.
8. Столът е ..... камината.
9. Телефонът е ..... масата.
10. Масата е ..... дивана и ..... лампата.
11. Завесата е ..... прозореца.

7 Попълнете с този/онзи:

1. .... блок е висок, а ..... е нисък.
2. .... ваза е хубава, а ..... – не.
3. .... балкон е голям, а ..... е малък.
4. .... дърво е до прозореца, а ..... дърво е до оградата в градината.
5. .... студенти учат право, а ..... студенти учат медицина.
6. .... стая е голяма и светла, а ..... е малка и тъмна.
7. .... къща е нова, а ..... е стара.
8. .... огледало е чисто, а ..... е мръсно.
9. .... кресло е удобно, а ..... не е удобно.

8 Свържете цифрите с думите, които ги означават.

6	3	2	две	едно
девет	десет	7	шест	9
8	четири	4	три	5
пет	седем	10	осем	1

9 Попълнете празните места с числителни бройни имена:

- В къщата на Димитра има ..... (8) стаи.
 В къщата на Георгиос има ..... (2) бани.
 В апартамента на сем. Петрови има ..... (2) балкона.
 В кухнята има ..... (1) печка.
 Сем. Колеви имат ..... (4) деца.
 Този блок има ..... (10) етажа.
 ..... (7) жени са от Италия.
 Имате ли ..... (3) тетрадки?
 Искам ..... (5) химикалки.

10 Попълнете празните места с числителни редни имена:

- Мария отива (1) ..... на лекции.
- На (2) ..... място е Георгиос.
- По (3) ..... програма дават футболен мач.
- Къде живееш? – На (6) ..... етаж.
- Моята стая е (7) ..... номер.
- Записва се на (8) ..... място.
- Спортистът завършва (10) ..... по ред.
- Димитра е (4) ..... дете в семейството.
- Септември е (9) ..... месец в годината.
- Аз съм в (5) ..... стая.

11 Названия на цветовете:

А.

1. Какъв цвят е телефонът?	Той е черен.
2. Какъв цвят е тебеширът?	Той е .....
3. Какъв цвят е небето?	.....
4. Какъв цвят е виното?	.....
5. Какъв цвят е портокалът?	.....
6. Какъв цвят е чантата?	.....
7. Какъв цвят е панталонът?	.....
8. Какъв цвят е шапката?	.....
9. Какъв цвят е химикалката?	.....
10. Какъв цвят е блузата?	.....
11. Какъв цвят е шалът?	.....
12. Какъв цвят е пердето?	.....

Б. Ето някои знамена на държави. Какви са цветовете им?

Америка

Франция

Бразилия

Русия

Германия

Швеция

България

Италия

Япония

Познавате ли и други знамена. Какви са цветовете им?

Разбирате ли?

Ето апартамента ни.
 Голяма къща с градина.
 ваза с цветя
 Чантата е нова.
 Тетрадката е на масата.
 Моливът е на бюрото.

Кой живее на петия етаж?
 На коя улица живееш?
 В кой квартал живееш?
 Кой е телефонният ти номер?
 Учебникът е в чантата.
 Химикалката е червена.

Ние сме студенти

Майк отива на гости в новата квартира на Димитра.

Димитра: Здравей, Майк! Заповядай, влез!

Майк: Заповядай, тези цветя са за тебе.

Димитра: Благодаря много! Ела да разгледаш новото ми жилище. Съблечи си якето!

Майк: Тук ли са хазите ти?

Димитра: Не, няма ги, на работа са.

Майк: Какво работят?

Димитра: Г-жа Петрова е лекарка, а г-н Петров е адвокат.

Майк: Къде е стаята ти?

Димитра: Ето я.

Майк: Каква хубава и светла стая имаш! Виждам много книги на етажерката.

Димитра: Да, обичам да четя. Тези книги са на гръцки, английски и френски език. А върху бюрото ми са учебниците по български език, тетрадите ми, различни речници и енциклопедии.

Майк: Дай ми, моля те, учебника по български!

Димитра: Ето го.

Майк: На кой урок сте? Трудно ли е?

Димитра: Интересно е. Първите два урока са лесни.

Майк: Колко студенти учат в групата ти?

Димитра: 10 души. Петима студенти и пет студентки.

Запомнете!

на гости жилище няма ги на работа	какво работят речници енциклопедии дай ми	интересно е лесно ето я	съблечи си якето трудно ли е ето го
--	--	-------------------------------	---

Фонетични задачи

1. Буквите Я и Ю означават още

/-йа-/:

1. след гласни: Сѐфия [сѐфия], коя [коя], приятно [приятно], лекция [лекция];

2. в началото на думата: яке [йаке], Япония [йапония]

/-йъ-/ – след гласна:

1. при членуване на съществителни и прилагателни имена, редни числителни и притежателни местоимения от мъжки род:
трамвая(т) [трамвай(т)], новия(т) [новий(т)], третия(т) [третий(т)], твоя(т) [твой(т)]

2. при глаголи от I и II спрежение, в 1 л. ед.ч. и 3 л. мн.ч.:
живея(т) [живей(т)], желя(т) [желей(т)], безпокоя(т) се [безпокой(т)] се;

3. при форми за женски род на личното местоимение:
нея [ней], я [йя];

/-йу-/:

в началото на думата или след гласна: юни [йюни], съюз [сйюз]

II. Буквата А означава и звук /ъ/ – освен звук /а/:

1. при членуване на съществителни имена от мъжки род – с членна форма -А:
климата [кйимат], сезона [сезон], балкона [балкон], снега [снег], дъждъ [джд];

2. при глаголи от I и II спрежение в 1 л. ед.ч. и 3 л. мн.ч.:

пйша(т) [пйш(т)], мѐга(т) [мѐг(т)], четã(т) [четѐ(т)],

да { кажа(т) [каж(т)],
донесã(т) [донесѐ(т)],
бѐда(т) [бѐд(т)],

ўча(т) [ўч(т)], са [сã] – 3 л. мн.ч. от глагола съм

Прочетете изреченията:

Тѐ са I от Япония. # Учат | български език. # Тѐ разглеждат | големия апартамент. #

Днѐс хазина | го няма | – || на работа е. # Давам рѐчника | на студѐнта. #

Първите пет урока | за тебе и за нея | не сã трудни. # Ето я | стаята – || приятна е. #

Мѐга да донесã | багажа. #

Но буквата а означава звук /а/ при глаголи от III спрежение – давам, отивам и в бройната форма – два/колко сезона!

Граматика

I. Множествено число на съществителните имена

мъжки род	-И	-ОВЕ
студент	– студенти	стол – столове
преподавател	– преподаватели	хляб – хлябове
учебник	– учебници	блок – блокове
речник	– речници	плик – пликове

женски род		-И	
студентка	– студентки	стая	– стаи
тетрадка	– тетрадки	баня	– бани
чанга	– чанти	лекция	– лекции
къща	– къщи	енциклопедия	– енциклопедии

среден род	-А	-Я	-ТА
огледало	– огледала	условие	– условия
легло	– легла	общезитие	– общезития
бюро	– бюра	момиче	– момичета
		момче	– момчета
		перде	– пердета

Изключения: дете – деца
цвете – цветя

II. Бройна форма на съществителни имена от м.р.

единствено число	множествено число	бройна форма
един	много	за лица два, три, колко, няколко
учебник молив хляб	учебници моливи хлябове	учебникА моливА хлябА

Съществителни имена от м.р. за лица

единствено число	множествено число	бройна форма
преподавател	двама преподаватели	–
студент	трима студенти	–
лекар	петима лекари	–
адвокат	няколко адвокати	–

III. Кратки форми на личните местоимения, винителен падеж

число/лице/род	именителен падеж	винителен падеж
ед.ч. 1 л.	аз	ме
2 л.	ти	те
3 л. м.р.	той	го
ж.р.	тя	я
ср.р.	то	го
мн.ч. 1 л.	ние	ни
2 л.	вие	ви
3 л.	те	ги

IV. Повелителни форми на някои глаголи

дай!	– дайте!	влез!	– влезте!	чети!	– четете!
съблечи!	– съблечете!	излез!	– излезте!	учи!	– учете!
облечи!	– облечете!	ела!	– елате!	повтори!	– повторете!
пиши!	– пишете!				

Упражнения

1 Поставете в множествено число съществителните имена от м.р.:

Модел: Майк търси един преподавател. Тук има много преподаватели.

1. Вие имате ли речник?	Ние имаме много .....
2. В къщата има хубав шкаф.	В къщата има много .....
3. В София има ли музей?	В София има много .....
4. Искате ли стол?	Искаме много .....
5. Надя има ли шал?	Тук има много .....
6. В групата има един студент.	В групата има много .....
7. Имат ли плик?	Имат много .....
8. Къщата има един етаж.	Блокът има много .....
9. Ние имаме един молив.	А вие имате много .....
10. Димитра, дай ми един лист!	Ето много .....
11. Г-н Петров е адвокат.	Той работи с много .....
12. Георгиос има ли учебник?	Той има много .....
13. Този урок труден ли е?	Всички ..... са трудни.

2 Поставете в множествено число съществителните имена от ж.р.:

Модел: Имам една тетрадка. А вие? Ние имаме много тетрадки.

1. Имам една стая.	А те?	Те имат много .....
2. Имам една чанта.	А ти?	Аз имам много .....
3. Имам една енциклопедия.	А вие?	Ние имаме много .....
4. Имам една гума.	А те?	Те имат много .....
5. Имам една лекция.	А вие?	Ние имаме много .....
6. Имам една книга.	А ти?	Аз имам много .....
7. Имам една преподавателка.	А вие?	Ние имаме много .....

3 Поставете в множествено число съществителните имена от ср.р.:

Модел: Виж, тук има яке. – Тук има много якета.

1. Виж, тук има легло.	– Тук има много .....
2. Виж, тук има перде.	– Тук има много .....
3. Виж, тук има бюро.	– Тук има много .....
4. Виж, тук има кресло.	– Тук има много .....
5. Виж, тук има цвете.	– Тук има много .....
6. Виж, тук има момче.	– Тук има много .....
7. Виж, тук има дете.	– Тук има много .....
8. Виж, тук има момиче.	– Тук има много .....
9. Виж, тук има огледало.	– Тук има много .....

4 Поставете съществителните имена в бройна форма и в множествено число:

Модел: Колко (плик) плика искате? – Два плика. – Няколко плика. – Много пликове.

1. Колко (молив)	искате?	– Пет	– Много .....
2. Колко (телефон)	имате?	– Три	– Няколко .....
3. Колко (речник)	имате?	– Няколко	– Много .....
4. Колко (бележник)	искате?	– Десет	– Много .....
5. Колко (лист)	искате?	– Няколко	– Много .....
6. Колко (плик)	искате?	– Осем	– Много .....
7. Колко (учебник)	искате?	– Четири	– Много .....

5 Образуйте множествено число на съществителните имена:

- Всички (стол) ..... са заети.
- Георги е студент и има много (тетрадка, учебник, речник, енциклопедия, химикалка) .....
- Всички (момиче) ..... са хубави.
- Колко (дете) ..... има преподавателят ви?
- Обичам спортните дрехи – (яке) ....., (тениска) ....., (панталон) .....
- В кварталите на София има много (блок) .....
- Колко (момче) ..... и колко (момиче) ..... има в групата ви?
- В студентските (общешитие) ..... има много (стая) ..... с по две (легло) ..... и две (бюро) .....
- Българските (дом) ..... са уютни и модерни.

6 Поставете съществителните имена от м.р. в множествено число или бройна форма:

- Ние учим няколко (език) .....
- Студентите имат (3) (преподаватели) .....
- В групата има (5) (студент) .....
- В квартирата на Димитра има много (учебник) .....
- Георгиос има (6) (речник) .....
- В групата ни има няколко (грък) .....
- В стаята има (4) (стол) .....
- Апартаментът на сем. Петрови има (2) (балкон) .....

7 Разкрийте скобите:

много (учебник)	(7) (учителка) .....
(5) (молив)	колко (час) .....
(3) (японец)	всички (час) .....
(6) (хлебар)	много (момиче) .....
(5) (кресло)	(4) (огледало) .....
няколко (жена)	(2) (театър) .....
(10) (перде)	(8) (дете) .....
(9) (телефон)	(3) (преподавател) .....

8 Работете по модела:

Модел: Там ли е учебникът? Не, няма го.

1. Там ли е книгата .....
2. Тук ли е Майк .....
3. Тук ли е Димитра? .....
4. Там ли са студентите? .....
5. Тук ли е преподавателят? .....
6. Там ли е детето? .....
7. Тук ли сте? .....
8. Тук ли са? .....

9 Работете по модела:

Модел: Къде е учебникът? Ето го.

- Къде е книгата? Ето .....
- Къде са тетрадките? Ето .....
- Къде е Майк? Ето .....
- Къде сте Вие? Ето .....
- Къде сте? Ето .....
- Къде е детето? Ето .....

10 Попълнете празните места с кратките винителни форми на личното местоимение *ме, те, го, я, го, ни, ви, ги*:

Виждам много книги.	Вземи учебника!	Съблечи си якето!
Виждам	Вземи	Съблечи .....
Аз чета енциклопедията.	Дай книгата!	Дай ми учебника!
Чета	Дай	Дай .....
Преподавателката учи студентите.	– Търсим те.	– Чакате ли ме?
Преподавателката ..... учи.	– Търсите ли	– Чакаме .....
Ние гледаме тебе и твоите колеги.	Виж Димитра!	Тук ли са хазаите ти?
Ние ..... гледаме.	Виж	Не, няма .....

11 Образувайте повелителни форми на употребените глаголи:

Модел: Уча за изпит. – Учи! Учете!

- Работя много. – .....
- Пиша домашното. – .....
- Чета урока. – .....
- Може ли да повтора думите. – .....
- Може ли да изляза? – .....
- Може ли да вляза? – .....
- Може ли да дойда? – .....

12 Попълнете съществителните имена за професии:

Професии			
м.р., ед.ч.	м.р., мн.ч.	ж.р., ед.ч.	ж.р., мн.ч.
преподавател	преподаватели	преподавателка	преподавателки
студент	.....	учителка	.....
.....	.....	.....	.....
лекар	.....	.....	.....
журналист	.....	.....	.....
инженер	.....	.....	.....
икономист	.....	.....	.....
юрис	.....	.....	.....
адвокат	.....	.....	.....
.....	.....	преводачка	.....
писател	.....	.....	.....
.....	.....	продавачка	.....
актьор	.....	актриса	.....
пилот (летец)	.....	.....	.....
бизнесмен	.....	.....	.....

Разбирате ли?

Дай ми три плика!	Харесвам я.	Ето ви!
Вземи два хляба!	Искам го.	Много часоци
Чакам ги.	Няма ни.	Малко книги
Търся те.	Обича ме	Повече упражнения

Колко е часът?

Георгиос: Ало, Иване, здравей!
Иван: Здравей! Защо се обаждаш толкова рано?...
 Колко е часът?
Георгиос: Сега е 9 и 10. Рано ли е?
Иван: Сега е точно 9 часа. Новият ти часовник не е точен.
Георгиос: Часовникът ми е верен, твоят е назад 10 минути. Колко часа лекции имаш днес?
Иван: Трябва да видя програмата. Имам 3 часа – от 11 часа до 14 часа.
Георгиос: Моля те за една услуга. Утре искам да замина за Гърция. Можеш ли да дойдеш с мене до самолетната агенция?
Иван: В колко часа ще пътуваш?
Георгиос: Самолетът излита в 8 ч. и 20 минути.

В самолетната агенция

Госпожа Иванова: Здравей, Георгиос! Билетът ти е готов. Трябва да отидеш на аерогарата 2 часа по-рано. Бъди там в 6 и половина!
Георгиос: О, много рано трябва да стана!
Иван: Не се безпокой, аз ще те закарам на летището! Ще ти дам едно българско списание за четене по време на полета.

Запомнете!

рано – късно	три часа лекции	новият часовник	летище
напред-назад	от 11 часа до 14 часа	искам да замина	самолетът излита
точен – неточен	самолетна агенция	трябва да видя	в колко часа
верен – неверен	може ли да дойдеш	българско списание	

Колко е часът?

Часът е точно 9.

Часът е точно 9 и 10.

Часът е 9 и половина.

Часът е 9 и 30.

Часът е 10 без 15.
 Часът е 10 без четвърт.

Вчера **бях** на кино.
 Днес **съм** на лекции.
 Утре **ще бъда** в Гърция.

Фонетични загадки

Буквата Щ означава при изговор шумовите съгласни /ш/ и /т/.

Прочетете текста, като обърнете внимание на подчертаните звукове в думите:

Колко е часът? # Сега а е | пет часът. # Колко часа имаш днес? #

Шест часа – || от осем до два часа. # Искам да замина | за Гърция. #

Новият часовник на Иван | е точният. # Твоят е назад. #

Мога да дойда с тебе | до самолетната агенция. #

Самолетът | излита точно | в десет часа. # Трябва да бъда готов | за полета. #

Безпокоя се, || трябва да стана | много рано. # Ще ми дадат учебника. #

Много искам | да го видя. # Моля те | да ми направиш | тази услуга. #

Граматика

I. Числителни бройни от 11 до 100

11 единайсет (единадесет)	20 дваисет (двадесет)	100 сто
12 дванайсет (дванадесет)	21 дваисет и едно	
13 тринайсет (тринадесет)	30 трийсет (тридесет)	
14 четиринайсет (четиринадесет)	40 четирийсет (четиридесет)	
15 петнайсет (петнадесет)	50 петдесет	
16 шестнайсет (шестнадесет)	60 шейсет (шестдесет)	
17 седемнайсет (седемнадесет)	70 седемдесет	
18 осемнайсет (осемнадесет)	80 осемдесет	
19 деветнайсет (деветнадесет)	90 деветдесет	

II. Съгласуване на прилагателни със съществителни имена по род и число

Число	Мъжки род	Женски род	Среден род
Единствено	нов часовник български език хубав апартамент	самолетна агенция българска книга голяма къща	българско списание точно време ново бюро
Множествено	нови колеги добри студенти сини химикалки	бели блузи модерни чанти	малки деца големи огледала

III. Бъдеще време и минало време на глагола СЪМ

СЪМ	бъдеще време	сегашно време	минало време
Положителни форми	аз ще бъда ти ще бъдеш той ще бъде ние ще бъдем вие ще бъдете те ще бъдате	аз съм ти си той е ние сме вие сте те са	аз бях ти беше той беше ние бяхме вие бяхте те бяха
Отрицателни форми	аз няма да бъда ти няма да бъдеш той няма да бъде ние няма да бъдем вие няма да бъдете те няма да бъдате	аз не съм ти не си той не е ние не сме вие не сте те не са	аз не бях ти не беше той не беше ние не бяхме вие не бяхте те не бяха
Въпросителни форми	Аз ще бъда ли? Ти ще бъдеш ли? Той ще бъде ли? Ние ще бъдем ли? Вие ще бъдете ли? Те ще бъдате ли?	Аз ли съм? Ти ли си? Той ли е? Ние ли сме? Вие ли сте? Те ли са?	Аз ли бях? Ти ли беше? Той ли беше? Ние ли бяхме? Вие ли бяхте? Те ли бяха?
Въпросително-отрицателни форми	Аз няма ли да бъда? Ти няма ли да бъдеш? Той няма ли да бъде? Ние няма ли да бъдем? Вие няма ли да бъдете? Те няма ли да бъдате?	Аз не съм ли? Ти не си ли? Той не е ли? Ние не сме ли? Вие не сте ли? Те не са ли?	Аз не бях ли? Ти не беше ли? Той не беше ли? Ние не бяхме ли? Вие не бяхте ли? Те не бяха ли?

IV. Конструкции ИСКАМ ДА, ТРЯБВА ДА

аз искам да отида	трябва да чета
ти искаш да отидеш	трябва да четеш
той иска да отиде	трябва да чете
ние искаме да отидем	трябва да четем
вие искате да отидете	трябва да четете
те искат да отидат	трябва да четат

V. Кратки дателни форми на личните местоимения

Именителни форми	Дателни форми	Именителни форми	Дателни форми
аз	ми	ние	ни
ти	ти	вие	ви
той	му	те	им
тя	й		
то	му		

Упражнения

1 Попълнете с думи:

- 23 .....
- 11 .....
- 68 .....
- 54 .....
- 75 .....
- 81 .....
- 96 .....
- 100 .....
- 37 .....
- 55 .....
- 66 .....

2 А. Отговорете колко часа показват часовниците? Напишете с думи:

Б. Работете по двойки! Направете диалог, като използвате модела:

Модел:

Извинете,
колко е часът?Часът е точно
шест.

3 Попълнете празните места с часа или часът:

- От колко ..... имаш лекции? – От 7 до 13 .....
- Кога излита самолетът на Георгиос? – В 8 .....
- Кога започва пиесата и колко време трае? – Пиесата започва в 7 ..... и трае 2 ..... – от 7 до 9 .....
- Колко е пътуването от София до Варна с влак? – Около 8 .....
- Георгиос, кога заминаваш за Гърция? – Трябва да съм на летището в 8:30 ..... и затова тръгвам откъси в 7:30 .....
- Пътят от къщи до центъра е 2 .....
- Колко ..... учиш новите думи по български език? – 4 часа.
- Колко е .....? – Сега е точно шест .....
- Колко ..... лекции на ден имаш? – Средно 6 ..... лекции – от 9 ..... до 13 .....

4 Изберете подходящата форма:

- Старият часовник на Иван е ..... (неточен, неточна, неточно, неточни).
- Новият часовник на Георгиос е ..... (точен, точна, точно, точни).
- Иван е ..... (добър, добра, добро, добри) приятел на Георгиос.
- Преподавателката проверява диктовката с ..... (червен, червена, червено, червени) химикалка.
- Живее на 11-тия етаж в един ..... (висок, висока, високо, високи) блок.
- Иван и Георгиос трябва да отидат до една ..... (самолетен, самолетна, самолетно, самолетни) агенция.
- Портокалът е ..... (оранжев, оранжева, оранжево, оранжеви), а лимоните са ..... (жълт, жълта, жълто, жълти).
- Уча ..... (български, българска, българско, български) език. Той е ..... (славянски, славянска, славянско, славянски) език.

5 Поправете грешките:

1. Мария има хубаво и светла апартамент. ....
2. Ето нашите самолетна билети. ....
3. Кажете ми точен време! ....
4. В курса ни има много чуждестранно колеги. ....
5. Давам ти българска списание за четене. ....

6 Попълнете с формите за бъдеще време на глагола СЪМ:

Могел: Следващата година ще бъдеш ли студентка? – Да, ще бъда студентка.
А той няма ли да бъде студент? – Не, няма да бъде.

1. Утре тя ..... на лекции? – Да, ...
А Георгиос ..... на лекции? – Не, ...
2. След 5 дни ние ..... в Солун? – Да, ...
А те ..... в Солун? – Не, ...
3. Следващата седмица те ..... на море? – Да, ...
А ти ..... на море? – Не, ... Заета съм.
4. Утре Мария ..... на кино с Иван? – Да, ...
А ние ..... на кино? – Не, ...
5. През месец юни вие ..... на изпити? – Да, ...
Той ..... на изпит? – Не, ...
6. Утре той ..... в ресторант „България“? – Да, ...
Вие ..... в ресторанта? – Не, ...
7. След 2 дни ти ..... дипломиран лекар? – Да, ...
Тя ..... лекар? – Не, ...

7 Поставете формите за минало време на глагола СЪМ:

Могел: Вчера ти беше ли в самолетната агенция? – Да, бях.
А Иван не беше ли там? – Не, не беше.

1. Вчера вие ..... без домашно? – Да, ...
А те ..... там? – Не, ...
2. Завчера те ..... с Петър и Силвия? – Да, ...
А той ..... с Петър и Силвия? – Не, ...
3. Преди 5 дни той ..... на Витоша? – Да, ...
А ти ..... на Витоша? – Не, ...
4. Миналата седмица ти ..... в Пловдив? – Да, ...
А вие ..... в Пловдив? – Не, ...
5. Тя ..... на лекции вчера? – Да, ...
А вие ..... на лекции? – Не, ...
6. Георгиос ..... в Гърция? – Да, ...
А Алексия ..... в Гърция? – Не, ...

8 Поставете формите на глагола СЪМ в необходимото време:

1. Днес аз ..... на лекции, но вчера не ....., защото ..... болен.
2. Ще ..... ли на море? Аз вече .....
3. След 6 дни тя ..... в Париж, а след още една седмица ..... в Лондон.
4. Миналата година ти ..... студентка в Италия, а сега защо не .....
5. Миналата година той ..... ли отличен студент? Да, миналата година ....., но тази година не .....
6. Утре вие ..... ли в ресторант „София“?
7. Миналата вечер ние ..... на кино, а утре ..... в клуб „Библиотека“.
8. Вчера сутринта Иван и Георгиос ..... в самолетната агенция.
9. Георгиос утре ..... в Гърция.

9 Попълнете празните места, като употребите конструкция **ТРЯБВА ДА**:

Модел: Георгиос (стана) **трябва да стане** рано.

1. Иван (уча) ..... за изпита.
2. Аз нямам молив. (купя) .....
3. Колко часа имаш днес? – (вида) ..... програмата.
4. Ти нямаш стая. (наема) ..... стая в центъра на града, за да ти е близо до университета.
5. Те нямат билети за самолета. (купя) ..... от самолетната агенция.
6. Тя е много хубава. Той (вида) ..... снимката ѝ.
7. Ние често ходим на море. (отида) ..... и на планина.
8. Носиш ли пари у себе си? (нося) ..... винаги. Всичко се случва.
9. В колко часа ще пътуваш? – Самолетът (излетя) ..... в 7:30.
10. Студентите имат изпит. Те (чета) .....

10 Попълнете празните места, като употребите конструкция **ИСКАМ ДА**:

Модел: Иван (дам) **иска да даде** едно българско списание на Георгиос.

1. Много харесвам Брус Уилис. (гледам) ..... новия му филм.
2. Той (отида) ..... в Гърция.
3. Семейство Петрови (наема) ..... тази вила на морето за един месец през лятото.
4. Вие колко дни (почивам) .....?
5. Ние обичаме театъра, но (отида) ..... и на оперета.
6. Ти (уча) ..... в университет в Германия.
7. Утре Георгиос (замина) ..... за Гърция.
8. Тя си купи нова рокля. (съм) ..... най-хубавото момиче.

11 Попълнете празните места **по модела**:

Модел: Купувам книгата на Боян.

Купувам му я.

1. Изпращам писмата на колегите. ....
2. Нося кафето на Искра. ....
3. Подавам тетрадката на Сергей. ....
4. Давам писмото на сем. Петрови. ....
5. Дават книгите на мен и приятелката ми. ....
6. Казвам новите думи на тебе. ....
7. Донесох сандвича на Мария. ....

12 Попълнете празните места с кратките дателни форми на личното местоимение по модела:

Модел: Иван иска програмата за лекциите. Дайте му една програма.

1. Студентката търси квартира. Намерете ..... една квартира!
2. Г-жа Кирова носи тетрадки. Помогнете ..... да ги занесе в кабинета, моля!
3. Г-н Иванов иска да чете вестник. Подайте ..... в „Труд“!
4. Те са жадни. Дайте ..... сок!
5. Ти четеш новия роман. Харесва ли .....?
6. Аз искам да пия кафе. Донесете ..... една чаша!
7. Георгиос иска един билет за Гърция. Дайте ..... един билет, моля!
8. Иван иска програмата. Дайте ..... програмата за лекциите, моля!
9. Георгиос търси нещо за четене. Иван ..... показва българско списание.
10. Ние искаме нещо за ядене. Купете ..... нещо, моля!

Разбирате ли?

На гарата

- Иван: Госпожо, в колко часа има влак за Варна?
 Г-жа Дилова: Влаковете за Варна са в 7:30 часа, 10:15 часа, 13:45 часа, 16:00 часа, 20:30 часа и последният влак е в 11:15.
 Иван: Дайте ми един билет за утре от 10:15 часа! Колко струва?
 Г-жа Дилова: Струва 20 лева за втора класа, а първа класа струва 40 лева. Вие какъв билет искате?
 Иван: Дайте ми един от 20 лева! В колко часа пристигам във Варна?
 Г-жа Дилова: Тръгвайте в 10:15 часа и пристигате в 17:15 часа. Пътувате 6 часа до Варна. Ето, заповядайте билета!
 Иван: Благодаря! Довиждане!

Време и сезони

- Майк:** Антонио, ти от Испания ли си?
Антонио: Не, аз съм от Аржентина и уча тук, защото баща ми работи в Аржентинското посолство в София. А ти откъде си?
Майк: Аз съм от Англия и съм тук по един проект на Световната банка.
Антонио: Харесва ли ти България?
Майк: Много неща ми харесват, но най-вече климатът. Има много слънце. В Англия всеки ден вали дъжд, а тук обикновено е слънчево. Обичам и зимата, когато вали сняг.
Антонио: Обичаш да вали сняг?! Но тогава е много студено.
Майк: Да, но в планината може да караш ски и да се радваш на снежната природа.
Антонио: Знаеш ли, че сега в Аржентина е пролет, а тук в България е есен, а през декември у нас започва лято. Моят любим сезон е лятото. Обичам да ходя на плаж и да се къпя в морето.
Майк: Когато имам време, ще ти дойда на гости в Аржентина.
Антонио: Заповядай!

Запомнете!

харесва ми	вали дъжд	пролет	плаж
обикновено	вали сняг	лято	когато
обичам да ходя	радвам се	есен	тогава
ще дойда на гости	природа	зима	

Календар

	Януари	Февруари	Март	Април	Май	Юни
Понеделник	1 8 15 22 29	5 12 19 26	5 12 19 26	30 2 9 16 23	7 14 21 28	4 11 18 25
Вторник	2 9 16 23 30	6 13 20 27	6 13 20 27	3 10 17 24	1 8 15 22 29	5 12 19 26
Сряда	3 10 17 24 31	7 14 21 28	7 14 21 28	4 11 18 25	2 9 16 23 30	6 13 20 27
Четвъртък	4 11 18 25	1 8 15 22	1 8 15 22 29	5 12 19 26	3 10 17 24 31	7 14 21 28
Петък	5 12 19 26	2 9 16 23	2 9 16 23 30	6 13 20 27	4 11 18 25	1 8 15 22 29
Събота	6 13 20 27	3 10 17 24	3 10 17 24 31	7 14 21 28	5 12 19 26	2 9 16 23 30
Неделя	7 14 21 28	4 11 18 25	4 11 18 25	1 8 15 22 29	6 13 20 27	3 10 17 24
	Юли	Август	Септември	Октомври	Ноември	Декември
Понеделник	30 2 9 16 23	6 13 20 27	3 10 17 24	1 8 15 22 29	5 12 19 26	30 2 9 16 23
Вторник	31 3 10 17 24	7 14 21 28	4 11 18 25	2 9 16 23 30	6 13 20 27	31 3 10 17 24
Сряда	4 11 18 25	1 8 15 22 29	5 12 19 26	3 10 17 24 31	7 14 21 28	4 11 18 25
Четвъртък	5 12 19 26	2 9 16 23 30	6 13 20 27	4 11 18 25	1 8 15 22 29	5 12 19 26
Петък	6 13 20 27	3 10 17 24 31	7 14 21 28	5 12 19 26	2 9 16 23 30	6 13 20 27
Събота	7 14 21 28	4 11 18 25	1 8 15 22 29	6 13 20 27	3 10 17 24 31	7 14 21 28
Неделя	1 8 15 22 29	5 12 19 26	2 9 16 23 30	7 14 21 28	4 11 18 25	1 8 15 22 29

Понеделник	Коя дата е днес?
Вторник	Днес е 1 ноември 2006 г.
Сряда	Коя дата ще бъде утре?
Четвъртък	Утре ще бъде 2 ноември 2006 г.
Петък	Коя дата беше вчера?
Събота	Вчера беше 30 октомври 2006 г.
Неделя	

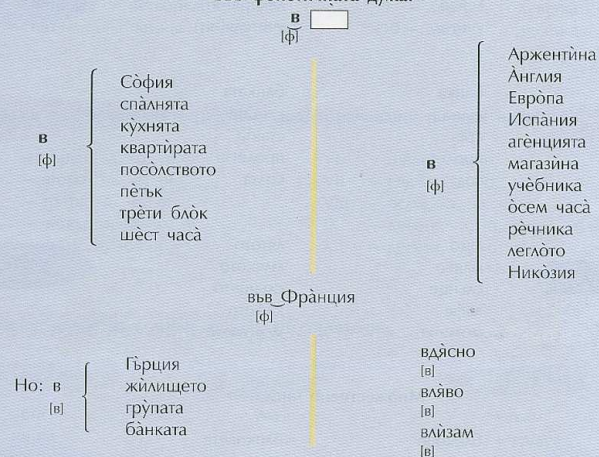
Фонетични задачи

Съгласната /в/ от предлога в се обезвучава и се изговаря като [ф] пред

начални беззвучни съгласни

и начални гласни и сонорни съгласни

във фонетичната дума:

Прочетете изреченията:

Харесвам климата | в България. # В планината | мога да карам ски. #
[a] [b] [v] [na] [f] [s] [a]

През лятото | ходя на плаж. # Обичам да се къпя | в морето. #
[a'a] [a'b] [w] [a] [n'v] [f]

Любимият ми сезон | е пролетта. # Когато вали сняг | е студено. #
[a'y] [i'b] [a] [n'al] [k]

През ноември | обикновено вали дъжд. # Уча в една група | с Мария. #
[w] [b] [f] [na]

Търся в речника | новите думи. # Работя | в аржентинското посолство | в София. #
[s'y] [f] [b] [r'v] [f] [f] [na]

Граматика

I. Членуване на съществителните имена

Род	Единствено число		Член
	нечленувани	членувани	
Мъжки род	климат плаж дъжд	климата(-ът) плажа(-ът) дъжда(-ът)	-А / -ЪТ
	лекар учител	лекаря(-ят) учителя(-ят)	-Я / -ЯТ
Женски род	банка къща стая пролет сол	банката къщата стаята пролетта солта	-ТА
Среден род	лято мякото слънце кафе момиче	лято мякото слънцето кафето момичето	-ТО
Множествено число			
Мъжки род	блокове речници сезони	блоковете речниците сезоните	-ТЕ
	студентки книги врати	студентките книгите вратите	-ТЕ
Среден род	бюра легла кафета пердета	бюрата леглата кафетата пердетата	-ТА

II. Членуване на прилагателните имена

Число	Род	Определителен член	Членувани прилагателни
ед.ч.	м.р.	-ИЯ / -ИЯТ	снежния(т), синия(т), хубавия(т)
	ж.р.	-ТА	снежната, синята, хубавата
	ср.р.	-ТО	снежното, синьото, хубавото
мн.ч.		-ТЕ	снежните, сините, хубавите

III. Съществителни имена от числителни имена

1 – едно	– единица	6 – шест	– шестца
2 – две	– двойка	7 – седем	– седмица
3 – три	– тройка	8 – осем	– осмица
4 – четири	– четворка	9 – девет	– деветка
5 – пет	– петица	10 – десет	– десетка

IV. Форми на числителните редни имена, означаващи римски цифри

I – първи, -а, -о, -и	VI – шести, -а, -о, -и
II – втори, -а, -о, -и	VII – седми, -а, -о, -и
III – трети, -а, -о, -и	VIII – осми, -а, -о, -и
IV – четвърти, -а, -о, -и	IX – девети, -а, -о, -и
V – пети, -а, -о, -и	X – десети, -а, -о, -и

V. Сегашно време на глаголи от I, II, III спрежение

I спрежение	II спрежение	III спрежение
чета	уча	чакам
пиша	търся	следвам
зная	ходя	питаю
живея	права	гледам
отида	работя	отварям

Число	Лице	I спрежение	II спрежение	III спрежение	
ед.ч.	1 л.	четА	учА	питАМ	отварЯМ
	2 л.	четЕШ	учИШ	питАШ	отварЯШ
	3 л.	четЕ	учИ	питА	отварЯ
мн.ч.	1 л.	четЕМ	учИМ	питАМЕ	отварЯМЕ
	2 л.	четЕТЕ	учИТЕ	питАТЕ	отварЯТЕ
	3 л.	четАТ	учАТ	питАТ	отварЯТ

Упражнения

1 Членувайте съществителните имена от м.р., ед.ч.:

Модел: Виждам речника! Речникът е на масата.

- Виждам ..... (учебник!) ..... е на етажерката.
- Вземам ..... (проект!) ..... е на бюрото.
- Виждам ..... (молив!) ..... е под стола.
- Търся ..... (учител!) ..... е в стаята.
- Виждам ..... (стол!) ..... е до камината.
- Виждам ..... (килим!) ..... е в хола.
- Търся ..... (лекар!) ..... е в кабинета.
- Виждам ..... (студент!) ..... е на лекции.
- Виждам ..... (диван!) ..... е пред камината.
- Виждам ..... (телевизор!) ..... е до прозореца.
- Виждам ..... (телефон!) ..... е в коридора.
- Чакам ..... (преподавател!) ..... е в университета.
- Търся ..... (адвокат!) ..... е в офиса.
- Виждам ..... (път!) ..... е нов.

2 Употребете пълен или кратък член при съществителните имена от м.р., ед.ч.:

Внимавайте!

Учителят пита ученика. *или* Ученикът отговаря на учителя.

- Професор..... учи студент..... .
- Учител..... дава молив..... на ученик..... .
- Лекар..... говори на студент..... .
- Адвокат..... опива в съд..... .
- Студент..... пише проект..... .
- Студент..... поздравява професор..... .
- Къде е учебник.....?
- Той е преподавател....., когото харесвам.

3 Членувайте съществителните имена от ж.р. и ср.р., ед.ч.:

Модел: Моля, дайте ми едно цвете. – Ето цветето.
Моля, дайте ми една цигара. – Ето цигарата.

- Моля, дайте ми една енциклопедия. – Ето .....
- Моля, дайте ми една книга. – Ето .....
- Моля, дайте ми едно огледало. – Ето .....
- Моля, дайте ми едно кафе. – Ето .....
- Моля, дайте ми една химикалка. – Ето .....
- Моля, дайте ми една чанта. – Ето .....

Модел: Обичам (момиче) момичето.

- Обичам (зима) ..... Обичам (пролет) .....
- Обичам (море) ..... Обичам (планина) .....
- Обичам (есен) ..... Обичам (природа) .....
- Обичам (лято) ..... Обичам (страна) ..... си.

4 Членувайте съществителните имена от м.р., ж.р. и ср.р. в множествено число:

Модел: Учебниците са на масата. Книгите са интересни. Момчетата са студенти.

- (момче) ..... и (момиче) ..... отиват на лекции.
- (легло) ..... в къщата са шест.
- (преподавател) ..... учат (студент) .....
- (дъжд) ..... тази година са силни.
- (студент) ..... и (студентка) ..... са много умни.
- Моля, донесете ми (кафе) .....
- (перде) ..... на прозореца са много скъпи.
- Обичам (сезон) ..... в моята страна.
- (плаж) ..... в България са много хубави.
- (лекар) ..... работят много.
- (лекция) ..... и (упражнение) ..... по български език са много интересни.
- (адвокат) ..... търсят (Документ) .....
- (стол) ..... са около масата.
- До (прозорец) ..... са (цвете) ..... на моята съквартирантка.
- (дете) ..... са много забавни.
- (речник) ..... на Димитра са по български и по английски език.

5 Членувайте прилагателните имена:

- Бащата на Антонио работи в (аржентински) ..... посолство.
- В България мога да се радвам на (снежен) ..... природа.
- Лятото е (любим) ..... сезон на Антонио.
- Обичам да гледам (син) ..... море.
- Майк обича (студен) ..... време, защото кара ски.
- Майк е тук по проект на (Световен) ..... банка.
- (зимен) ..... курорти в България са много хубави.
- Топло е. Облечи си (летен) ..... костюм.
- (английски) ..... език не е труден.

6 Членувайте съществителните и прилагателните имена в скобите:

- Ако обичаш, дай ми (червен) ..... молив!
- Ето, заповядай (баничка) .....
- Какъв е (климат) ..... в България?
- Седни на (стол) .....!
- Утре (време) ..... ще е слънчево и ще има слаб и топъл вятър.
- Колко много обичам (лято) .....!
- Колко са (сезони) ..... в България?
- Дръпни (пердета) ....., ако обичаш!
- Донеси (кафета) ..... и (чайове) ..... в стая № 38.
- Моят любим сезон е (пролет) .....
- Елате в (зимна) ..... градина на хотела.
- Вземете си (плажни) ..... чадъри, защото днес ще е около 35 градуса.
- Обичам да гледам (снежни) ..... върхове на Витоша и Стара планина.
- През (пролет) ..... (цветя) ..... цъфтят.
- Температурите ще бъдат минусови и (снежна) ..... покривка ще е достатъчна, за да работят ски пистите.
- (Млади) ..... момичета и момчета обичат да ходят в планината и да карат ски.

7 Образувайте съществителни имена от числителни.

- Имам (3) ..... на изпита.
- Журило дава (7) ..... за представянето ми на конкурса.
- Най-високата оценка в българското училище е (6) .....
- Ако получа (2) ..... на изпита, трябва да се явя пак през септември.

- Добрият стрелец улучва винаги (10) .....
- Петър не е отличен ученик. Получава (3) ..... и (4) .....
- От гарата трябва да хванете трамвай (5) ....., а след това (9) ..... тролей до Борово.

8 А. Напишете с думи следните числителни редни имена:

I .....
 IV .....
 VI .....
 X .....
 XI .....
 IX .....
 V .....
 III .....

Б. Произнесете и напишете:

- I в. пр. н. е. ....
- II-ро място в състезанието .....
- Отборът е IV-и на Олимпиадата .....
- X в. сл. н. е. ....
- XVIII глава от романа .....

9 Отговорете на въпросите:

- Кой е третият месец на годината? .....
- Кой е последният месец на годината? .....
- Кой е първият ден на седмицата? .....
- Кой е първият месец на годината? .....
- Кои са почивните дни на седмицата? .....
- Кой е третият ден на седмицата? .....
- Кой е четвъртият ден на седмицата? .....
- Роден съм на 3. I. ....
- Кога е националният празник на България? – На 3. III. ....
- Кога е Коледа? – На 25. XII. ....
- Кога е празникът на СВ „Св. Климент Охридски“? – На 25. XI. ....
- Кога е празникът на българската писменост и култура? – На 24. V. ....

10 Напишете формите на глаголите от III спрежение:

1. Сутрин аз ..... (обличам) костюма си и ..... (отивам) на работа.
2. От терасата ние ..... (гледам) морето.
3. Вие ..... (обичам) ли да пиете кафе сутрин?
4. Майк ..... (харесвам) зимата, когато вали сняг.
5. Те ..... (влизам) в това кафене да пият кафе или чай.
6. Той ..... (събличам) палто си и го закача на закачалката.
7. Майк ..... (карам) ски през зимата.
8. Лятото в Аржентина ..... (започвам) през декември.

11 Напишете формите на глаголите от II спрежение:

1. Те ..... (ходя) всеки ден от 8 до 13 часа в университета.
2. Той ..... (работя) като инженер в строителна фирма.
3. Ние трябва да ..... (направя) упражненията, за да научим всичко.
4. Вие винаги ..... (нося) учебниците си по български език.
5. Ти ..... (свирия) ли на пиано?
6. Аз ..... (уча) български език.
7. Антонио обича да ..... (ходя) на плаж и да се къпе в морето.

12 Напишете формите на глаголите от I спрежение:

1. Аз ..... (мога) да играя тенис на маса, но и те ..... (мога), защото тренират от 3 години.
2. Ние вече ..... (чета) и ..... (пиша) на български език, докато вие ..... (чета) и ..... (пиша) на руски език.
3. Ти ..... (играя) ли шах?
4. Майк всяка сутрин ..... (пия) чай с мляко.
5. Димитра ..... (живея) в апартамента на сем. Петрови.
6. Георгиос трябва да ..... (отида) на лекции.
7. Детето не ..... (зная), че в Аржентина е пролет, когато в България е есен.

13 Попълнете празните места с подходящите форми на глаголите:

1. Какво правите? – Ние (уча) .....
2. Аз (зная) ..... български и английски език.
3. Петър (отговарям) ..... на преподавателката.

4. Вие (търся) ..... ли нещо?
5. Ти (питам) ..... за новия клуб с модерна музика.
6. Ние винаги (чета) ..... и (пиша) ..... в библиотеката.
7. Те (ходя) ..... на лекции.
8. Аз (работя) ..... в университетската библиотека.
9. Вие сте от Англия и (живея) ..... в Лондон.
10. Майк иска да (отида) ..... в Аржентина на гости на Антонио.
11. Той (правя) ..... гимнастика всяка сутрин.
12. Ти (зная) ..... ли немски език?
13. Всяка сутрин ние (поздравявам) ..... съседите.
14. Ти (нося) ..... чанта с документи.
15. Сем. Петрови (имам) ..... цветя в градината си.
16. Вие какво (следвам) .....?
17. Ние (следвам) ..... медицина.
18. Ана и Станимир (чакам) ..... самолета от Берлин.
19. Тя (гледам) ..... морето от прозореца.

14 Подредете глаголите в колонки според спрежението им!

търся, искам, харесвам,
обичам, чакам, вземам,
давам, уча, чета, пиша, работа,
намирам, мога, пия, играя, отивам,
обличам, събличам, свирия, виждам,
разглеждам, виждам, нося, питам, пея,
лежа, мия; стоя, зная, имам, ходя, затварям,
отварям, обядвам, говоря, идвам, живея,
държа, мисля, разговарям, греша, вървя,
разбирам, вечерям, строя, влизам,
излизам, помагам, правя, благодаря

I спрежение (група) -Е

II спрежение (група) -И

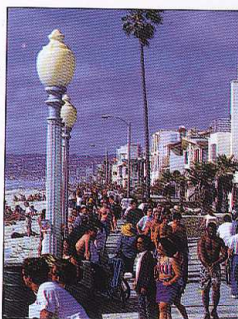
III спрежение (група) -А/Я

15 Прочетете текстовете и отговорете на въпросите след тях:

Рич Джонсън от Калифорния, САЩ

Там, където живея, е вечно лято. Дори на Коледа няма сняг. Много обичам да ходя на плаж, да играя плажен волейбол, да се срещам с приятели в ресторанти на открито, край океана.

Но обичам да гледам и зимни пейзажи, защото не съм виждал истински сняг. Често ходя да се пързаям с кьнки на лед в спортната зала. Чудесно е. Искам да отида някъде, където има истинска зима.

Кристоф Дефо от Швейцария

В моята страна има дълги, студени зими и чудесни топли лета. Нашите зимни курорти са много известни.

Моего семейство има вила в планината и често през зимата карам ски. Това е любимият ми сезон, защото навън всичко е бяло. Студът рисува фигури по прозорците, а вкъщи камината гори и е много романтично да гледаш огъня вечер.

1. Отговорете на въпросите:

Какви спортове обичат Кристоф и Рич? • Обичат ли и двамата зимата? Защо? • Къде е вилата на Кристоф? • Кой обича да се среща с приятели? • Кой има вила в планината?

2. Открийте грешките в резюметата:

Кристоф Дефо е от Швеция. Той обича топлото лято. Семейството му има вила на морето, но в нея няма камина.

Рич Джонсън е от Англия. В страната му има и лято, и зима. Той обича лятото, защото ходи на плаж. Харесва ресторантите и ходи там, за да се скрие от снега. През зимата се пързая с кьнки на лед.

3. Кой е любимият ви сезон? Защо? Какво обичате да правите през различните сезони?

16 А.

Какво е времето? Времето е .....

мъгливо   слънчево   дъждовно   ветровито   студено   облачно

Кои прилагателни отговарят на рисунките – горещо, топло, хладно, студено, влажно, сухо време?

Б. Погледнете информацията за времето в таблицата! Работете по модела:

Какво ще бъде времето в Атина утре?

В Атина ще бъде слънчево и топло. Температурата ще е 20 градуса.

Градове	Времето утре	Температура	Градове	Времето утре	Температура
Атина		20°C	Лос Анджелис		18°C
Берлин		18°C	Милано		20°C
Бомбай		35°C	Мадрид		22°C
Единбург		15°C	Москва		-5°C
Женева		15°C	Осло		10°C
Хонг Конг		30°C	София		19°C
Лисабон		18°C	Иstanbul		22°C

В. Разкажете какво правите, когато времето е хубаво или лошо.

Разбирате ли?

Топло е.

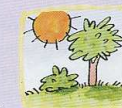
Студено е.

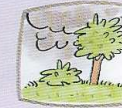
Прогноза за времето

Утре в цялата страна ще бъде ясно и горещо. Ще има слаб вятър. Температурата на въздуха ще бъде между 25 и 30 градуса.

Слънчево е.

Облачно е.

Ветровито е.

Мъгливо е.

- Един час има 60 минути. • Една минута има 60 секунди. • Един ден има 24 часа.
- Частите на едно денонощие са: сутрин, обед, следобед, вечер и нощ.

В кафето

Ани и Борис търсят маса в кафето.

Борис: Ани, сла, тук има свободна маса!

Ани: Ще седнем до прозореца – там е по-приятно.

Борис: Какво ще поръчаме?

Ани: Милена трябва да дойде след малко. Ще я почакаме.

Борис: Нямам нищо против, но тя винаги закъснява.

Ани: Надявам се, че днес няма да закъснее. Нося учебниците ѝ по английски език.

Борис: Много съм гладен! Ще си поръчам топли сандвичи с шунка и кашкавал, кафе и кроасан с шоколад.

Ани: Трябва да погледнем менюто. Аз обикновено закусвам вкъщи, но сега ще ти правя компания. Закуската ми ще бъде палачинка с мед.

Борис: О, ето я и Милена! Здравей, Милена, днес си по-точна!

Милена: Здравейте! Отдавна ли ме чакате?

Борис: Не много, около 15 минути. Хайде да закусим! Ти какво ще поръчаш?

Сервитьор: Какво ще желаете, моля?

Милена: За мене донесете зелен чай с парче орехов пай!

Ани: Аз искам една палачинка с мед и горещо какао.

Борис: Поръчката ми е дълга – едно двойно кафе без захар, два топли сандвича, един кроасан и една гофрета със сладко от вишни.

Запомнете!

ще поръчаме	палачинка с мед	няма да закъснее	обикновено закусвам
трябва да дойде	зелен чай	винаги закъснява	закуската ми
учебниците ѝ	орехов пай	кафе без/със захар	кроасан

Фонетични задачи

1. Частиците **пò-** и **на̀й-** за степенуване имат ударение – за разлика от частите **не, ще, да, ли** и кратките форми на местоименията **ме, те, го, я, ни, ви, ги, ми, ти, му, ѝ, ...** им:

пò-но̀в, на̀й-но̀в,
пò-го̀лям, на̀й-го̀лям,
пò-ма̀льк, на̀й-ма̀льк,
пò-хубав, на̀й-хубав,

пò-кíсно, на̀й-кíсно,
пò-ра̀но, на̀й-ра̀но,
пò-лѐсно, на̀й-лѐсно,
пò-тру̀дно, на̀й-тру̀дно,

пò-го̀рещ, на̀й-го̀рещ;
пò-сту̀ден, на̀й-сту̀ден,
пò-тѐсен, на̀й-тѐсен,
пò-шѝрок, на̀й-шѝрок,

пò-на̀прèд, на̀й-на̀прèд,
пò-на̀за̀д, на̀й-на̀за̀д,
пò-сту̀дено .../пò-го̀рещо.

2. Глаголи с гласни /-а-/ и /-ъ-/ в 1 лице единствено число и 3 лице, множествено число (при изговор):

/-а-/ – при глаголи от III спрежение, несвършен вид:

отивам – отиват,
[a] [a]
вземам – вземат,
[a] [a]
казвам – казват,
идвам – идват,
свършвам – свършват,
гледам – гледат,
помагам – помагат,
започвам – започват,
закъснявам – закъсняват,
закусвам – закусват,
справям се – справят се,
[v'a] [v'a]
отварям – отварят,
[p'v] [p'v]
виждам – виждат;

/-ъ-/ – при глаголи от I и II спрежение, свършен вид:

да I спр.	{	отйда – отидат, [b] [b]
		взема – вземат, [b] [b]
		кажа – кажат, [b] [b]
		дойда – дойдат, [b] [b]
		свърша – свършат, [b] [b]
да II спр.	{	погледна – погледнат, [v] [v]
		помогна – помогнат, [v] [v]
		започна – започнат, [v] [v]
		закъснѐя – закъснѐят, [v] [v]
		заку̀ся – заку̀сят, [c'v] [c'v]
да II спр.	{	се спрѐва – се спрѐват, [v'v] [v'v]
		отво̀ря – отво̀рят, [p'v] [p'v]
		ви́дя – ви́дят, [v'v] [v'v]

Прочетете изреченията:

Дя̀до ѝ е пò-до̀бър | от ба̀ба му. # На̀й-хубава е сѐстра им. # На̀й-сту̀дено е през зѝмата. # Пò-тру̀дно е | да чѐтѝ без рѝчник. # Бра̀т ми е пò-ма̀льк | от сѐстра ти. # Днѝс са свòбодни | и пò-ра̀но. # Ще бѝда в каф̀ето | ма̀лко пò-кíсно. # На̀дявам се, || че няма да закъ̀снѐя. # На̀й-п̀риятно е до про̀зореца – || там ще сѝдна || и ще поча̀кам нѐя | и п̀риятеля ѝ. # Ще им пра̀вя комп̀ания. # Но̀сят мен̀юто. # Искам да заку̀ся. # Ще пор̀ъчам | два с̀андвича. # То̀плият с̀андвич | ми харѝсва повѐче. # Ореховият пай | е пò-хубав | от кроас̀ана с шоколад. #

Граматика

I. Бъдеще време на глаголите

Положителна форма

ще дойда
ще дойдеш
ще дойде
ще дойдем
ще дойдете
ще дойдат

Отрицателна форма

няма да дойда
няма да дойдеш
няма да дойде
няма да дойдем
няма да дойдете
няма да дойдат

Въпросителна форма

ще дойда ли?
ще дойдеш ли?
ще дойде ли?
ще дойдем ли?
ще дойдете ли?
ще дойдат ли?

Въпросително-отрицателна форма

няма ли да дойда?
няма ли да дойдеш?
няма ли да дойде?
няма ли да дойдем?
няма ли да дойдете?
няма ли да дойдат?

II. Кратки форми на притежателните местоимения

Притежател	Форма на местоимението		Но:
аз	ми	книгата ми	майка ми
ти	ти	чантата ти	лея ти
той	му	тетрадката му	баща му
тя	й	блузата й	брат й
то	му	якето му	вуйчо му
ние	ни	учебниците ни	сестра ни
вие	ви	обувките ви	дядо ви
те	им	химикалките им	баба им

III. Сравнителна и превъзходна степен на прилагателните имена

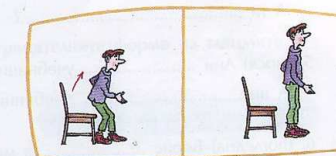
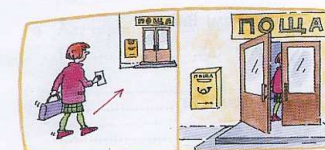
Положителна степен	Сравнителна степен	Превъзходна степен
добър	по-добър	най-добър
хубав	по-хубав	най-хубав

IV. Вид и спрежение на някои глаголи

несвършен вид | свършен вид

отивам (III)	отида (I)
отиваш	отидеш
отива	отиде
отиваме	отидем
отивате	отидете
отиват	отидат

купувам (III)	купя (II)
плащам (III)	платя (II)
ставам (III)	стана (I)
лягам (III)	легна (I)
питам (III)	попитам (III)
идвам (III)	дойда (I)

V. Вид на глагола (с модални глаголи)

Несвършен вид

Винаги	отварям
Често	затварям
Обикновено	отговарям
Понякога	давам
	казвам
	виждам
	се връщам
	идвам
	вземам
	влизам

Свършен вид

трябва да	отворя
искам да	затворя
мога да	отговоря
ще	дам
	кажа
	видя
	се върна
	дойда
	взема
	вляза

Упражнения

1 Попълнете формите на глаголите в бъдеще време по модела:

Модел: Ани и Борис **ще търсят ли** маса в кафето?

– **Ще търсят.**

А Милена **няма ли да търси**?

– **Не, няма да търси.**

- (седна) Те ..... до прозореца? – .....
А той .....? – Не, ...
- (поръчам) Вие .....?
А вие .....? – Не, ...
- (почакам) Ти .....?
А те .....? – Не, ...
- (закъснея) Милена .....?
А ти .....? – Не, ...
- (нося) Ани ..... учебници?
А ние ..... учебници? – Не, ...
- (погледна) Борис ..... в менюто?
А тя ..... в менюто? – Не, ...
- (закуся) Ние .....?
А той .....? – Не, ...
- (права) Ани ..... компания на Борис?
А вие ..... компания на Борис? – Не, ...
- (чакам) Ти ..... сервитьора?
А те ..... сервитьора? – Не, ...
- (желая) Те ..... нещо?
А ти ..... нещо? – Не, ...
- (донеса) Сервитьорът ..... храната?
А сервитьорката ..... напитките? – Не, ...

2 Попълнете празните места с въпросителните, положителните и отрицателните форми на глаголите в бъдеще време:

Модел: Вие (отворя) **ще отворите ли** прозореца?

– **Да, ще отворим.**

- Ти (дойда) ..... в Бургас? – Да, ...
- Ани (ям) ..... палачинки? – Не, ...
- Ние (закусим) ..... заедно? – Да, ...
- Иване, (ходя) ..... в кафето? – Не, ...
- Петър (поръчам) ..... салата? – Да, ...
- Те (дойда) ..... на партито? – Не, ...
- Аз (видя) ..... Ана на купона? – Да, ... Ана.
- Борис и Милена (пътувам) .....? – Да, ... в събота.
- Аз (намеря) ..... стаята, в която имаме лекции?
– Не, ... стаята.
- Ние (имам) ..... домашно? – Да, ...
- Вие (напиша) ..... домашното? – Да, ... домашното за отличен.
- Преподавателката (дойда) ..... на лекции? – Не, ... Днес е болна.

3 Попълнете празните места с въпросително-отрицателните форми на глаголите в бъдеще време:

Модел: Тази вечер има коктейл.

– **Ти няма ли да ходиш?** (ходя)

- Тази вечер има концерт в зала „България“. – Ти .....? (дойда)
- Утре Ана има рожден ден. – Ние ..... подарък? (купя)
- Вече е 12 часа. – Вие .....? (обяждам)
- Съжаляваме, но трябва да тръгваме. – ..... за вечеря? (остана)
- Довечера има хубав филм. – Боян ..... на кино довечера? (ходя)
- Иван е болен от няколко дена. – Той ..... на лекар? (отида)
- Днес има лекции. – Ти .....? (дойда)
- Имаме домашно. – Вие ..... упражненията? (направля)
- Самолетът е в 8 часа. – Тя ..... за Лондон? (пътувам)

Когато има вероятност за отказ, използвайте въпросително-отрицателните форми в бъдеще време.

4 Попълнете празните места с кратките форми на притежателните местоимения – ми, ти, му, ѝ, ни, ви, им:

1. Това бабата на Иво ли е? – Да, това е баба .....
2. Това салатата ми ли е? – Да, това е салатата .....
3. Това моливът ти ли е? – Да, това е моливът .....
4. Това книгите на Иван и Андрей ли са? – Да, това са книгите .....
5. Къде са нашите места? – Ето, това са местата .....
6. Ние имаме внуци. – Това са внуците .....
7. Тя написа домашното. – Ето, домашното .....
8. Детето яде кроасан. Кроасанът ..... падна.

5 Подчертайте кратките притежателни местоимения:

1. Дайте ѝ химикалката ми.
2. Донесете ми домашното му.
3. Покажете ни книгите им.
4. Салатата ми е много вкусна, а хубав ли е сандвичът ти?
5. Майка ми ни прави палачинки със сладко от боровинки.
6. Чантата ти много ѝ харесва.

Внимание!

Кратките дателни местоимения и кратките притежателни местоимения съвпадат по форма!

6 Работете по модела, като степенувате подчертаното прилагателно:

А. Модел: Какво ще поръчате? Голям или малък сандвич?
Дайте ми по-голям, защото съм много гладен.

Какво ще поръчате? (топъл – студен) ..... вода?
Дайте ми ....., защото времето е горещо.

Какво ще поръчате? (голям – малък) ..... палачинка?
Дайте ми ....., защото съм гладен.

Какво ще поръчате? (силен – слаб) ..... чай?
Дайте ми ....., защото съм болен.

Какво ще поръчате? (голям – малък) ..... салатата?
Дайте ми ....., защото съм гладен.

Какво ще поръчате? (топъл – студен) ..... бира?
Дайте ми ....., защото съм болен.

Какво ще поръчате? (силен – слаб) ..... кафе?

Дайте ми ....., защото не мога да спя.

Какво ще поръчате? (голям – малък) ..... парчета орехов пай?

Дайте ми ....., защото не обичаме сладко.

Б. Модел: Иван е по-висок от Петър.

1. Борис ..... Милена. (гладен)
2. Детето ..... брат си. (малък)
3. Яденето на мама ..... яденето в ресторанта. (вкусен)
4. Тортата ..... палачинката. (сладък)
5. Единият лекар ..... другия. (добър)
6. Ти, Бояне, ... Петя. (силен)
7. Ани ..... Милена. (сериозен)
8. Къщите ..... апартаментите. (голям)
9. Коридорът ..... хола. (тесен)
10. Банята ..... стаята. (малък)
11. Учебникът ..... тетрадката. (тежък)

7 Поставете прилагателните имена в превъзходна степен:

Модел: Всички студенти са добри.

– Кой е най-добрият?

1. Всички торти са хубави. – Коя е .....
2. Всички гофрети са вкусни. – Коя е .....
3. Всички преподаватели са добри? – Кой е .....
4. Всички палачинки са вкусни. – Коя е .....
5. Всички къщи са модерни. – Коя е .....
6. Всички деца са добри. – Кое е .....
7. Всички цветя са красиви. – Кое е .....
8. Всички стаи са широки. – Коя е .....
9. Всички апартаменти са светли. – Кой е .....
10. Всички блокове са високи. – Кой е .....
11. Всички телевизори са нови. – Кой е .....
12. Всички кресла са удобни. – Кое е .....
13. Всички сандвичи са топли. – Кой е .....
14. Всички кафета са силни. – Кое е .....

7 В кафето

8 Опишете колегите си, като използвате сравнителна и превъзходна степен на прилагателните имена от списъка:

висок	нисък
слаб	пълен
умен	глупав
млад	стар
смел	страхлив
добър	лош
красив	грозен
богат	беден
щастлив	нещастен
зает	свободен
весел	тъжен
работлив	мързелив
.....	.....

Модел:

Мария е по-висока от Алексия.

Ти си най-умен.

Мисля, че най-висок е Димитър.

Каролина е най-млада.

Сравнете себе си с колегите си!

.....

.....

.....

.....

9 А. Дейвид иска да си купи стара къща в малък град в България. Той отива в агенция за недвижимо имущество. Яна му показва три къщи. Прочетете информацията за тях.

Къща в Боженци № 1

- 50 000 евро
- строена през 1820
- 5 стаи, кухня, баня, камина
- широк двор с градина (20 м.), голяма веранда (чардак)
- на 1 километър от Габрово

Къща в Трявна № 2

- 35 000 евро
- строена през 1808
- 3 стаи, кухня, баня
- малък двор с висок зид (5 м.),
- веранда
- в центъра на град Трявна

Къща в Созопол № 3

- 75 000 евро
- строена през 1810
- 4 стаи, кухня, баня
- малък двор (8 м.) и веранда с изглед към морето
- гараж
- на 50 м. от Стария град

7

Б. Попълнете информацията, която Яна ще даде на Дейвид.

скъп/евтин

- а. Къща № 2 е .....
- б. Къща № 1 е .....
- в. Къща № 4 е ..... от къща № 2 и ..... от къща № 3.

стар/нов

- а. Къща № 2 е .....
- б. Къща № 1 е .....
- в. Къща № 3 е ..... от къща № 2 и ..... от къща № 1.

голям/малък

- а. Къща № 1 е .....
- б. Къща № 3 е .....
- в. Къща № 2 е ..... от къща № 3 и ..... от къща № 1.

широк/тесен

- а. Къща № 1 е .....
- б. Къща № 3 е .....
- в. Къща № 3 е ..... от къща № 2 и ..... от къща № 1.

В. Изберете една от трите къщи! Обяснете с какво тя е по-хубава от другите къщи! Напишете разказ:

Коя къща е най-хубава според вас? .....

Коя къща е най-удобна според вас? .....

10 Довършете изреченията, като употребите формите на глаголите от несвършен вид с наречията:

Модел: Ще **платя**. Обикновено **винаги плащам** в брой.

винаги

често

- Ще закъснееш. Ти често .....
- Ще купя хляб. Аз винаги ..... хляб.
- Ще изпием кафето. Вие винаги ..... кафе.
- Ще закуси. Ани винаги ..... вкъщи.
- Ще поръча пай. Обикновено Милена ..... пай.
- Ще дойдат навреме. Студентите обикновено ..... навреме.
- Ще седнем до камината. Ние често ..... до камината.
- Ще взема един чай и палачинка. Понякога аз ..... това.
- Ще платите всичко. Вие често ..... всичко.
- Ще видиш преподавателя. Ти често ..... преподавателя.

обикновено

понякога

11 Довършете изреченията по модела:

А. Модел: Обикновено **закусвам** вкъщи и сега **ще закуся**.

1. Понякога отварям прозореца и сега ще го .....
2. Често ходя в кафето и сега ще .....
3. Милена винаги закъснява и сега ще .....
4. Обикновено студентите отговарят на учителя и сега ще .....
5. Често плащаме в брой, но сега няма да .....
6. Георгиос винаги купува билети от агенцията и сега ще ..... оттам.
7. Вие често поръчвате вино и сега ще .....

Б. Модел: Понякога студентите **не отговарят** на преподавателя.
Днес трябва да отговорят.

1. Обикновено Милена не идва на срещите. Днес трябва да .....
2. Често не лягам рано. Днес трябва да .....
3. Понякога преподавателят не дава домашно. Днес трябва да .....
4. Винаги се връщаш късно. Днес трябва да ..... рано.
5. Никога не давам тетрадката си. Днес трябва да я .....
6. Вие обикновено не питате много. Днес трябва да .....

В. Модел: Обикновено **влизам** в кафенето и сега **искам да вляза**.

1. Често излизам на разходка и сега искам да .....
2. Понякога ставаме рано и днес искаме да ..... рано.
3. Те винаги затварят вратата и днес искат да я .....
4. Ти винаги сядаш до прозореца и днес искаш да ..... там.
5. Борис често поръчва кроасан и днес иска да ..... същото.
6. Те винаги четат менюто и днес искат да го .....

Г. Модел: **Не отварям** винаги прозореца. Днес **мога да отворя** прозореца.

1. Всяко лято отиваме на море. Това лято можем да ..... пак.
2. Петя не излиза често вечер. Тази вечер тя може да .....
3. Студентите идват ли винаги навреме? Да, идват, но днес не могат да .....
4. Ти винаги ли тръгваш рано? Да, но днес не мога да .....
5. Ние обикновено поръчваме сандвичи. Днес можем да ..... кифли.
6. Той се обажда винаги. Днес не може да се .....

12 Попълнете с глаголи от свършен или от несвършен вид:

1. Аз трябва да ..... (купувам/купя) кафе, бисквити и захарин.
2. Обикновено те ..... (поръчам/поръчвам) бира с пържени картопки.
3. Понякога той ..... (плащам/платя) с кредитна карта.
4. Те искат да ..... (влизам/влиза) в този ресторант.
5. Понякога аз ..... (закуся/закусвам) късно, към 11 часа.
6. Вие можете да ..... (изляза/излизам) от залата.
7. Те ще ..... (идвам/дойда) в 5 часа за чая.
8. Ние често ..... (идвам/дойда) без домашна работа.
9. Вие винаги ..... (закъснея/закъснявам) за лекции.
10. Ти можеш да ..... (отговоря/отговарям) на този въпрос.
11. Тя ще ..... (давам/дам) книгата на Боби.
12. Ние трябва да ..... (чакам/почакам) преподавателката.

Разбирате ли?

Най-добрият ми приятел

- Петя:** Днес свободен ли си?
Иво: Зает съм сутринта. Трябва да отида при Майк и да му помогна.
Петя: За какво?
Иво: Трябва да пренесем багажа му в новата квартира. Искаме да вземем такси, ще свършим за 2-3 часа. След това мога да дойда при тебе.
Петя: Довечера вкъщи ще дойдат приятелите ми и трябва да напазувам.
Иво: Аха, значи ще има парти! Аз не съм ли сред приятелите ти? Защо още нямам покана?
Петя: Ти си най-добрият ми приятел. Без тебе няма да се справя. Искам да купим заедно продуктите и напитките.

На обяд в ресторанта

Георгиос, Майк, Петър и Мария решават днес да обядват в ресторанта до университета. Петър пита сервитьорката:

Госпожице, имате ли свободна маса в градината?

Сервитьорката: Да, заповядайте! Ето менюто.

След като приятелите си избират какво ще поръчат, сервитьорката идва.

Мария: На мене ми дайте една мешана салата, пилешки филенца със синьо сирене и една препечена филия черен хляб. За пиене може да ми донесете една малка бутилка газирана вода.

Георгиос: За мене салатата да бъде шопска, ако обичате. Дайте ми едни задушени картофи с кашкавал, а за десерт – една мелба с киви. За пиене ми донесете една голяма бира „Загорка“.

Майк: Предпочитам доматена салата със сирене и босилек. Аз обичам българска скара, затова на мене може да ми донесете едно кюфте и две кебапчета с пържени картофи и ще пия чаша червено вино.

Сервитьорката: А за Вас какво ще бъде?

Петър: Аз ще поръчам един таратор и порция сармички с лозов лист. За пиене ще Ви помоля да ми донесете един натурален сок от ананас с две бучки лед.

Запомнете!

мешана салата
пилешки филенца
препечена филия
задушени картофи

доматена салата
българска скара
сармички с лозов/зелен лист
натурален сок

пържени картофи
таратор
може да ми донесете
на мене ми дайте

Фонетични задачи

1. Относителните прилагателни имена не се степенуват – с частичите *пò-* и *на̀й-*:

домàтен	бългàрски	ябълков
картòфен	софийски	орехов
рибен	телешки	лòзов
гъбен	пилешки	плòдов

II. Изпадане (елизия) на гласните /-e-/ и /-ъ-/ между съгласни в красловни срички:

/-e-/ /-с/ ✕ с-/

/-ъ-/ /-с/ ✕ с-/

1) при прилагателни имена с наставки -ен, -нен:

зимен – зимна, зимно, зимни
зимния(т), зимната, зимното;
(пò-, на̀й-) приятен, приятна;
сезòнен – сезòнна, сезòнно, сезòнни
сезòнния(т), сезòнната, сезòнните;
(пò-, на̀й-) рàнен – рàнна, рàнно, рàнни;

2) при съществителни имена:

прозòрец – прозòрци,
унгàрец – унгàрци;

1) при прилагателни имена и наречия:

(пò-, на̀й-) добър – добра, добро, добри
(пò-, на̀й-) добрè
(пò-, на̀й-) добрият, добра̀та, добрòто,
добрите;

2) при местоимения:

какъв – каквà, каквò, какви.

3) при съществителни имена:

Пèтър – Пèтре, Пèтрòв,
Димитър – Димитре, Димитрòв;

Без изпадане (елизия):

домàтен, домàтена, домàтено, домàтени
домàтения(т), домàтената, домàтеното,
домàтените;
солèн, солèна, солèно, солèни
солèния(т), солèната, солèното, солèните;

червèн, червèна, червèно, червèни;
червèният, червèната, червèното,
червèните;
(пò-, на̀й-) студèн, студèно, студèни;
студèния(т), студèната, студèното,
студèните

Напишете формите на прилагателните имена с изпадане на /-e-/ или /-ъ-/ – внимавайте при тези, които не се степенуват:

свобòден	удòбен .....
късен	снèжен .....
гладен	чèрен .....
интерèсен	слàдък .....
днèвен	лèсен .....
свèтъл	трùден .....
дъждòвен	модèрен .....
мàльк	èсенен .....
съботен	светòвен .....
разлìчен	тòчен .....

Граматика

I. Образуване на относителни прилагателни имена от съществителни

Съществително име	Прилагателно име
захар сол домат картоф салата	захарен, захарна, захарно, захарни солен, солена, солено, солени доматен, доматиена, доматиено, доматиени картофен, картофена, картофено, картофени салатен, салатена, салатено, салатени
пиле агне теле	пилешки, пилешка, пилешко, пилешки агнешки, агнешка, агнешко, агнешки телешки, телешка, телешко, телешки
свиня България	свински, свинска, свинско, свински български, българска, българско, български
ябълка портокал шоколад ананас орех	ябълков, ябълкова, ябълково, ябълкови портокалов, -а, -о, -и шоколадов, -а, -о, -и ананасов, ананасова, ананасово, ананасови орехов, орехова, орехово, орехови

II. Безлична употреба на МОЖЕ

МОЖЕ

да закуси в сладкарницата
да дойдат утре
да поръчаме такси
да ми покажете тази книга
да работиш цял ден
да чета в библиотеката

III. Пълни форми на винителните и дателните лични местоимения

Именителен падеж	Винителен падеж	Дателен падеж
аз	мене (ме)	на мене (ми)
ти	тебе (те)	на тебе (ти)
той	него (го)	на него (му)
тя	нея (я)	на нея (й)
то	него (го)	на него (му)
ние	нас (ни)	на нас (ни)
вие	вас (ви)	на вас (ви)
те	тях (ги)	на тях (им)

IV. Числителни бройни имена от 100 нагоре

101 сто и едно	999	деветстотин деветдесет и девет
200 двеста	1000	хиляда
300 триста	2000	две хиляди
400 четиристотин	3000	три хиляди
500 петстотин	.....	.....
600 шестстотин	1 000 000	един милион
700 седемстотин	1 000 000 000	един милиард
800 осемстотин		
900 деветстотин		

Упражнения

1. Образувайте относителни прилагателни имена:

Модел: Месо от агне – агнешко месо

1. Месо от пиле –	6. Мляко от крава – .....
2. Месо от теле –	7. Мляко от бивол – .....
3. Месо от свиня –	8. Мляко от коза – .....
4. Месо от овца –	9. Сирене от овца – .....
5. Мляко от овца –	10. Сирене от крава – .....

2 Образвайте относителни прилагателни имена от следните съществителни:

Модел: Днес има супа от картофи. – Може да ми донесете картофена супа.

1. Днес има салата от домати. – Може да ми донесете .....
2. Днес има пюре от картофи. – Може да ми донесете .....
3. Днес има супа от домати. – Може да ми донесете .....
4. Днес има супа от пиле. – Може да ми донесете .....
5. Днес има пюре от домати. – Може да ми донесете .....
6. Днес има кюфтета от картофи. – Може да ми донесете .....
7. Днес има супа от риба. – Може да ми донесете .....
8. Днес има пюре от зеленчуци. – Може да ми донесете .....
9. Днес има супа от гъби. – Може да ми донесете .....
10. Днес има деликатеси от морето. – Може да ми донесете .....

Модел: Днес има пържола от пилешко месо. – На мене ми дайте пилешка пържола.

1. Днес имаме филенца от пилешко месо. – На мене ми дайте .....
2. Днес имаме пържола от свинско месо. – На мене ми дайте .....
3. Днес имаме шишчета от пилешко месо. – На мене ми дайте .....
4. Днес имаме шницел от телешко месо. – На мене ми дайте .....
5. Днес имаме супа от агнешко месо. – На мене ми дайте .....
6. Днес имаме котлети от телешко месо. – На мене ми дайте .....
7. Днес имаме сарми с лозов лист. – На мене ми дайте .....
8. Днес имаме сарми със зелен лист. – На мене ми дайте .....

Модел: Този шейк е с банани. – Обичам бананов шейк.

1. Този шейк е с мляко. – Обичам .....
2. Този сок е от плодове. – Обичам .....
3. Този сок е от ягоди. – Обичам .....
4. Този сок е от портокал. – Обичам .....
5. Тази ракия е от грозде. – Обичам .....
6. Тази ракия е от сливи. – Обичам .....

7. Този сок е от малини. – Обичам .....
8. Това сладко е от къпини. – Обичам .....
9. Този сок е от ябълки. – Обичам .....
10. Този сок е от домати. – Обичам .....
11. Тази торта е от шоколад. – Обичам .....
12. Този пай е от орехи. – Обичам .....
13. Този сок е от зеле. – Обичам .....

3 Работете по модела:

Модел: Той пече пиле.

Искаш ли печено пиле?

1. Той пържи картофи. Искаш ли .....
2. Той ще задуши зеленчуци. Искаш ли .....
3. Той препича филийки. Искаш ли .....
4. Той пържи кюфтета. Искаш ли .....
5. Той пече картофи на фурна. Искаш ли .....
6. Той панира кашкавал. Искаш ли .....
7. Той вари яйца. Искаш ли .....

4 Попълнете празните места, за да образувате безлични конструкции с може и не може:

Модел: Може ли да седнем?

– Да, може да седнете.

1. Може ли да ни дадете менюто? – Да, ...
2. Може ли да поръчаме? – Да, ...
3. Може ли да закусим? – Не, ...
4. Може ли да ми донесете бутилка газирана вода? – Не, ...
5. Може ли да изберете вино? – Да, ...
6. Може ли да работя до късно? – Да, ...
7. Може ли да обядват в ресторанта? – Не, ...
8. Може ли да поръча десерт? – Да, ...

- 5 Отговорете какво МОЖЕ и какво НЕ МОЖЕ да правите в час по български език! Напишете пет изречения по модела:

МОЖЕ да

НЕ МОЖЕ да

седна	слушам	пиша	пея	ям
чета	вляза	превеждам	играя	пия
пуша	си почина	стоя	свирия	спя

Модел: Може да чета, но не може да дъвча дъвка.

.....

.....

.....

.....

- 6 Отговорете на въпросите по модела:

Модел: Сервитьора ли търсиш?

- Да, него.

1. Преподавателката ли търсиш? - Да, ...
2. Нас ли търсиш? - Да, ...
3. Вас ли търсят? - Да, ...
4. Детето ли търсиш? - Да, ...
5. Приятелите си ли търсиш? - Да, ...
6. Мене ли търсиш? - Да, ...
7. Тебе ли търсят? - Да, ...
8. Петър, Майк и Георгиос ли търсиш? - Да, ...
9. Мария ли търсите? - Да, ...

- 7 Отговорете на въпросите по модела:

Модел: На сервитьора ли поръчваш?

- Да, на него.

1. На Георгиос и Майк ли носите салати? - Да, ...
2. На Мария ли говориш? - Да, ...
3. На менюто ли пише? - Да, ...

4. На мене ли поръчваш? - Да, ...
5. На Петър ли се обаждаш? - Да, ...
6. На мене и на Мария ли носиш салати? - Да, ...
7. На вас ли отговарям? - Да, ...
8. На тебе ли нося учебника? - Да, ...

- 8 Попълнете празните места с подходящите пълни форми на дателните и винителните лични местоимения:

1. На Мария ли махаш с ръка? - Да, ...
2. Нас ли викаш? - Да, ...
3. Вас ли виждам? - Да, ...
4. За тебе ли е шопската салата? - Да, ...
5. За мене ли е мешаната салата? - Да, ...
6. С Петър и Майк ли отивате на ресторант? - Да, ...
7. Приятелите ли си викаш? - Да, ...
8. На сервитьора ли говориш? - Да, ...

- 9 Напишете с думи:

963	.....
433	.....
201	.....
124	.....
666	.....
1001	.....
2030	.....
6529	.....
1 320 000	.....
4967	.....
15 312	.....
23 021	.....
56 738	.....

10 Попълнете празните места:

1. В София живеят около (2 000 000) ..... души.
2. Всяка година около (350) ..... души учат български език в университета.
3. Българските студенти в СУ са около (25 000) ..... всяка година.
4. България съществува от (1300) ..... години.
5. Разстоянието между София и Варна е (535) ..... километра.
6. Градината на сем. Петрови дава (965) ..... килограма ябълки годишно.

11 А. Прочетете текста от сп. „За хората“, 27 август 2005 г., с. 20–21:

Таормина е в Сицилия и е едно от най-красивите места в света.

Най-вкусната пица ще ти сервират момчетата в „Трокадеро“. Препоръчвам и рибния ресторант, чийто собственик е Лоренцо, роден в Ню Йорк. Атмосферата тук е като във филма „Кръстникът“. А спагетите с трюфели определено си заслужават пътя до Сицилия.

Между 13 и 16 часа, т.е. в обедното време, трябва само да ядеш и да пиеш от силното сицилианско вино. През тези часове няма хора по улиците и е невъзпитано да правиш нещо друго. Следобед – кафе, само еспресо, и никога чай.

(автор Евгени Братанов, адаптиран текст)

Б. Разкажете за любимите си ресторанти! Какво е предпочитаното ви меню?

.....

.....

.....

.....

.....

Разбирате ли?

МЕНЮ

Салати

Шопска салата
Мешана салата
Овчарска салата
Зелена салата с варени яйца
Доматена салата с босилек
Снежанка
Руска салата
Кьополу
Картофена салата с лук
Морска салата асорт

Ястия

Кюфтета на скара
Кебапчета на скара
Мешана скара
Пържолата
Шишчетата
Печено пиле
Панирани пилешки хапки
Телешко филе на скара
Телешки медальон с гъби
Пълнени чушки
Дроб сарма
Мусака
Говеч

Гарнитурата

Пържени картофи
Ориз със зеленчуци
Задушени картофи
Картофено пюре
Задушени зеленчуци

Десерти

Флодова торта
Шоколадова торта
Торта гараш
Ябълков пай
Орехов пай
Палачинки с шоколад
Палачинки с мед и орехи
Сладолед
Мелба
Флодова салата
Крем карамел

Супи

Боб чорба
Шкембе чорба
Рибена чорба
Таратор
Пилешка супа
Супа топчета
Телешко варено
Супа със зеленчуци
Крем супа от гъби

Напитки

Алкохоли

Водка
Ракия
Джин
Уиски
Коняк
Кампари
Мартини
Узо
Ликьори

Вина

Червени:
Мерло
Гъмза
Каберне
Розе
Бордо

Бели:
Шардоне
Савиньон бланк
Траминер
Шампанско

Бира

Загорка
Каменица
Степа артоа
Туборг
Пилзен
Старопрамен
Бекс

Безалкохоли

Кока кола
Фанта
Лимонада
Минерална вода
Сода
Тоник
Битер лимон
Швепс
Натурални сокове

Моят работен ден

Ани: Майк, харесва ли ти животът в България?

Майк: Да, тук се живее по-лесно. В Англия трябва да си абсолютно точен. Там винаги се събуждам точно в 6 ч. и веднага ставам. Тук, след като чуя часовника, мога да си полежа и да стана по-късно. После отивам в банята и се мия със студена вода, даже и през зимата.

Ани: Защо със студена вода?

Майк: В Англия това е обикновено. Предпочитаме да си мием ръцете и лицето със студена вода, защото е по-здравословно.

Ани: А после какво правиш?

Майк: Щом се измия, закувам вкъщи кроасан с кафе. А в Англия нямам време – пия кафе набързо в офиса.

Ани: В колко часа отиваш на работа?

Майк: Ако съм в Англия, трябва да отида точно в 9 ч., а в София мога да закъснея 1–2 минути. За България това е пак точно навреме.

Ани: Какво правиш след работа?

Майк: Понякога се срещам с приятели и ходим на кино или на ресторант. В Англия имам приятелка, с която се виждаме всеки ден. Много ми липсва и я чакам да дойде в София.

Запомнете!

след като чуя часовника
мога да си полежа
мия се със студена вода
мия си ръцете и лицето
срещам се с приятели

по-късно
по-здравословно
набързо
обикновено
щом се измия

понякога
всеки ден
много ми липсва
виждаме се
точно навреме

Фонетични задачи

I. Редувания на съгласни и гласни:

1) /-к-/ : /-ц-/ в множествено число на съществителни имена:

речник – речници
ученик – ученици
поляк – поляци

пътък – пътъци
ръкã – ръцѐ;

2) /-к-/ : /-ц-/ при глаголи:

съблекã
съблечѐш
да се съблечѐ
съблечѐм
съблечѐте
съблекãт
съблечи – съблечѐте!

3) /-г-/ : /-ж-/ при образуване на прилагателни имена: сняг – снѐжен, -жна, о, и
услугã – услужлив, а, о, и

4) /-е-/ : /-й-/ в множествено число на съществителни имена:
китãец – китãйци,   европѐец – европѐйци,   индїец – индїйци;

– при образуване на прилагателните имена: пѐтък – пѐтъчен, пѐтъчна, о, и

– при образуване на умалителни същ. имена: ръкã – ръчица;

II. Редуване /'а/ : /е/

– с Я, когато има ударение върху я и следващата сричка има гласните /а, ъ, о, у/ – ако липсва едно от условията, има редуване с /-е-/:

1) вѐрен, вѐрна, вѐрно, вѐрни;   лѐтен – лѐтна, лѐтно, лѐтни;
рѐдък – рѐдка, рѐдко, рѐдки;   всѐки – всѐка, всѐко;

2) цвѐт – цвѐтовѐ, цвѐтѐт (-а);   свѐт – свѐтовѐ, свѐтѐт (-а),
свѐтовѐн, -вна, -о, -и;   тѐло – тѐлã;

– пред сричка с начални /-ч-/ , /-ж-/ , /-й-/ :   млѐко – млѐчен, -чна, -о, -и;
снѐг – снѐжен, -жна, -о, -и;
закъснѐвам – да закъснѐя;

3) при образуване на глаголи от свършен вид с наставка -н-:   лѐгам – да лѐгна,
сѐдам – да сѐдна;

– при форми за повелително наклонение: да   сляза – слѐзете!
изляза – излѐзете!

– при форми за спрежението: сляза   слѐзем
да   слѐзеш   слѐзете
слѐзе   слѐзат

Поставете -Я- или -Е- в думите:

д...снийт, с...дат,	сн...жнийт, вд...сно,	с...днѐте, р...зък,
т...сни, вл...зте,	гол...ма, гол...ми,	закъсн...ват, л...гай,
обл...чѐте, б...ли,	св...тѐвната, сл...за,	вл...зат, мл...чнийт,
л...гнем, ц...ла,	вл...во, т...хнийт,	т...ла̀та, цв...тен.

Граматика

I. Несвършен и свършен вид на глагола с някои наречия и съюзи

Несвършен вид		Свършен вид	
обикновено	ставам		стана
понякога	закусвам		закуся
често	се мия	щом	се измия
всеки ден	закъснявам	след като	закъснея
рядко	пия	като	изпия
сега	се срещам	преди да	се срещна
винаги	се виждаме	когато	се видим
	започвам		започна
	права		направа

II. Възвратни глаголи в сегашно време

аз се мия	– мия се				
аз се къпя	– къпя се				
	аз се събуждам	– събуждам се			
		аз се храня	– храня се		

III. Възвратно-лични местоимения

бърша СЕ		аз СЕ мия	със студена вода
бърша СИ	ръцете лицето тялото	аз СИ мия	ръцете лицето зъбите
аз СЕ обличам (събличам)	ризата костюма пуловера	аз СЕ обувам	маратонките
аз СИ обличам (събличам)	пуловера блузата якето	аз СИ обувам	обувките чоралите дънките
обичаме се	виждаме се	разказваме си	
уважаваме се	целуваме се	пишем си	
срещаме се	помагаме си	даваме си	

Упражнения

1. Поставете формите на глаголите в свършен вид:

А. Модел: Майк се мие.

– Щом се измие, какво прави?

- Майк закусва. – Щом ....., какво прави?
- Майк пие кафе. – Щом ..... кафето, какво прави?
- Майк се събужда. – Щом ....., какво прави?
- Майк става. – Щом ....., какво прави?
- Майк чува часовника. – Щом ..... часовника, какво прави?
- Майк отива в банята. – Щом ..... в банята, какво прави?
- Майк отива на работа. – Щом ..... на работа, какво прави?
- Майк се среща с приятели. – Щом ..... с приятели, къде отива?
- Майк влиза в ресторанта. – Щом ..... в ресторанта, какво прави там?

Б. Модел: Майк се събужда и става.

– След като се събуди, той става, нали?

- Майк чува часовника и става веднага. – След като ..... часовника, той ....., нали?
- Майк отива в банята и се мие. – След като ..... в банята, той ....., нали?
- Майк се мие и закусва. – След като ....., той ....., нали?
- Майк става и пие кафе. – След като ....., той ....., кафе, нали?
- Майк закусва и отива на работа. – След като ....., той ..... на работа, нали?
- Майк отива на работа и работи. – След като ..... на работа, той ....., нали?

В. Модел: Майк се събужда.

Като се събуди, той става.

- Майк става. Като ....., той отива в банята.
- Майк отива в банята. Като ..... в банята, той се мие.
- Майк се мие. Като ....., той се облича.
- Майк се облича. Като ....., той закусва.
- Майк закусва. Като ....., той отива на работа.
- Майк отива на работа. Като ....., той вижда колегите си.
- Майк вижда колегите си. Като ..... колегите си, той ги поздравява.
- Майк поздравява колегите си. Като ..... колегите си, той започва работа.

Г. Модел: Ани **закусва** и **излиза**.

1. аз се мия и се обличам.
2. Те чуват часовника и стават.
3. Ние се срещаме с приятели и се разхождаме.
4. Майк **закусва** и отива на работа.
5. Ти пиеш кафе и **излизаш**.
6. Вие мислите и отговаряте.
7. Ани **поръчва** и **плаща**.
8. аз отварям прозореца и **сядам**.
9. Ти се **събличаш** и **лягаш**.

Преди да излезе, Ани **закусва**.

- Преди да .....
- Преди да .....
- Преди да .....
- Преди да .....
- Преди да .....
- Преди да .....
- Преди да .....
- Преди да .....
- Преди да .....

А. Модел: Майк **закъснява** и **се извинява**.

1. Вие ставате и се миете.
2. Майк и Ани се срещат и ходят на кино.
3. Ти се събуждаш и **пиеш кафе**.
4. Ние **затваряме вратата** и **тръгваме**.
5. аз **излизам** и се качвам на автобуса.
6. Тя **чува часовника** и **става**.
7. Ние се срещаме и се **целуваме**.
8. Майк и Мария си **поръчват храна** и **говорят**.

Когато **закъсне**, той **се извинява**.

- Когато .....
- Когато .....
- Когато .....
- Когато .....
- Когато .....
- Когато .....
- Когато .....
- Когато .....

2 Поставете формите на глаголите в несвършен вид:

Модел: Днес Майк **ще чуе часовника** и **ще стане**, нали?

Не зная. **Обикновено Майк чува часовника** и **става**.

1. Днес тя **ще се събуди** и **ще закуси**, нали?
Да, тя винаги .....
2. Днес вие **ще се облечете** и **ще отидете на работа**, нали?
Да, всеки ден ние .....
3. Днес вие **ще се срещнете с приятели** и **ще отидете на ресторант**, нали?
Да, ние често .....
4. Днес ти **ще закусиш** и **ще тръгнеш за работа**, нали?
Да. Винаги .....

5. Днес **ще изпиеш чай** и **ще изядеш препечените филийки**, нали?

Да. Често .....

6. Днес **ще напишете домашното си** и **ще отидете на лекции**, нали?

Да, ние винаги .....

3 Попълнете празните места с подходящите форми на свършените глаголи – стана, закъснея, отида, чуя, изпия, дам:

1. Като ....., трябва да се извините.
2. Щом ..... кафето си, тя **измива чашата си**.
3. След като ....., **отивам в банята**.
4. Преди да ..... на лекции, **пием кафе в двора на университета**.
5. Преди да ..... **домашното на преподавателя**, **ела да ти го проверя!**
6. Щом ..... часовника, **ставам и правя гимнастика**.

4 Попълнете празните места с подходящите форми на глаголите от несвършен или свършен вид:

Модел: Често **ставам** рано (ставам, стана).

1. Щом ....., **какво ще правиш?** (излизам, изляза)
2. Като ..... от лекции, Майк **ще учи**. (връщам се, върна се)
3. Обикновено Майк ..... кафе, след като ..... (пия, изпия; мия се, измия се).
4. След като ....., **вие винаги** ..... (ставам, стана; закувам, закуся).
5. Ние **рядко** ..... за лекции (закъснявам, закъснея).
6. Те ..... **всеки ден** (срещам се, срещна се).
7. Когато тя ....., той ..... **салатите** (закъснявам, закъснея; поръчвам, поръчам).
8. Преди да ....., Ани ..... (излизам, изляза; обличам се, облека се).

5 Работете по модела:

Модел: Бършеш ли се? – Да, **бърша се**. А ти? – И аз се **бърша**.

1. Миете ли се? – Да, ... А Ани? – И .....
2. Юлия **къпе ли се**? – Да, ... А Майк? – И .....
3. **Хранят ли се на ресторант**? – Да, ... А ти? – И .....
4. **Срещаме ли се често**? – Да, ... А те? – И .....
5. **Обличате ли се по модата**? – Да, ... А аз? – И .....
6. **Виждат ли се често**? – Да, ... А ти и Майк? – И .....
7. **Детето събужда ли се**? – Да, ... А ти? – И .....

6 Попълнете празните места с подходящи глаголи – обличам си, обувам си, слагам си, мия си, бърша си, реша си:

Модел: Аз имам нова рокля.

Какво правиш?

Аз си обличам роклята.

Обличам си роклята.

1. Петър има нови обувки. Какво прави?	Той	обувките.
2. Ива и Мая имат модерни блузи. Какво правят?	Те	блузите.
3. Аз имам шапка. Какво правиш?	Аз	шапката.
4. Вие имате паста за зъби. Какво правим?	Вие	зъбите.
5. Мария има сапун. Какво прави?	Тя	ръцете.
6. Ти имаш кърпа. Какво прави?	Ти	лицето.
7. Аз и Майк имаме гребени. Какво правите?	Ние	косите.

7 Работете по модела:

Модел: Ани, какво правиш?

Какво си миеш?

Мия се.

Мия си зъбите.

Какво прави Майк?	.....
Какво си бърше?	..... лицето.
Какво правят студентите?	.....
Какво си обличат?	..... якетата.
Какво правите?	.....
Какво си миете?	..... ръцете.
Какво правиш?	.....
Какво си събличаш?	..... пуловера.
Какво прави Мария?	.....
Какво си обува?	..... маратонките.

Какво правиш?	.....
Какво си решиш?	..... косата.
Какво правят?	.....
Какво си обличат?	..... ризите.

8 Попълнете празните места с възвратно-личните местоимения се или си:

Модел: Мия се в банята. Мия си ръцете. Срещаме се често. Пишем си писма.

- Мия ..... лицето със сапун.
- Стефан ..... бърше косата след баня.
- Обикновено те ..... събуждат в 7 часа.
- Ние често ..... храним в ресторант.
- Тя винаги ..... обува червените обувки за късмет.
- Вие късно вечер ли ..... прибирате?
- Сутрин ти ..... събличаш пижамата и ..... обличаш роклята.
- Мария ..... облича бързо, защото закъснява.
- Често ..... виждам с Иван.
- Всеки ден те ..... чуват по телефона.
- Всяка вечер ..... приготвяме спажети с доматен сос.
- Момичетата често ..... разменят дрехите и ..... разказват тайни.
- Пригответе ..... за кино! Ще закъснеем. Подайте ..... билетите!

9 Посочете грешките в изреченията:

- Студентите се дават тетрадките на преподавателката.
- Ти се миеш зъбите и си бършеш лицето.
- Той си обува и си облича.
- Майк си пише домашните редовно.
- Вие се обувате обувките.
- Детето се реши косата.

Разбирате ли?

Георгиос отива на дискотека

Тази вечер Георгиос ще ходи на дискотека с приятелите си. Най-напред влиза в банята и се къпе. След като се изкъпе, връща се в стаята, за да избере какво да си облече. Синята му риза е нова, но той предпочита по-удобна дреха – избира черната си тениска. Обува си дънките и маратонките „Пума“. С тях се чувства най-добре. След като се облече, оглежда се в огледалото. Трябва само да се срещи. Вече е готов и излиза.

В супермаркета

Ани и Петър отиват в супермаркета. Трябва да купят много неща. Довечера ще празнуват с колеги първия си студентски празник.

Ани: Откъде да започнем – от продуктите или от напитките?

Петър: Да започнем от продуктите! Ела първо на щанда за колбаси! Виж какво има и избери!

Ани: Ще вземем две луканки, малко филе „Елена“, сух салам и повече шунка за сандвичите.

Петър: Ани, не забравяй за сандвичите кутия пастет и кутия аншоа!

Ани: Трябва да вземем майонеза, готови салати и хайвер.

Петър: Купи няколко вида сирена!

Ани: Най-добре е синьо сирене, топено сирене, пушено сирене и ементал.

Петър: Сложи ги в количката! Аз отивам да взема напитките.

Ани: И аз идвам след малко, но преди това ще взема хлебчета за сандвичите. Чакай ме! Не избирай без мене!

На щанда за напитки:

Продавачката: Какво желаете, моля?

Петър: Моля, дайте ни две финландски водки, един джин и две бутилки бяло вино!

Ани: Взemi и няколко бутилки „Туборг“. Ще купим повече минерална вода, тоник, кока-кола и няколко натурални сока.

Петър: Пиенето е достатъчно, а за ядене може да купим и малко плодове.

Запомнете!

Не забравяй!

Купи няколко вида сирена!
повече минерална вода

Чакай ме!

малко плодове
Не избирай без мене!

пиене

ядене

Фонетични задачи

I. Подвижно ударение в различните словоформи на думите:

1) при образуване на съществителни имена от числителни имена:
седем – седмица   шест – шестца;

2) в множествено число на съществителни имена от мъжки и среден род и при членуване:

мъж – мъжът – мъже,   цвѐте – цветя,
град – градът – градове,   огледало – огледала,
сняг – снежът – снегове;   мляко – млека;

– при членуване на числителни имена:

пет – петте,   десет – десѐте;

3) при членуване на съществителни имена от женски род:

пролет – пролетта,   сѹтрин – сѹтринта,   мисъл – мисълта;

4) при формите за повелително наклонение:

отвѐря – отвори!
да запѐмня – запомни!
слѐжа – сложи!

II. Обезвучаване на звучни съгласни в позиции пред безвучни съгласни:

$\dots -C_{зв} C_{беззв} \dots = -2C_{беззв}$
изпит   [испит]

мъжки [мъшки]
сладко [слатко]
рядко [рятко]
тетрадка [тетратка]
обувка [обуфка]
водка [вѐтка]
слѐзте [слѐсте]

вчѐра [фчѐра]
всѐки [фсѐки]
вкъщи [фкъщи]
овчарски [офчарски]
автобус [афтобус]
хлѐбчета [хлѐпчета]
финландски [финлѐнтски]
без тѐбе [бес тѐбе]
сред приятели [срет приятели]

безпокой [беспокой]
чѹствам [чѹфствам]
изкъпя [искъпя]
любовта [любофтѐ]
яжте [яште]
абсолютно [апсолютно]

Поставете ударенията в думите:

София – софийски,
девет – деветѐ,
мляко – млечен,
да затвѐря – затвори!,
да напѐльня – напѐлни!

сладко – сладка,
казвам – кажи,
чета – прочети,
да стана – стани!,
нещо – неща,

сняг – снежен,
да срещна – срещни!,
да заведа – заведи!,
да се срѐша – срѐши се!,
есен – есента.

Граматика

I. Обобщение на вид на глагола

Несвършен вид		Свършен вид	
Винаги	забравям	няма да	забравя
Рядко	запомням	ще	запомня
Обикновено	чакам	трябва да	почакам
Понякога	избирам	мога да	избера
Много пъти	слагам	искам да	сложя
Никога не	чувам	щом	чуя
	пия	като	изпия
	ям	преди да	изям

II. Повелително наклонение – прости форми

2 лице	Окончания	
	след съгласна	след гласна
ед.ч.	-и	-й
мн.ч.	-ете	-йте

1. Образуване

Изявителни форми	Повелителни форми	
	Положителни форми	Отрицателни форми
чета	чети	не чети
четем	четете	не четете
пиша	пиши	не пиши
пишем	пишете	не пишете
свиря	свири	не свири
свирим	свирете	не свирете
чакам	чакай	не чакай
чакаме	чакайте	не чакайте
питам	питай	не питай
питаме	питайте	не питайте
обядвам	обядвай	не обядвай
обядваме	обядвайте	не обядвайте
мия	мий	не мий
мием	мийте	не мийте

2. Положителни и отрицателни форми

Положителна форма	Отрицателна форма	Невъзможно
донеси донесете	не донасяй не донасяйте	~~не донеси не донесете~~
закуси закусете	не закусвай не закусвайте	~~не закуси не закупете~~
плати платете	не плащай не плащайте	~~не плати не плащете~~
облечи облечете	не обличай не обличайте	~~не облечи не облечете~~
стани станете	не ставай не ставайте	~~не стани не станете~~
кажи кажете	не казвай не казвайте	~~не кажи не кажете~~

3. Глаголи с неправилни форми за повелително наклонение

съм – бъди, бъдете	отида – иди, идете	държа – дръж, дръжете
вида – виж, вижте	дойда – ела, елате	изляза – излез, излезте
ям – яж, яжте	вляза – влез, влезте	дам – дай, дайте
		сляза – слез, слезте

III. Вид на глагола и повелителни форми

Положителна форма		Отрицателна форма	
свършен вид един път	несвършен вид много пъти	свършен вид	несвършен вид
отвори	отваряй	–	не отваряй
кажи	казвай	–	не казвай
ела	идвай	–	не идвай
иди	отивай	–	не отивай
излез	излизай	–	не излизай
дай	давай	–	не давай
нормално	силна заповед (настоятелно!)		

IV. Отпагложни съществителни имена на -НЕ:

ям – ядене	пия – пиене	пиша – писане	чета – четене	уча – учене
------------	-------------	---------------	---------------	-------------

Упражнения

1 Употребете формите на глаголите за свършен или несвършен вид:

- След като ....., аз излизам. (ставам/стана)
- Щом като ....., пия кафе. (събуждам се/събудя се)
- Майк рядко ..... часовника сутрин. (чувам/чуя)
- Обикновено ....., след като се измия. (закусвам/закуся)
- Ние искаме да ..... пресни зеленчуци. (избирам/избера)
- Те могат да ..... на опашката. (чакам/почакам)
- Много пъти Ани ..... пастета за сандвичите. (забравям/забравя)
- Вие никога не ..... списъка с продуктите. (запомням/запомня)
- Аз трябва да ..... от колбасите. (започвам/започна)
- Преди да ..... в супермаркета, ти трябва да си вземеш парите. (отивам/ отида).

2 Попълнете празните места, като употребите формата за свършен или несвършен вид на подчертания глагол:

Модел: Петър и Ани обикновено отиват в супермаркета и днес ще отидат, за да пазаруват за празника.

- Те рядко ..... много неща, но днес трябва да купят много продукти.
- Понякога те купуват напитките, но днес искат да ..... първо продуктите за партито.
- Ани никога не ..... продукти от месо, но днес трябва да избере различни неща за гостите.
- Преди да ..... две луканки, филе, салам и шунка, Ани взема сирена.
- Ани винаги забравя кутиите с пастет и с аншоа, но днес няма да ги .....
- Петър иска да ..... сирена, но ще купи и различни напитки.
- Щом ..... бутилките в количката, Петър слага и сирената отгоре.
- Преди да ..... напитките, Ани взема хлебчета за сандвичите.
- Петър много пъти ..... напитките сам, но сега иска да ги избере с Ани.

3 Работете по модела:

Модел: Какво да правя? (чета)
А ние?

- Чети!

- И вие четете!

- Какво да правя? (свиря) - .....!
А ние? - И вие .....
- Какво да правя? (пиша) - .....!
А ние? - И вие .....
- Какво да правя? (взема) - .....!
А ние? - И вие .....
- Какво да правя? (започна) - .....!
А ние? - И вие .....
- Какво да правя? (купя) - .....!
А ние? - И вие .....
- Какво да правя? (избера) - .....!
А ние? - И вие .....
- Какво да правя? (сложа) - .....!
А ние? - И вие .....

4 Работете по модела:

Модел: Може ли да видя?

- Разбира се, виж! Вижете!

- Може ли да ям? - Разбира се, ...!
- Може ли да отида? - Разбира се, ...!
- Може ли да вляза? - Разбира се, ...!
- Може ли да дойда? - Разбира се, ...!
- Може ли да изляза? - Разбира се, ...!
- Може ли да сляза? - Разбира се, ...!
- Може ли да държа? - Разбира се, ...!
- Може ли да дам? - Разбира се, ...!

5 Попълнете празните места с подходящи повелителни форми на глаголите:

1. Много е задушно. Моля те, ... прозореца.	обая	слож
2. Защо не ядете? ....., моля ви.	отговоря	отворя
3. Честит рожден ден! ..... здрава и щастлива!	дойда	ям
4. .... в 5 часа. Ще те чакам.	съм	вляза
5. Ади, ще паднеш от дървото. ...., ако обичаш.	сляза	обясня
6. Госпожо, може ли да вляза? – Да, ...	гам	изляза
7. Питам те нещо! ..... ми!	съблека	облека
8. Искам да се видим. .... ми се по телефона.	напиша	чета
9. Може ли да сложа книгата на масата? – Да, ... я.		
10. Не разбирам това упражнение. .... ми го.		
11. Вие имате два учебника. .... единия!		
12. Студено е. .... си нещо!		
13. Топло е. .... си жилетката!		
14. Ти си много далече. .... тук!		
15. Вие закъсняте един час. .... навън!		
16. Позволете да останем в час! – Добре, ... и седнете!		
17. Нямах домашна работа. .... домашната работа.		
18. .... сега, за да не се явяваш на изпит през септември.		

6 Работете по модела:

Модел: **Защо не отиваш?**
А вие защо не отивате?

Отивай!
Отивайте и вие!

1. Защо не пазаруваш?	4. Защо не купуваш? .....
А вие защо не пазарувате?	А вие защо не купувате? .....
2. Защо забравяш? Не	5. Защо не вземаш? .....
А вие защо забравяте? Не	А вие защо не вземате? .....
3. Защо не избираш?	6. Защо не слушаш? .....
А вие защо не избирате?	А вие защо не слушате? .....

7 Попълнете празните места по модела:

Модел: Да отида ли в супермаркета? – Да, **иди!**

А аз? – Не, **не отивай!**

А ние? – **И вие не отивайте!**

1. Да закуся ли? – Да, ...	5. Да вляза ли? – Да, ...
А аз? – Не, не	А аз? – Не, не .....
А ние? – И вие не	А ние? – И вие не .....
2. Да облека ли? – Да, ...	6. Да дойда ли? – Да, ...
А аз? – Не, не	А аз? – Не, не .....
А ние? – И вие не	А ние? – И вие не .....
3. Да стана ли? – Да, ...	7. Да дам ли? – Да, ...
А аз? – Не, не	А аз? – Не, не .....
А ние? – И вие не	А ние? – И вие не .....
4. Да кажа ли? – Да, ...	8. Да платя ли? – Да, ...
А аз? – Не, не	А аз? – Не, не .....
А ние? – И вие не	А ние? – И вие не .....

8 Допълнете изреченията с повелителните форми на глаголите:

Модел: **Затвори прозореца!**

Веднага го затваряй!

1. Излез навън!	Веднага .....
2. Дай ми молива!	Веднага го .....
3. Каж ми телефонния му номер!	Веднага го .....
4. Отвори вратата!	Веднага я .....
5. Ела тук!	..... веднага!
6. Стани от стола!	..... веднага!
7. Платете си сметката!	..... веднага!
8. Обуй си обувките!	..... ги веднага!
9. Слезте на земята!	Веднага .....
10. Отговори ми къде беше!	..... веднага!

9 Работете по модела:

Модел: Купи месото!

Плати сметката!
 Попитай за цената!
 Започни от продуктите!
 Вземи майонеза!
 Избери колбасите!
 Сложи сирената най-отгоре!
 Иди на щанда!
 Дай точно пари!
 Излез навреме!
 Влезте в супермаркета!
 Елате на касата!
 Поръчайте два сандвича!
 Тръгнете по-рано!
 Срещнете се с приятели!

Винаги купувай пилешко месо!

Винаги ..... в брой!
 Винаги ..... за цената!
 Винаги ..... от продуктите!
 Винаги ..... майонеза!
 Винаги ..... колбасите!
 Винаги ..... сирената!
 Винаги ..... на щанда!
 Винаги ..... точно пари!
 Винаги ..... навреме!
 Често ..... в супермаркета!
 Винаги ..... на касата!
 Винаги ..... два сандвича!
 Винаги ..... с петнайсет минути по-рано!
 Често ..... с приятели!

10 А. Дора заминава за една седмица в Лондон. Преди да замине, тя оставя бележка на сина си Мартин. Попълнете нейните инструкции с глаголите в повелителна форма – давам, отварям, затварям, сменям, закусвам, ставам, поздравявам, мия, закъснявам:

Скъпи Мартин,
 Моля те, **всеки ден**

- ..... точно в 6 часа;
- ..... си зъбите;
- ..... с кафе и кифла;
- ..... прозореца;
- ..... храна на котката;
- ..... вратата на хладилника;
- ..... съседката;
- ..... водата на рибката;
- ..... за училище!!!

Б. Трансформирайте бележката така, че да е валидна само за един ден!

Скъпи Мартин,
 Моля те, **днес**

- ..... точно в 6 часа;
- ..... си зъбите;
- ..... с кафе и кифла;
- ..... прозореца;
- ..... храна на котката;
- ..... вратата на хладилника;
- ..... съседката;
- ..... водата на рибката;
- ..... за училище!!!

11 Отговорете на въпросите, като употребите отлаголни съществителни имена:

Модел: Защо пишеш?

Защото имам много за писане.

Защо четеш? Защото имам много за .....
 Защо учиш? Защото имам много за .....
 Защо рисуваш? Защото имам много за .....
 Защо решаваш задачи? Защото имам много за .....

Защо не ядеш? Има много за .....
 Защо не пишеш? Има много за .....
 Защо не снимаш? Има много за .....

Защо не гледаш филми? Има много филми за .....
 Защо не слушаш музика? Има много музика за .....
 Защо не готвиш? Има много продукти за .....

Разбирате ли?

Гледни точки

- Мамо, хубаво нещо ли е бракът?
- Иди питай баща си! Той случи по-добър брак от мене.

Полет на мисълта

- Бащата завежда детето си на гости. Стопанката на къщата казва на детето:
- Дай си ръчичката, за да ти я напълня с бадеми!
  - Напълни ръката на татко!
  - Но защо, момченце, не обичаш ли бадеми?
  - О, много обичам, но ръката на татко е по-голяма.

Телефонен разговор

Хазайката: – Мария, някой те търси по телефона.
Ела се обади!

Мария: – Кой ме търси?

Хазайката: – Някакво момче. Сигурно е чужденец, защото говори с акцент.

Мария: – Не познавам друг чужденец освен Георгиос.

Хазайката: – Може би е той...

Мария: – Ало, кой е? Георгиос, здравей!

Георгиос: – Здравей, Мария! Къде беше вчера? Търсих те следобяд, но никой не се обади.

Мария: – Вчера ходихме на Боровец, бяхме цялата компания – Ани, Петър, Майкъл. Звъняхме ти, но никого нямаше у вас.

Георгиос: – Бях си вкъщи до 2 часа. После отидохме с Антонио на кино. Съжалявам, че не дойдох с вас на Боровец. Хубаво ли беше?

Мария: – О, беше чудесно! Разходихме се из центъра, после се качихме на лифта. Направихме много снимки, а Петър и Майкъл караха ски. Обядвахме в един приятен ресторант.

Георгиос: – Кога ще отидем пак, за да видя и аз Боровец?

Мария: – Ще отидем, бъди спокоен! Довечера се събираме у Петър. Заповядай, сла! Мини купи от гастронома една водка! Ще те чакаме.

Запомнете!

ела се обади	никого нямаше	търсих те	качихме се на лифта
някакво момче	съжалявам	звъняхме ти	
може би е той	беше чудесно	мини купи една водка	

Граматика

I. Въпросителни, неопределителни и отрицателни местоимения

а) за лица

Род/число	Въпросителни	Неопределителни	Отрицателни
м. род	кой	някой	никой
ж. род	коя	някоя	никоя
ср. род	кое	някое	никое
мн. число	кои	някои	никои

Винителни и дателни форми на местоименията – мъжки род

Падеж	Въпросителни	Неопределителни	Отрицателни
Им. п.	кой	някой	никой
Вин. п.	кого	някого	никого
Дат. п.	на кого	на някого	на никого

б) за нелица

въпросително – какво

неопределително – нещо

отрицателно – нищо

в) за качествен признак

Род/число	Въпросителни	Неопределителни	Отрицателни
м. род	какъв	някакъв	никакъв
ж. род	каква	някаква	никаква
ср. род	какво	някакво	никакво
мн. число	какви	някакви	никакви

г) за количество

въпросително – колко

неопределително – няколко

отрицателно – николко

д) наречия

	Въпросителни	Неопределителни	Отрицателни
място	къде	някъде	никъде
време	кога	някога	никога
начин	как	някак	никак

II. Сложни повелителни конструкции

ЕЛА

се обади
кажи
вземи

МИНИ

купи
виж
попитай

ИДИ

чуй
плати
донеси

III. Минало свършено време на някои глаголи

Сегашно време

днес
сега
в момента

търся
разхождам се
обядвам
мия
живея
мисля
пиша

Минало свършено време

вчера
преди малко
миналата седмица

търсих
разходих се
обядвах
мих
живях
мислих
писах

Окончания на формите за минало свършено време

Единствено число

1 л. мисли -х
2 л. мисли -
3 л. мисли -

Множествено число

1 л. мисли -хме
2 л. мисли -хте
3 л. мисли -ха

IV. Сложно съставно изречение с подчинено обстоятелствено изречение за цел и причина (за да, защото)

- Той е чужденец, защото говори с акцент.
  - Ще отидем пак, за да видиш и ти Боровец.
- Купих си минерална вода, защото съм жаден.
  - Отиваме на пазара, за да си купим плодове.

Упражнения

1 Попълнете празните места с формите на неопределителните местоимения – някой, някоя, някое, някои:

Модел: Имам две снимки.
На кого?

Дай едната на някого.
На **някой** колега.

Имам два учебника.
На кого?

Дай единия на някого.
На ..... студентка.

Имам два телефона.
На кого?

Дай единия на някого.
На ..... приятел.

Имам два кроасана. Дай единия на някого.
На кого? На ..... дете.

Имам две кафета. Дай едното на някого.
На кого? На ..... момиче.

Имам два билета. Дай единия на някого.
На кого? На ..... приятелка.

Имам две бутилки водка. Дай едната на някого.
На кого? На ..... твои познати.

Имам два сандвича. Дай единия на някого.
На кого? На ..... момче.

2 Попълнете празните места с формите на въпросителните и на отрицателните местоимения:

Модел: **Кой** студент те търси?

– **Никой**.

- ..... жена те търси? – .....
- ..... преподавател те търси? – .....
- ..... момиче те търси? – .....
- ..... колеги те търсят? – .....
- ..... момче те търси? – .....
- ..... студентка те търси? – .....
- ..... познати те търсят? – .....

кой
никой
кое
никое
коя
никоя
кой
никой

3 Поставете на празните места винителните и дателните форми на неопределителните и отрицателните местоимения от м.р. – **някой, някого, на някого; никой, никого, на никого:**

Модел: Търсиш ли **някого**?

– Не, **никого** не търся.

- Слушаш ли .....? – Не, ... не слушам.
- Говориш ли с .....? – Не, с ..... не говоря.
- Срещаш ли се с .....? – Не, с ..... не се срещам.
- Звъниш ли на .....? – Не, на ..... не звъня.
- Виждаш ли .....? – Не, ... не виждам.
- Чакаш ли .....? – Не, ... не чакам.
- Има ли .....? – Не, ... няма.
- Идваш ли с .....? – Не, с ..... не идвам.

4 Попълнете празните места с формите на въпросителните и на неопределителните местоимения – *какъв, каква, какво, какви; някакъв, някаква, някакво, някакви*:

Модел: Чака те **някакъв** човек.   **Какъв** човек?   – Не зная **какъв**.

1. Вика те ..... жена.   – .....?   – Не зная .....
2. Търси те ..... момиче.   – .....?   – Не зная .....
3. Чакаат те ..... студенти.   – .....?   – Не зная .....
4. Търси те ..... госпожа.   – .....?   – Не зная .....
5. Вика те ..... момче.   – .....?   – Не зная .....
6. Чака те ..... човек.   – .....?   – Не зная .....
7. Търсят те ..... хора.   – .....?   – Не зная .....
8. Чака те ..... дете.   – .....?   – Не зная .....

5 Попълнете празните места с формите на отрицателните местоимения – *никакъв, никаква, никакво, никакви*:

Модел: Срещаш ли студентите?   – Не, **никакви** студенти не срещам.

1. Срещаш ли колеги?   – Не, ... колеги не срещам.
2. Виждаш ли детето?   – Не, ... дете не виждам.
3. Виждаш ли преподавателката?   – Не, ... преподавателка не виждам.
4. Помниш ли лекаря?   – Не, ... лекар не помня.
5. Помниш ли момичето?   – Не, ... момиче не помня.
6. Срещаш ли момчетата?   – Не, ... момчета не срещам.
7. Виждаш ли адвокатата?   – Не, ... адвокат не виждам.
8. Срещаш ли жената?   – Не, ... жена не срещам.

6 Отговорете на въпросите като следвате модела. Използвайте двойките: *нещо – нищо, няколко – никога, някъде – никъде, някога – никога, как – никак, как – някак, колко – няколко*:

Модел: Слушаш ли **нещо**?   – Не, **нищо** не слушам.

1. Имаш ли няколко молива?   – Не, нямам ..... молива.
2. Трябва ли ви нещо?   – Не, ... не ни трябва.
3. Колко студенти имате?   – Имаме ..... студенти.
4. Отиваш ли някъде?   – ..... не отивам.
5. Никъде ли няма химикалка в стаята?   – ..... има, но не зная къде точно.
6. Нищо ли не ти трябва?   – Трябва ми .....
7. Как се справяш с лекциите?   – ..... не се справям.
8. Как да ти помогна?   – ..... не можеш да ми помогнеш.

7 Поставете подходящите форми на местоименията:

1. Мария, ... те търси по телефона.
2. Кой ме търси? – ..... момче.
3. Има ли ..... вкъщи?
4. Видя ли .....?
5. Търсих те, но ..... не се обади.
6. У нас няма .....
7. Имаш ли ..... монети? Трябва да се обадя на Мария.
8. Каза ли на ..... за нас?
9. Затвори очи! Имам ..... за теб.
10. .... ми открадна вестника тази сутрин.
11. Прочетох вестника, но не намерих ..... за теб.
12. – Деян те търси по телефона. – Не познавам ..... момче с име Деян.
13. Не разбирам ..... от компютри.
14. – Къде ми сложи книгата? – ..... в кухнята. – ..... не я виждам.
15. – Как се справяш с българския език? – ..... Много ми е трудно.
16. Ще бъда извън града за ..... дни.
17. – ..... пъти си ходил на Боровец? – ..... не съм ходил.
18. Елена, ... човек те търси на вратата.
19. .... е програмата ти за деня?
20. Не казвай на ..... за двойката на изпита.
21. .... е това дете?

8 Образуйте сложни повелителни конструкции по модела:

Модел: **Мини да купиш** мляко.   **Мини купи** мляко.

1. Ела да се обадиш от моя телефон. ....
2. Иди да видиш какво става. ....
3. Мини да попиташ каква ѝ е оценката. ....
4. Ела да седнеш при нас. ....
5. Взemi да хапнеш нещо. ....
6. Ела да чуеш какво каза Мария. ....
7. Иди да платиш наема. ....
8. Иди да върнеш заема на Стефан. ....
9. Иди да поръчаш тортата. ....

9 Образувайте формите за минало свършено време на глаголите:

Могел: – Вчера те **търсих**.

– **Търси** ли ме? А Майкъл?

– И той те **търси** преди малко.

- Вчера се разходихме.
 – ..... се? А те? – И те се ..... преди малко.
 – Вчера обядвах в ресторант.
 – .....? А Петър? – И той ..... в ресторант.
 – Вчера Мария търси Георгиос.
 – ..... го? А вие? – И ние го ..... преди малко.
 – Вчера тя звъня на Георгиос.
 – ..... му? А ти? – И аз му .....
 – Вчера те отидоха на кино.
 – .....? А Мария и ти? – И ние .....
 – Вчера направихте много снимки.
 – .....? А те? – И те ..... миналата седмица.
 – Вчера писахме писма.
 – .....? А Ани? – И тя ..... писма преди малко.
 – Вчера те караха ски.
 – .....? А ти? – И аз ..... ски миналата седмица.

10 Поставете формите на глаголите в минало свършено време:

Могел: Всеки ден ти **се разхождаш** и вчера **се разходи**.

- Обикновено Мария, Майкъл и Петър **обядват** в ресторант и вчера .....
- Ние често **търсим** Георгиос и вчера го .....
- Сега аз **живея** при добри хазаи и миналата година ..... при добри хазаи.
- Ти редовно **пишеш** писма и вчера ..... писмо на приятелката си.
- Вие често **се разхождате** и вчера ..... из центъра.
- Георгиос често **ходи** на кино и вчера .....
- В момента **мисля** за екскурзията в Боровец и вчера ..... пак за нея.

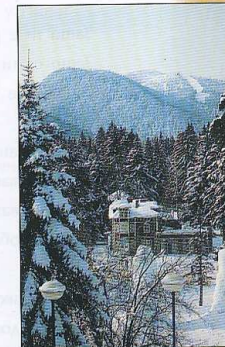
11 Отговорете на въпросите по модела:

Могел: Те **ходят** ли на Боровец?

Обикновено **не ходят**.

Но вчера **ходиха**.

- Георгиос търси ли Мария по телефона? Обикновено не я .....
 Но вчера я .....
- Вие ходите ли на Витоша? Обикновено не .....
 Но вчера .....
- Ани, Петър и Майкъл звънят ли на Георгиос? Обикновено не му .....
 Но вчера му .....
- Георгиос вкъщи ли е? Обикновено не .... вкъщи.
 Но вчера ..... вкъщи.
- Георгиос и Антонио ходят ли на кино? Обикновено не .....
 Но вчера .....
- Георгиос идва ли с вас на Боровец? Обикновено .....
 Но вчера не .....
- Разхождате ли се из центъра? Обикновено не се .....
 Но вчера се .....
- Ти качваш ли се на лифта? Обикновено не се .....
 Но вчера .....
- Правите ли много снимки? Обикновено не .....
 Но вчера .....
- Петър и Майкъл карат ли ски? Обикновено не .....
 Но вчера .....
- Обядвате ли в ресторант? Обикновено не .....
 Но вчера .....
- Те събират ли се у Петър? Обикновено не се .....
 Но вчера се .....
- Той купува ли водка? Обикновено не .....
 Но вчера .....

12 Образуйте изречения по модела:

Могел: **Защо ти е учебникът?**Трябва ми, **за да уча.** (уча)

Защо ти е речникът?	Трябва ми, ... една дума. (видя)
Защо са ти ските?	Трябват ми, ... (спортувам)
Защо ви е чантата?	Трябва ми, ... продуктите. (слож)
Защо искаш билета?	Искам го, ... (вляза)
Защо отиваш на пазара?	Отивам, ... (пазарувам)
Защо отивате в Боровец?	Отиваме, ... ски. (карам)
Защо се обаждаш?	Обаждам се, ... Ани на парти. (поканя)
Защо ходихте в Боровец?	Ходихме, ... (се разходя)
Защо отидохте на ресторант?	Отидохме, ... (обядвам)
Защо ходи на кино?	Ходих, ... филма. (гледам)

13 Образуйте изречения по модела:

Могел: **Студент ли е?**Сигурно е студент, **защото чете учебник.**

1. Преподавател ли е? Сигурно е преподавател, ... (нося) книги.
2. Чужденци ли са? Сигурно са чужденци, ... (говоря) с акцент.
3. Лекар ли е? Сигурно е лекар, ... (имам) слушалка.

Могел: **Защо си купи минерална вода?**Купих си минерална вода, **защото бях жаден.**

1. Защо си купихте сандвичи? Купихме си сандвичи, ... (съм) гладни.
2. Защо не дойде с нас? Не дойдох с вас, ... (отида) с Антонио на кино.
3. Защо правят снимки? Правят снимки, ... (искам) да имат спомен от града.
4. Защо карат ски? Карат ски, ... (обичам) спорта.

14 Поставете на празните места съюзните думи за да и защото:

1. Сигурно е чужденец, ... говори с акцент.
2. Ани и Петър трябва да купят много неща, ... довечера ще празнуват.
3. Студентите учат български език, ... разбират лекциите.
4. Георгиос ще купи водка, ... вечерта ще е на партито у Петър.
5. Търсих те, ... те поканя на екскурзия до Боровец.
6. Не бях вкъщи, ... с Антонио отидохме на кино.
7. Ще отидем пак, ... видиш и ти Боровец.
8. Отидохме на кино, ... гледаме новия екшън.
9. Обядвахме в един ресторант, ... няхахме нищо за ядене вкъщи.
10. Влязохме в сладкарницата, ... пием кафе.
11. Звъняхме ти много, ... дойдеш с нас на Боровец.

Разбирате ли?

Среща

Мария и Георгиос се срещнаха и влязоха в кафенето. Взеха си по един натурален сок и кафе.

Мария: Какъв филм гледахте вчера с Антонио?
Георгиос: Беше някакъв американски екшън. Отидохме заради Анди Гарсия. Той беше главното ченге. Някакви мафиоти нападнаха една банка, взеха заложници и прибраха парите от касите. Искаха от полицията самолет, за да освободят хората. Но полицията успя да ги хване и т. н. Нищо интересно. Всичко беше по модела на екшъните – лошите губят, а добрите печелят.

Ние сме студенти

Петър е от София и живее в голям апартамент. Родителите му заминаха за няколко дни и вчера той събра приятелите си вкъщи. Дойдоха всички и донесоха водка, бира, кока кола, натурален сок, бонбони. Петър приготви сандвичи и купи пица.

В кухнята бяха Майк и Петър:

Майк: Отдавна ли сте приятели с Ани?

Петър: Не зная дали две години е отдавна.

Майк: Как се запознахте?

Петър: Беше много интересно. Запознахме се на опашката за записване във факултета. Пред мене беше Ани. Стигнахме до секретарката, която записва. Чух я да пита: „Как се казвате?“ и Ани ѝ отговори, че се казва Ани Колева. А, научих името! После на въпроса откъде е, Ани ѝ каза, че е от Варна. Чудесен град, помислих си аз. На следващия въпрос какъв западен език ще учи, Ани каза, че ще учи испански. Веднага реших и аз да уча испански език, за да съм в същата група с Ани. На другия ден в аудиторията, когато тя дойде, аз я поздравих: „Здравей, Ани!“ Тя едва не падна от изненада и ме попита „Откъде знаете името ми?“ Обясних ѝ всичко, много се смяхме и оттогава сме винаги заедно.

Запомнете!

отдавна
на опашката за записване
едва не падна от изненада

обясних ѝ всичко
много се смяхме

чудесен град
оттогава

Граматика

I. Относителни местоимения

Вид	м.р.	ж.р.	ср.р.	мн.ч.
За лица и предмети	който	която	което	който
За признаци	какъвто	каквато	каквото	каквито
За количество	колкото			

Забележка: за лица от м.р. вин. падеж: когото.

II. Минало свършено време – образуване и значение

Минал момент	-ох	-ах	-их	-ях	-ех	-х
Вчера	четох	станах	учих	закъснях	взех	пих
Снощи	отидох	казах	отговорих	живях	приех	мих
Преди 10 минути	дойдох	писах	реших	видях	отнех	пях
Тази сутрин	влязох	минах	поздравих	вървах		успях
Преди един ден	донесох	паднах	ходих	вечерях		чух
Миналата седмица	облякох	заминах	работих			
	дадох	чаках	правих			
	ядох	събрах	купих			
		исках				
		обядвах				

Положителна форма

аз влязох
ти влезе
той влезе
ние влязохме
вие влязохте
те влязоха

дойдох
дойде
дойде
дойдохме
дойдохте
дойдоха

Въпросителна форма

дойдох ли?
дойде ли?
дойде ли?
дойдохме ли?
дойдохте ли?
дойдоха ли?

III. Място на кратките винителни и дателни форми на личните местоимения при едновременна употреба

1.	2.	3.	4.
аз	върнах	парите	на Ани
аз	върщам	парите	на Ани
аз	й	ги	върнах/върщам
аз ще	й	ги	върна
върни	й	ги	

IV. Трансформация на пряка в непряка реч на съобщителни и въпросителни изречения с въпросителна дума

Пряка реч

Петър: Как се казвате?
Ани: Казвам се Ани.

Петър: Откъде сте?
Ани: От Варна.

Петър: Кога ще се срещнем?
Ани: Когато искаш.

Непряка реч

Петър попита Ани как се казва.
Тя отговори на Петър, че се казва Ани.

Петър я попита откъде е.
Ани му отговори, че е от Варна.

Петър я попита кога ще се срещнат.
Ани му каза, че когато иска.

Упражнения

1 Попълнете празните места с формите на въпросителните и на относителните местоимения:

Могел: Виждаш ли онзи мъж? – Кой мъж?
Мъжът, **който** влиза в библиотеката.

- Срещаш ли се с онова момиче? – С .....?
Момичето, с ..... се запозна на курса по испански.
- Тези хора бяха в магазина вчера. – ..... хора?
Хората, ... минават покрай нас.
- Познаваш ли колегите от другата група? – ..... колеги?
Колегите, ... имат лекции следобед.
- Знаеш ли това? – .....?
Това, ... всички пазят в тайна.
- Носиш ли онези дънки? – ..... дънки?
Дънките, ... купихме от Варна.
- Кога ще ми върнеш книгата? – ..... книга?
Книгата, ... ти дадох миналата седмица.
- Обади ли се на онзи студент? – ..... студент?
Студентът, ... се записа в курса по испански.

кой

който

което

която

кое

който

коя

кой

2 Попълнете празните места с формата на относителното местоимение за лица от м.р. – **когото, на когото**:

Могел: Петър има добър брат. Той много **го** обича.
Петър има добър брат, **когото** много обича.

- Ани има добър приятел. Тя е винаги заедно с **него**.
- Ани и Петър имат добър преподавател. Те разговарят често с **него**.
- Преподавателят има добър студент. Той **му** пише високи оценки.
- Димитра има добър хазаин, г-н Петров. Тя много **го** уважава.

5. Георгиос има добър баща. Той често получава пари **от него**.

6. Иван и Стефан имат добър дядо. Те често ходят **при него**.

3 Попълнете празните места с формите на относителните местоимения за признак и за количество:

Могел: Какво легло купуваш? – **Каквото** има Петър.

Какъв език ще учиш?	– ..... учи Ани.	какъвто
Каква специалност ще следваш?	– ..... следва Петър.	
Каква шапка искаш?	– ..... има Ани.	каквато
Какви обувки искаш?	– ..... има Мая.	
Какво перде избираш?	– ..... имаш в хола.	
Каква козметика имаш?	– ..... имаш и ти.	
Какъв костюм търсиш?	– ..... има Майк.	каквото

Могел: Колко листа искаш? – **Колкото** имаш.

Колко тетрадки искаш?	– ..... дадеш.	каквито
Колко души покани Петър?	– ..... иска.	
Колко лева да ти дам?	– ..... имаш.	
Колко парчета пай да изям?	– ..... можеш.	
В колко часа да дойда?	– В ..... искаш.	колкото
На колко души да кажа?	– На ..... можеш.	

4 Поставете на празните места формите на относителното местоимение:

- Купи си шал, ... искаш.
- Студентката, ... срещнах, беше Ани.
- Получих оценка, ... заслужавам.
- Имаш такива приятели, ... сам си избра.
- Майкъл има приятел, ... много обича.
- Колко кафе мога да пия? – ..... искаш.
- Вземи си ориз, ... ти трябва.
- Петър има родители, ... заминаха за няколко дни.
- ..... са родителите, такава е и детето.
- Георгиос има приятели, с ..... се гордее.
- Дай ..... имаш на бедните.

5 Попълнете празните места с формите на глаголите в минало свършено време:

Модел: Заминаха ли родителите на Петър?

- Да, **заминаха**.

А Петър **замина** ли?

- Не, той **не замина**.

Запознаха ли се Петър и Ани? - Да, ...

А Майк и ти .....? - Не, ...

Стигнахте ли навреме? - Да, ...

А тя .....? - Не, ...

Ани попита ли? - Да, ...

А вие .....? - Не, ...

Майк стана ли рано? - Да, ...

А те .....? - Не, ...

Петър събра ли приятелите си? - Да, ...

А ние .....? - Не, ...

Ти замина ли на Боровец? - Да, ...

А Георгиос .....? - Не, ...

Те обядваха ли в ресторант? - Да, ...

А ти .....? - Не, ...

Дойдоха ли студентите? - Да, ...

А вие .....? - Не, ...

Донесохте ли водка и бира? - Да, ...

А ти .....? - Не, ...

Антонио отиде ли на кино? - Да, ...

А те .....? - Не, ...

Ние дадохме ли пари? - Да, ...

А тя .....? - Не, ...

Петър приготви ли сандвичите? - Да, ...

А ние .....? - Не, ...

Те купиха ли пица? - Да, ...

А вие .....? - Не, ...

Ани отговори ли на секретарката? - Да, ...

А те .....? - Не, ...

Вие научихте ли новината? - Да, ...

А Майк .....? - Не, ...

Ти поздрави ли Ани? - Да, ...

А тя .....? - Не, ...

Ние обяснихме ли ви всичко? - Да, ...

А ти .....? - Не, ...

Ани и Петър смяха ли се? - Да, ...

А вие .....? - Не, ...

Мария закъсна ли за срещата? - Да, ...

А ти .....? - Не, ...

Те видяха ли Ани? - Да, ...

А той .....? - Не, ...

Приеха ли Майкъл за студент? - Да, ... го.

А вас ..... ви? - Не, ...

Ти купи ли кока-кола? - Да, ...

А те .....? - Не, ...

Ани, чу ли? - Да, ...

А вие .....? - Не, ...

Мария взе ли изпита? - Да, ...

А ти .....? - Не, ...

Всички ли пиха? - Да, ...

А те .....? - Не, ...

6 Работете по модела:

Модел: (чета) Вчера аз **четох**.

А **ти четеш ли?**

- (облека) Вчера той ..... палтото си. А ти ..... палтото си?
- (вървя) Вчера ние ..... до университета. А те .....?
- (мия) Вчера вие ..... колите си. А той .....?
- (вечерям) Вчера студентите ..... в стола. А вие .....?
- (реша) Вчера ти ..... да учиш. А тя .....?
- (работя) Вчера Елена ..... много. А Майк и ти .....?
- (чакам) Вчера аз ..... пред киното. А те .....?

7 Поставете глаголите в минало свършено време – положителна и въпросителна форма:

1. Вчера аз ..... (ходя) в Боровец. – А ти ..... в Пампорово?
2. Миналата седмица моето дете ..... (играя) с Весела. – А твоето ..... с Вяра?
3. Преди 3 дни Ани и Петър ..... (срещна) Георгиос и го ..... (поканя) на парти. – А ти ..... (поканя) Майкъл?
4. Онзи ден аз те ..... (видя) пред Народната библиотека. – А ти ..... Добромир?
5. Ние не ..... (тръгна) завчера. – А вие ..... вчера?
6. Вие ..... (купя) пердата. – А те ..... килим?
7. Вчера партито ..... (започна) със закъснение. – Ти ..... (тръгна си) или ..... (остана)?
8. Той не ..... (намеря) паспорта си. – А тя ..... учебника си?
9. Вчера тя ..... (напиша) домашното. – А те ..... го?
10. Часовете по български език ..... (съм) вчера сутринта. – А преподавателката ..... там?

8 Работете по модела:

Модел: Кой даде писмото на Мария?
А ще дадеш ли писмата на Петър?

Аз ѝ го дадох.
Да, ще му ги дам.

Кой донесе пицата на Ани?
А ще донесе ли пиците и на Майк и Георгиос?

Петър .....
Да, ...

Кой писа домашното на Антонио?
А ще напишеш ли домашното ми?

Те .....
Да, ...

Кой научи името на Ани?
А ще научи ли името и на приятелката ѝ?

Петър .....
Да, ...

Кой плати сметката на Иван?
А ще платите ли сметката на момичетата?

Ние .....
Да, ...

Кой изми лицето на детето?	Аз .....
А ще измиеш ли ръцете на момиченцето?	Да, ...
Кой даде учебника на студентите?	Аз .....
А ще дадеш ли тетрадките на студентката?	Да, ...
Кой взе книгите ни?	Те .....
А ще вземат ли книгите на Елена и Дора?	Да, ...

9 Употребете кратките винителни и дателни форми на личните местоимения. Работете по модела.

Модел: Аз дадох парите на Петър.

Аз му ги дадох.

Дадох му ги.

Дай му ги!

Той взе книгата на Соня.

.....!

Ние изпратихме писмото на сем. Петрови.

.....!

Ти носиш чантата на Самуил.

.....!

Вие изпратихте пощенския запис на мене и на Петър.

.....!

Майк и Петър подариха цветята на Ани.

.....!

Студентите купиха бонбоните на преподавателката.

.....!

Тя ми донесе чантата.

.....!

10 Трансформирайте пряката реч в непряка в минал план, като работите по модела:

Могел: Секретарката пита Ани: „Как се казвате?“

Секретарката попита Ани как се казва.

Секретарката я попита как се казва.

Ани отговаря на секретарката: „Казвам се Ани Колева.“

Ани отговори на секретарката, че се казва Ани Колева.

Ани ѝ отговори, че се казва Ани Колева.

Секретарката пита Ани: „Откъде сте?“

Ани казва на секретарката: „Аз съм от Варна.“

.....
.....
.....

.....
.....
.....

Секретарката пита Ани: „Какъв западен език ще учите?“

Ани отговаря на секретарката: „Ще уча испански език.“

.....
.....
.....

.....
.....
.....

Ани пита Петър: „Откъде знаете името ми?“

Петър казва на Ани: „Зная го от секретарката.“

.....
.....
.....

.....
.....
.....

Петър пита Ани: „Кога ще се видим?“

Ани отговаря на Петър: „Когато искаш.“

.....
.....
.....

.....
.....
.....

Хазайката пита Мария: „Какъв е този студент?“

Мария отговаря на хазайката: „Той е чужденец, от Гърция.“

.....
.....
.....

.....
.....
.....

Хазайката пита Мария: „Как се казва приятеля ти?“

Мария отговаря на хазайката: „Казва се Георгиос.“

.....
.....
.....

.....
.....
.....

Мария пита Георгиос: „Защо ме търсиш?“

Георгиос отговаря на Мария: „Търся те, за да те покана на кино.“

.....
.....
.....

.....
.....
.....

11 Трансформирайте диалозите в непряка реч:

А.

В клуб „О, Шипка!“

Димитър: Добър ден! **Дали** е свободно мястото?

Елена: Да, разбира се. Заповядайте!

Димитър: Благодаря. **Как** се казвате?

Елена: Елена.

Димитър: А аз съм Димитър. Много ми е приятно!

Елена: **Какво** работите?

Димитър: Лекар съм. А вие **какво** работите?

Елена: Аз съм архитект и работя в строителна агенция.

Димитър: **Откъде** сте?

Елена: От Пловдив. А вие **откъде** сте?

Димитър: От Велико Търново.

Елена: Много красив град.

Димитър: **Кога** ще се срещнем отново?

Елена: Утре пак ще обядвам тук. Заповядайте и вие!

Б.

Соня: Здравей!

Боян: Здравей, Соня! **Къде** отиваш?

Соня: Отивам на театър с Константин.

Боян: **Коя** постановка ще гледате?

Соня: Пиесата се казва „В очакване на Годо“ от Бекет.

Боян: **Какъв** е този Бекет?

Соня: Французин.

Боян: **До колко часа** е театърът?

Соня: До 9 часа.

Боян: Приятно гледане!

Разбирате ли?

Мария се връща от лекции, а по-малкият ѝ брат Ники я чака с нетърпение:

Ники: Хайде, защо закъсняваш?

Мария: Идвам навреме. Ти закъде бързаш?

Ники: Нали ще ме водиш на ширк.

Мария: Да, но дотогава има още 3 часа. Трябва да си взема душ, да се облека и да се гримирам. А билетите къде са?

Ники: Но аз вчера ти ги дадох и ти ги прибра някъде.

Мария: Даде ми ги, но не помня къде ги сложих. Потърси ги на бюрото ми!

Ники: Чакай! Ето ги. Пак ти ги давам, а ти ги сложи в чантата си, за да не ги търсиш отново... Ех, защо ли не помолих татко да ме заведе!

При лекаря

Майк и Петя бяха в Пловдив. Цял ден обикаляха стария град и правиха снимки. Следобед Майк се почувства зле:

Майк: Петя, хайде да си тръгваме за София, много ми е лошо.

Петя: Лошо ли ти е? Какво ти е?

Майк: Студено ми е, боли ме главата, болят ме всички мускули и сигурно имам висока температура.

Петя: Веднага си тръгваме и след като пристигнем в София, ще отидем при моя лекар.

В поликлиниката чакат много хора.

Медицинска сестра: Кой чака за доктор Пеев?

Петя: Ние, двамата.

Медицинска сестра: Добре, заповядайте!

Лекарят: Петя, здравей, болна ли си?

Майк: Аз съм болният, на мене ми е лошо. Мене ме боли главата, студено ми е, боли ме гърлото, болят ме ушите, всичко ме боли.

Лекарят: Сега ще премерим температурата и ще Ви прегледам.

Майк: Имам висока температура. Вижте термометъра – 39 градуса.

Лекарят: Настинали сте, гърлото Ви е зачервено. Пушите ли?

Майк: Понякога, но сега не ми се пуши, не ми се яде, не ми се пие нищо.

Лекарят: Добре, не пушете, но трябва да ядете много плодове и зеленчуци и да пиете топъл чай. Ще Ви напиша рецепта за лекарствата. Няма да вземате антибиотици. Ще Ви дам спрей за гърлото и хапчета за температурата – сутрин и вечер по едно. Пийте фервекс през 4 часа! Купете си и мултивитамини! Елате пак на преглед след 3 дни!

Запомнете!

лошо ми е

боли ме главата

болят ме всички мускули

мене ме боли главата

ще ви напиша рецепта

имам висока температура

настинали сте

не ми се пуши

не ми се яде

сутрин и вечер по едно хапче

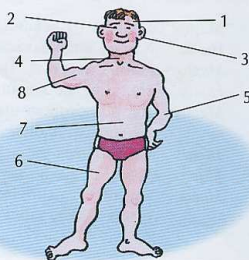
фервекс през четири часа

елате пак на преглед

не ми се пие нищо

глава – глави
око – очи
ухо – уши
гърло – гърла

ръка – ръце
крак – крака
стомак – стомаси
мускул – мускули

Граматика

I. Безлични изречения

а) с винителни лични местоимения

боли	ме	главата	срам	ме	Е	
	те	гърлото		те		
	го	стомаяхт		го		
	я	ухото		я		
болят	ни	очите	яд	ни		
	ви	мускулите		ви		
	ги	краката		ги		
		зъбите				
		гърдите				

б) с дателни лични местоимения

	ми	Е
лошо	ти	
зле	му	
студено	й	
	му	
добре	ни	
топло	ви	
хладно	им	
горещо		

в) възвратни безлични конструкции

	Положителна форма	Отрицателна форма
ед.ч.	<p>пие ми се</p> <p>яде ти се</p> <p>спи му се</p> <p>пее й се</p> <p>учи му се</p>	<p>не ми се пие</p> <p>не ти се яде</p> <p>не му се спи</p> <p>не й се пее</p> <p>не му се учи</p>
мн.ч.	<p>пуши ни се</p> <p>играе ви се</p> <p>работи им се</p>	<p>не ни се пуши</p> <p>не ви се играе</p> <p>не им се работи</p>

II. Удвояване на обекта в българския език

1. Местоименни форми – пълна и кратка форма

	Винителен падеж	Дателен падеж
ед.ч.	<p>мене ме</p> <p>тебе те</p> <p>него го</p> <p>нея я</p> <p>него го</p>	<p>на мене ми</p> <p>на тебе ти</p> <p>на него му</p> <p>на нея й</p> <p>на него му</p>
мн.ч.	<p>нас ни</p> <p>вас ви</p> <p>тях ги</p>	<p>на нас ни</p> <p>на вас ви</p> <p>на тях им</p>

2. Съществително име + кратка местоименна форма (удвояване на допълнители)

Майк го боли главата.
Петя я болят зъбите.
Студентите ги е страх от изпита.

На Георгиос му е студено.
На Ани ѝ е трудно.
На студентите им е весело.

Забележка: При удвояване нарицателното съществително, употребено като обект, задължително се членува:
Детето го боли гърлото.
На хората им стана интересно.

III. Трансформация на пряка в непряка реч на въпросителни изречения с частица ЛИ

Пряка реч

1. Лошо ли ти е?
2. Пушите ли?
3. Имате ли температура?

Непряка реч

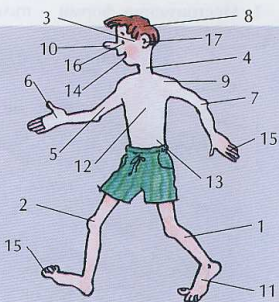
1. Петя го попита лошо ли му е.
Петя го попита дали му е лошо.
2. Лекарят го попита пуши ли.
Лекарят го попита дали пуши.
3. Той го попита има ли температура.
Той го попита дали има температура.

Упражнения

1 А. Срещу наименованието на всяка част от тялото поставете цифрата, която обозначава на картинката съответната част на тялото.

ЧАСТИ НА ТЯЛОТО

... крак, крака	... нос
... кояно, колене	... ходило, -а
... глава	... гърди
... врат	... кръст
... ръка	... устни
... длан	... пръст, -и
... лакът	... око, очи
... коса	... ухо, уши
... рамо, рамене	

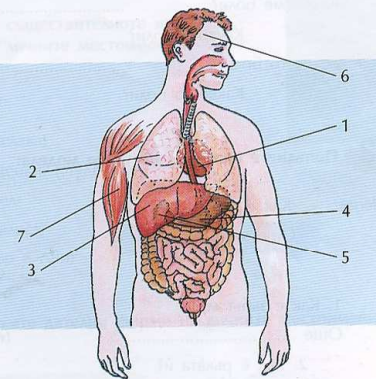
Б. Впишете върху картинката наименованието на всяка част на главата:

ухо, уши	устна, -и	<input type="text"/>	<input type="text"/>
око, очи	вежда, -и	<input type="text"/>	<input type="text"/>
зъб, -и	мигла, -и	<input type="text"/>	<input type="text"/>
нос	коса	<input type="text"/>	<input type="text"/>
уста	косъм	<input type="text"/>	<input type="text"/>
брадичка	буза, -и	<input type="text"/>	<input type="text"/>
брада	клепач, -и	<input type="text"/>	<input type="text"/>
мустаци	бръчка, -и	<input type="text"/>	<input type="text"/>
чело	ноздра, -и	<input type="text"/>	<input type="text"/>
език		<input type="text"/>	<input type="text"/>

В. Открийте значението на думите!

ЧОВЕШКИ ОРГАНИ

1. сърце
2. бял дроб, бели дробове
3. черен дроб
4. стомах
5. бъбрек, бъбреци
6. мозък
7. мускул, -и

2 А. Попълнете елипсите с изброените думи, като ги съгласувате със структурите – боли ме, болят ме:

Б. Попълнете празните места с глаголите *боли/болят* и кратките винителни форми на личното местоимение:

Модел: Какво те боли?

Болят ме ушите.

Какво те боли?	.....	лакътят.
Какво ме боли?	.....	зъбът.
Какво го боли?	.....	ръката.
Какво ви боли?	.....	краката.
Какво я боли?	.....	кръстът.
Какво ни боли?	.....	ходилата.
Какво ги боли?	.....	коленете.
Какво те боли?	.....	ушите.
Какво ме боли?	.....	гърдите.
Какво я боли?	.....	пръстите.
Какво го боли?	.....	вратът.
Какво го боли?	.....	бъбреците.

3 Попълнете празните места по модела:

Модел: Как е главата ти?

Още ме боли.

(аз) И мене ме боли главата.

- Как е зъбът му?
Още ..... (тя) И ..... зъбът.
- Как е ръката ѝ?
Още ..... (аз) И ..... ръката.
- Как са ушите ти?
Още ..... (те) И ..... ушите.
- Как са краката им?
Още ..... (ние) И ..... краката.
- Как са раменете ви?
Още ..... (той) И ..... раменете.
- Как е стомахът ѝ?
Още ..... (ти) И ..... стомахът.
- Как са ръцете им?
Още ..... (вие) И ..... ръцете.

4 А. Попълнете празните места с пълните и кратките винителни форми на личното местоимение, като работите по модела:

Модел: Калина не е добре.

Нея я боли коремът.

1. Майк не е добре.	.....	вратът.
2. Еми и Димо не са добре.	.....	ушите.
3. Аз не съм добре.	.....	зъбите.
4. Аз и Димитър не сме добре.	.....	бъбреците.
5. Ти не си добре.	.....	ръката.
6. Ти и Соня не сте добре.	.....	ръцете.
7. Детето не е добре.	.....	гърлото.
8. Те не са добре.	.....	пръстите.
9. Петя не е добре.	.....	гърлото.

Б. Попълнете празните места, като използвате съществителното име в скобите и кратките винителни форми на личните местоимения:

Модел: Майк го боли главата. (Майк)

- ..... боли гърлото. (Десислава)
 ..... е страх от ниски оценки. (студенти)
 ..... боли коремът. (учител)
 ..... боли главата. (журналист)
 ..... болят ставите. (Петър и Ани)

5 А. Съставете безлични изречения с кратките дателни форми на личните местоимения по модела:

Модел: Боли ме гърлото.

Зле ми е.

1. Болят те мускулите.	.....	(лошо).
2. Вие имате висока температура.	.....	(горещо).
3. Той има треска.	.....	(студено).
4. Ние сме здрави.	.....	(добре).
5. Ани и Боряна имат температура.	.....	(топло).
6. Детето няма одеяло.	.....	(хладно).
7. Евгения я боли рамото.	.....	(зле).

Б. Напишете безличните изречения с удвоено допълнение, като употребите пълните и кратките дателни форми на личното местоимение:

Модел: (аз) Зле ми е. На мене ми е зле.

- 1. (ти) Лошо .....
- 2. (вие) Горещо .....
- 3. (той) Студено .....

- 4. (ние) Добре .....
- 5. (те) Топло .....
- 6. (то) Хладно .....
- 7. (тя) Зле .....

Модел: На Ани ѝ е зле.

На нея ѝ е зле.

- На Моника и Камен им е весело. ....
- На Стоян му е лошо. ....
- На Зорница ѝ е скучно. ....
- На мене и на Георгиос ни е трудно. ....
- На тебе и на Гергана ви е лесно. ....
- На преподавателката ѝ е добре. ....

В. Напишете безличните изречения с удвоено допълнение, като употребите съществителните имена в скобите и кратките дателни форми на личното местоимение:

Модел: На лекаря му е трудно.

На ..... е тъжно. (Ани)	На ..... е лесно. (дете)
На ..... е трудно. (студенти)	На ..... е трудно. (Петя)
На ..... е топло. (деца)	На ..... е студено. (преподавател)
На ..... е интересно. (ученик)	На ..... е лошо. (момиче)
На ..... е скучно. (студентка)	На ..... е зле. (Майк)
	На ..... е весело. (приятели)

6 Попълнете празните места с възвратни безлични конструкции по модела:

Модел: Мария иска ли палачинка?
(ям) Да, яде ѝ се.

Не, не ѝ се яде.

- 1. Сем. Иванови са на гости. Те искат ли да пеят?
(пея) Да, ... Не, ...
- 2. Вие искате ли да пътувате?
(пътувам) Да, ... Не, ...

- 3. Г-н Петров, искате ли да пушите?
(пуша) Да, ... Не, ...
- 4. Иван иска ли да учи?
(уча) Да, ... Не, ...
- 5. Детето иска ли да играе?
(играя) Да, ... Не, ...
- 6. Вие искате ли да четете?
(чистя) Да, ... Не, ...
- 7. Искате ли да танцувате?
(танцувам) Да, ... Не, ...
- 8. Тя иска ли да спи?
(спя) Да, ... Не, ...
- 9. Майк иска ли да пие?
(пия) Да, ... Не, ...

7 А. Образувайте възвратни безлични конструкции със следните глаголни форми:

излизам + ние	излиза	ни	СЕ
правя + аз			
ям + ти			
работя + той			
играя + то			
чета + те			
искам + тя			
вървя + то			
пиша + вие			
плача + аз			
мия + ние			
лежа + той			
стоя + вие			
ходя + те			
мълча + тя			
говоря + ние			
живея + аз			
идвам + аз			
строя + той			

Б. Напишете пет изречения с избрани от таблицата конструкции:

.....
 .....
 .....
 .....

8 А. Прочетете диалога:

1. *Петя:* Лошо ли ти е?
2. *Соня:* Да, лошо ми е.
3. *Петя:* Боли ли те нещо?
4. *Соня:* Боли ме главата.
5. *Петя:* Имаш ли температура?
6. *Соня:* Да, 39 градуса.
7. *Петя:* Можеш ли да вървиш?
8. *Соня:* Не, не мога. Извикай лекар!

Б. Трансформирайте в непряка реч:

1. Петя попита Соня лошо ли ѝ е.	Петя я попита дали ѝ е лошо.
2. Соня отговори на Петя, че ѝ е лошо.	Соня ѝ отговори, че ѝ е лошо.
3.	.....
4.	.....
5.	.....
6.	.....
7.	.....
8.	.....

9 Трансформирайте диалозите в непряка реч:

1.

- Вера:* Правят ли ти инжекции? .....
Калин: Да, всеки ден по една инжекция. ....
Вера: Превързват ли ти ръката? .....
Калин: Да, с бинт. ....
Вера: Слагат ли ти мехлем? .....
Калин: Да, всеки път. ....
Вера: Ходиш ли на работа? .....
Калин: Не. Имам болничен лист. ....

2.

- Константин:* Ходиш ли на лекар? .....
Цветелина: Да. Всеки месец. ....
Константин: Дава ли ти лекарства? .....
Цветелина: Да, за кръвното налягане .....
 и за кръста. ....
Константин: Вземаш ли ги редовно? .....
Цветелина: Да, разбира се. Сутрин и .....
 вечер по едно хапче. ....

Разбирате ли?

Боли ме зъб

След като свършиха лекциите, Ани и Петър отидоха в близкото кафе.

- Ани:* Какво искаш – чай или кафе?
Петър: Не ми се пие нищо топло, защото от вчера ме боли зъб.
Ани: Беше ли на зъболекар?
Петър: Не, много ме е страх. Ами ако ми извади зъба?
Ани: Трябва да отидеш! Сигурно имаш кариес и докторът първо ще ти сложи лекарство, а после ще направи пломба. Когато има такъв проблем, не трябва да се чака.

С красив букет рози Петър чака пред ресторант „България“, а до него на земята има голям пакет. Към него приближава журналистка с микрофон в ръка:

Журналистката: – Извинете, господине, мога ли да Ви задам няколко въпроса? От радиото съм и правя анкета.

Петър: – Да, разбира се, питайте, докато чакам!

Журналистката: – Чий е този пакет? Навярно това е подарък за Вашата приятелка?

Петър: – Познахте. Днес приятелката ми има рожден ден и този подарък е за нея.

Журналистката: – Какво ѝ купихте?

Петър: – Купих ѝ нови кънки. Нейните са ѝ вече малки и неудобни. Ние, двамата, обичаме да ходим в Зимния дворец да се пързалиме на кънки.

Журналистката: – Тя ще е много щастлива от такъв хубав подарък като Вашия. А къде ще прекарате вечерта?

Петър: – Ще отидем на ресторант, а утре вечер ще направим купон с нашите приятели.

Журналистката: – Моля, разкажете ми за Вашата приятелка.

Петър: – Моята приятелка Ани е най-красивото момиче. Тя е много добра и весела, а в същото време е амбициозна и трудолюбива. Благодарение на нея и аз станах добър студент. Ани с стройна, косата ѝ е дълга и руса, очите ѝ са големи и сини, а лицето ѝ е бяло и нежно. Тя очарова всеки с усмивката си. Освен това Ани е много добра по характер и винаги помага на своите приятели. Много я обичам. А, ето я – идва! Харесва ли Ви?

Запомнете!

Чий е този пакет?
купон с нашите приятели
очарова с усмивката си

обичаме да се пързалиме на кънки
косата ѝ е дълга   очите ѝ са сини
помага на своите приятели   подарък като вашия

I. Притежателни местоимения – пълни и кратки форми

Съгласуващи се пълни форми						Кратки енклитични форми
лице	м. р.	ж. р.	ср. р.	мн. ч.		
ед.ч.	1 л.	мой/-ят	моя/-та	мое/-то	мои/-те	ми
	2 л.	твой	твоя	твое	твои	ти
	м. р.	негов	негова	негово	негови	му
мн.ч.	3 л.	ср. р.	нейна	нейно	нейни	й
	ж. р.	нейн	нейна	нейно	нейни	ни
	1 л.	наш/-ият	наша	наше	наши	ви
мн.ч.	2 л.	ваш	ваша	ваше	ваши	ви
	3 л.	техен	тяхна	тяхно	техни	им

II. Въпросителни местоимения за притежание

м.р.	ж.р.	ср.р.	мн.ч.
чий?	чия?	чие?	чий?

III. Възвратни притежателни местоимения

м.р.	ж.р.	ср.р.	мн.ч.	кратка форма
свой	своя	свое	свои	си

1. Кратките притежателни местоимения стоят след членувани имена:

моливът му	чантата му	детето му	книгите му
и	и	и	и
им	им	им	им

2. Не се членуват роднински имена в единствено число:

баща ми	сестра ми	леля ми	НО – мъжът ми синът ми
майка ми	чичо ми	дядо ми	
брат ми	вуйчо ми	баба ми	

3. В множествено число същите имена се членуват:

бащите ни	сестрите им	майките ни	братята им
-----------	-------------	------------	------------

4. Кратките форми стоят след първото прилагателно:

Харесвам дъгата ѝ руса коса

5. Енклитичната възвратна форма СИ се употребява само в обектни конструкции (същото важи и за пълните възвратни форми):

Сестра ми е студентка.   Аз много обичам сестра си.

Правила за употреба
на кратките притежателни
местоимения

Упражнения

1 А. Опишете външния вид на хората от снимките:

Лусия

Йен

Браун

Джон

Ема

Том

дълга
къса
руса
кестенява
черна
побеляла
права
къдрава
разпусната
вързана

коса

сини
зелени
кафяви
пъстри

очи

мустаци
брада
трапчинки
бръчки

светла
тъмна
мургава

кожа (тен)

тънки
дебели

вежди

афро-
американски
европейдни
азиатски

черти

Б. Опишете ваш приятел, колега или роднина!

2 Попълнете празните места с подходящите местоимения по модела:

Модел: Този учебник твой ли е?

- Да, мой е. Моят учебник е нов.

1. Този пакет твой ли е? - Да, ... е тежък.
Тази кола твоя ли е? - Да, ... е нова.
Това дете твое ли е? - Да, ... е малко.
Тези книги твои ли са? - Да, ... са интересни.
2. Този молив мой ли е? - Да, ... е остър.
Тази чанта моя ли е? - Да, ... е по-стара.
Това огледало мое ли е? - Да, ... е чисто.
Тези кнпки мои ли са? - Да, ... са нови.
3. Този апартамент на Иво ли е? - Да, ... е широк.
Тази лампа на детето ли е? - Да, ... е нова.
Това легло на Майк ли е? - Да, ... е широко.
Тези чанти на момчето ли са? - Да, ... са големи.
4. Този шал на Мария ли е? - Да, ... е нов.
Тази папка на Елена ли е? - Да, ... е тук.
Това дете на Соня ли е? - Да, ... е много умно.
Тези подаръци на Ани ли са? - Да, ... са много хубави.
5. Този чадър ваш ли е? - Да, ... е черен.
Тази маса ваша ли е? - Да, ... е дървена.
Това легло ваше ли е? - Да, ... е широко.
Тези пари ваши ли са? - Да, ... са много.
6. Този пакет наш ли е? - Да, ... е голям.
Тази печка наша ли е? - Да, ... е стара.
Това перде наше ли е? - Да, ... е червено.
Тези моливи наши ли са? - Да, ... са сини и жълти.
7. Този хол на Соня и Иво ли е? - Да, ... е по-светъл.
Тази кухня на сем. Петрови ли е? - Да, ... е удобна.
Това огледало на Мария и Ани ли е? - Да, ... е по-чисто.
Тези анкети на г-н и г-жа Пенев ли са? - Да, ... са трудни.

3 Употребете пълните притежателни местоимения:

Модел: – Тази топка **Ваша** ли е?

– Не, не е **моя**. Топката е на детето.

– Значи това е **неговата** топка.

- Това колело на детето ли е? – Не, не е ..... Колелото е на Мария.
 – Значи това е ..... колело.
- Този учебник на Майк ли е? – Не, не е ..... Учебникът е на Димитра.
 – Значи това е ..... учебник.
- Тези кьнки на Петър и Мария ли са? – Не, не са ..... Кьнките са на Ани.
 – Значи това са ..... кьнки.
- Тази тетрадка Ваша ли е? – Не, не е ..... Тетрадката е на Димитра.
 – Значи това е ..... тетрадка.
- Тези пликове на мен и Иван ли са? – Не, не са ..... Пликите са на Петър и Иво.
 – Значи това са ..... пликове.
- Тази химикалка на Мария ли е? – Не, не е ..... Химикалката е на Майк.
 – Значи това е ..... химикалка.
- Този подарък на журналистката ли е? – Не, не е ..... Подаръкът е на Петър.
 – Значи това е ..... подарък.
- Това дете на Соня и Димитър ли е? – Не, не е ..... Детето е на Иван и Ива.
 – Значи това е ..... дете.
- Тези писма твои и на Елена ли са? – Не, не са ..... Писмата са на момичето и момчето.
 – Значи това са ..... писма.
- Тази чанта на момчето ли е? – Не, не е ..... Чантата е на децата.
 – Значи това е ..... чанта.
- Този плик мой ли е? – Не, не е ..... Пликът е на учителя.
- Значи това е ..... плик.
- Тази къща твоя ли е? – Не, не е ..... Къщата е на братята ми.
 – Значи това е ..... къща.
- Този ресторант на дядото ли е? – Не, не е ..... Той е на мене и на Юлия.
 – Значи това е ..... ресторант.
- Тези цветя на момичето ли са? – Не, не са ..... Те са на тебе и на Петър.
 – Значи това са ..... цветя.

4 Изберете подходящата форма на следните местоимения:

- (Нашата/нашето) къща е по-малка от (техния/тяхната).
- И (тяхното/тяхната) градина е по-голяма от (нашия/нашата).
- (Моят/моето) дете е по-голямо от твоята/твоето.
- (Нейните/нашето) деца ходят в същото училище като (моя/моята) племенник.
- Този учебник не е (мои/мой). На Лили ли е? – Да, (нейна/неин) е.
- (Чий/чий) резултат от контролното беше по-висок? На Георги ли? – Не, не беше (нейната/неговият).
- Ивелина плаче, но не е по (мое/моя) вина.
- Ти беше ли на (тяхната/тяхното) парти.
- Тези обувки са (неин/нейни).
- (Неговите/неговия) книги са много хубави.
- Тези родители (твоята/твоите) ли бяха?

5 Работете по модела:

Модел: Тази чаша е на детето.

Чия е чашата? – **Негова**.

Чашата **му** е голяма.

- Този подарък е на Том.
- Тези ръкавици са на мене и на Алекс.
- Тези маратонки са на тебе и на Клара.
- Тези очила са на Вера.
- Този шапка е на г-жа Петрова.
- Този крем за лице е на Ива и Лили.
- Това колело е на Петър.
- Това портмоне е на Ваня.
- Този подарък е на мене.
- Този пуловер е на Елена.
- Тези дънки са на тебе.

6 Употребете възвратните притежателни местоимения:

Могел: Той каза на **своето** дете, че го обича.
Той каза на детето **си**, че го обича.

Ива посрещна ..... приятелка.

Ива посрещна приятелката .....

Сем. Петрови ремонтират ..... къща.

Сем. Петрови ремонтират къщата .....

Боян пита за ..... семейство.

Боян пита за семейството .....

Вие мислите за ..... родители.

Вие мислите за родителите .....

Ние разказваме за ..... град.

Ние разказваме за града .....

Ани харесва ..... подарък.

Ани харесва подаръка .....

7 Попълнете празните места с кратки притежателни местоимения или кратки възвратни притежателни местоимения:

Могел: (майката на Петя) **Майка ѝ** е много добра.
Петя каза на **майка си**, че много я обича.

(бащата на Иван) ..... е много строг.

Иван каза за ....., че е много строг.

(дрехите на теб и Иван) ..... са много скъпи.

Вие купувате ..... от скъпи магазини.

(родителите на детето) ..... са много мили.

Детето каза на ....., че иска подарък.

(братята на Ива) ..... са по-големи.

Ива каза на ....., че ги обича.

(нашият син) ..... е лекар.

Ние се гордеем със .....

(домът на семейство Петрови) ..... е много уютен.

Семейство Петрови харесват .....

(моята чанта) ..... е тежка.

Аз нося .....

(обиците на момичето) ..... са хубави.

Момичето харесва .....

8 Изберете подходящо притежателно местоимение:

1. Чакам приятелката .....
2. Дядо ..... е много добър.
3. Петър отива на гости при чичо .....
4. Това ли е майката на Катя? – Да, това е ..... майка.
5. Чие дете е това? – (на Иво) .....
6. Този учебник мой ли е? – Да, ... е.
7. Тетрадката на Лили се изгуби. Лили търси тетрадката .....
8. Аз реша косата .....
9. (на тебе) ..... коса е гъста и дълга.
10. Косата на Иван е руса. Косата ..... е по-дълга от косата на Иво.
11. Бащата на Фани е болен. – ..... баща е в болница, нали?
12. Ние изпихме кафето .....
13. Вие открихте книгите .....
14. Колегите ..... (на студентите) са много добри.
15. (на тях) ..... диктовки са отлични.

9 Работете по модела:

Модел: Кънките на Ани са **малки и неудобни**.

Петър не харесва **малките ѝ неудобни кънки**.

Ани не харесва **малките си неудобни кънки**.

- Косата на Ани е дълга и руса.
Петър харесва ..... коса.
Ани реши ..... коса.
- Очите на Ани са големи и сини.
Петър харесва ..... очи.
Ани гримира ..... очи.
- Лицето на Ани е бяло и нежно.
Петър харесва ..... лице.
Ани мие ..... лице.
- Подаръците на Ани са хубави и скъпи.
Петър харесва ..... подаръци.
Ани харесва ..... подаръци.
- Пакетът на Петър е голям и тежък.
Ани не може да носи ..... пакет.
Петър сам носи ..... пакет.
- Домашните ви са интересни и забавни.
Ани четете ..... домашни.
Вие четете ..... домашни.
- Книгите ни са стари и ценни.
Ива пази ..... книги.
Ние пазим ..... книги.

10 Прочетете текста и поставете изпуснатите притежателни местоимения:

Моите сестри

Аз имам две сестри. Те са по-малки от мен и са много па-лави. .... имена са много интересни и редки – Бора и Веда. Очите ..... са сини. Бора харесва очите ....., а Веда иска да има зелени очи. И двете имат дълги кестеняви коси. Обикновено ходят вързани на опашки, но Веда често раз-пуска косата ..... Косата ..... е гъста и лъскава.

На ръст ..... сестри са различни. Бора прилича на баща ..... и е висока, а Веда е по-ниска, но е много строй-на. И двете имат светъл тен на лицето и плътни устни. Вежди-те ..... са тънки, а на бузите ..... имат трапчинки. Това ги прави много чаровни. Нослего на Бора е чипо, а зъби-те ..... са бели като бисер. Бора се грижи много за зъбите ....., а Веда е по-мързелива.

Обичам и двете ..... сестри.

Разбирате ли?

Писмо

Мили майко и татко,
Пристигнах в София без проблеми. Първите дни
бях много зает и затова не ви писах веднага.
Отидох в банката, в която ще работя. Запознах
се с колегите си и с шефа си. Тя е много симпатична.
Ще работя в един кабинет с една колежка, която знае
добре английски и много ми помага. Има отлична про-
фесионална подготовка.
Казва се Ваня. Тя не е висока на ръст, но е слаба
и стройна. Косата ѝ е черна, а очите ѝ са зелени и
това я прави много красива. Ваня си има приятел,
който е висок и атлетичен – хубава двойка са и аз им
се възхищавам.
Когато опозная София ще ви разкажа за нея.
Плук се чувствам чудесно, а вие се пазете и бъде-
те здрави!

Целувам ви Майк

Вчера Мария и Георгиос обикаляха дълго магазините в центъра на София. Обиколиха и всички щандове в ЦУМ. Влязаха от магазин в магазин, гледаха, избираха и все не намираха това, което искат. По витрините видяха различни видове рокли – официални и ежедневни, костюми, поли, блузи, панталони и якета. Изборът беше богат и на всякакви материали: вълнени, копринени, памучни, ленени, кожени и синтетични. Особено елегантни бяха материалите от ликра и ламе. Накрая влязоха в магазина на „Бенетон“, защото там видяха, че има голямо намаление на всички дрехи.

Мария: – Георгиос, гледай какъв красив пуловер е този, розовият. Ще ми отива ли?

Георгиос: – На тебе ти отиват всякакви цветове. Всеки човек си има вкус, а ти какъв цвят предпочиташ?

Мария: – Обичам кафявия цвят; бежовия, жълтия – всичко от топлата гама. Но мисля, че и розовият цвят ще ми стои.

Мария влезе в пробната и след няколко минути излезе да я види Георгиос.

Георгиос: – Чудесно! По мярка ти е и този модел е много елегантен.

Мария: – Сега ще си избира и едни дънки – от тези, фигуралните.

Георгиос: – Да, те ще се съчетават много добре с розовия пуловер.

Мария: – Аз вече си избрах, каквото исках, а сега да купим нещо за тебе.

Георгиос: – В съседния магазин за спортни обувки ще влезем да видим маратонките.

Георгиос си хареса маратонки „Найк“ и помоли продавачката да му даде да пробва № 43. Бяха точно за него. Двамата приятели свършиха с покупките, влязоха в едно кафе, пиха по едно капучино, изпиха и по един фреш от грейпфрут. Доволни от покупките си, тръгнаха да се прибират.

Запомнете!

обикаляха дълго
обиколиха щандовете
влязаха от магазин в магазин
влязоха в магазина на „Бенетон“
избираха и все не намираха
съчетават се много добре

пробвам № 43
точно за него
пиха по едно капучино
изпиха по един фреш
отива ми
всеки човек си има вкус

вече си избрах
стои ми
всички видове
по мярка ми е
всякакви цветове

I. Минало свършено време на глаголи от несвършен и свършен вид

Несвършен вид		Свършен вид	
обикалях	дълго често	обиколих	магазините
избирах		избрах	тази блуза
търсих	всеки ден	потърсих	един път
писах	много пъти	написах	писмото
четох	няколко часа	прочетох	документа
учих		научих	новите думи

II. Обобщителни местоимения

Вид	м.р.	ж.р.	ср.р.	мн.ч.
За лица и предмети	всеки	всяка	всяко	всички
За признаци	всякакъв	всякаква	всякакво	всякакви
За количество	всичко			

III. Сложно съставно изречение с подчинено допълнително изречение (че, да)

Сказуемо в главното изречение	Съюзна връзка	Подчинено допълнително изречение
мисля	ЧЕ	направихме чудесен избор пуловерът ти стои добре тези дънки ще са ми по мярка
чух		се срещнахте отиват на покупки няма да намерят
видях		изборът беше богат има голямо намаление ще се съчетаят двата цвята
искам реших предпочитам ще чакам казах	ДА	куля пробвам избереш се върнеш дойдете

Упражнения

1 Попълнете празните места по модела:

Модел: Мария и Георгиос **обикаляха** дълго магазините. Накрая **обиколиха** и щандовете в ЦУМ.

Те влизаха от магазин в магазин.	Накрая	в „Бенетон“.
Мария дълго избира пуловер.	Накрая	розовия.
Мария няколко часа мери роклите.	Накрая	вълнената.
Те не намираха хубави дрехи.	Накрая	с намаление.
Те виждаха различни магазини.	Накрая	магазина на „Бенетон“.
Ти дълго съчетава цветовете.	Накрая	розово със сиво.
Вие дълго го търсихте в ЦУМ.	Накрая го	в Халите.
Ние писахме много писма.	Накрая	жалба.
Половин час Георгиос пи кафе и кола.	Накрая ги	и тръгна.
Често си тръгвах ра̀но.	Един ден си	късно.
Винаги купувах за себе си.	Вчера	подарък за нея.
Много пъти отивахме на ресторант.	Един път	на кино.
Вие дълго четохте писмото.	Накрая го	.

2 Работете по модела:

Модел: Мария дълго ли си **избира** блуза вчера?
Избира дълго, но накрая **не избра** нищо.

- Обикаляхте ли магазините?
..... дълго, но не ..... всички.
- Влизаха ли в „Бенетон“?
..... много пъти, но не ..... в ЦУМ.
- Ти излиза ли вчера сутринта?
Сутринта ....., но не ..... вечерта.
- Снощи учи ли?
..... няколко часа, но не ..... всички думи.
- Той писа ли домашно?
..... го, но не го .....
- Мария, Георгиос, пихте ли от виното?
....., но не ..... всичкото.
- Срещаша ли се всеки ден?
....., но вчера не .....

3 Употребете минало свършено време на глаголите от несвършен и свършен вид:

- Вчера те ..... (обикалям/обиколя) магазините дълго време.
- Миналата седмица няколко пъти ..... (гърся/потърся) Ваня по телефона, но не я намерих.
- Ти ..... (пиша/напиша) ли на родителите си?
- Често той ..... (пия/изпия) кафе сутрин.
- Няколко часа вчера вие ..... (уча/науча) за изпита.
- Миналата седмица тя ..... (чета/прочета) една интересна книга.
- Вчера той ..... (разбирам/разбера), че Майк е болен.
- Те дълго ..... (чакам/почакам) пред университета.
- Вчера детето ..... (виждам/видя) дядо си и баба си за няколко часа.

4 Трансформирайте текста в минало свършено време с глаголи в несв. вид и с глаголи в св. вид:

Решаваме да отидем в Националния исторически музей. Качваме се на автобус и пътуваме дълго до квартал „Бояна“. По пътя с интерес разглеждаме София. Слизаме пред музея и влизаме вътре. Обикаляме зала след зала. С нас има екскурзовод. В залата на златните съкровища на България той ни обяснява къде и как са намерени те. Дълго се възхищаваме на Панапорското съкровище. За първи път виждаме такава красота. На връщане през цялото време разговаряме за всичко, което виждаме.

Вчера решихме да отидем .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5 Поставете на празните места обобщителните местоимения:

всеки

всяка

всяко

всички

Модел: Виж какъв хубав вълнен пуловер! За тебе **всеки** пуловер е хубав.
 Виж каква хубава вълнена блуза! За тебе ..... блуза е хубава.
 Виж каква хубава копринена риза! За тебе ..... риза е хубава.
 Виж какви хубави памучни панталони! За тебе ..... панталони са хубави.
 Виж какво хубаво кожено яке! За тебе ..... яке е хубаво.
 Виж какъв хубав ленен костюм! За тебе ..... костюм е хубав.
 Виж каква хубава памучна тениска! За тебе ..... тениска е хубава.
 Виж какви хубави кожени ботуши! За тебе ..... ботуши са хубави.
 Виж какъв хубав копринен шал! За тебе ..... шал е хубав.
 Виж каква хубава памучна пижама! За тебе ..... пижама е хубава.
 Виж какви хубави кожени ръкавици! За тебе ..... ръкавици са хубави.
 Виж какво хубаво кожено палто! За тебе ..... палто е хубаво.
 Виж какъв хубав удобен анцуг! За тебе ..... анцуг е хубав.
 Виж каква хубава копринена вратовръзка! За тебе ..... вратовръзка е хубава.

6 Поставете на празните места обобщителните местоимения:

Модел: Какви цветове ми отиват? **Всякакви** цветове.

Какви очила ми приличат? ..... очила.
 Какъв шоколад предпочиташ? ..... шоколад.
 Каква музика слушаш? ..... музика.
 Какво месо обичаш? ..... месо.
 Какъв спорт предпочиташ? ..... спорт.
 Какви модели ти подходят? ..... модели.
 Какви размери имате? ..... размери.
 Каква храна обичаш? ..... храна.
 Какви поли харесваш? ..... поли.

всякакъв

всякаква

всякакво

всякакви

всичко

Модел: **Всичко** ли научи? **Всичко**.

..... изяде?
 ..... изпи?
 ..... купи?

7 Употребете обобщителни местоимения:

- ..... студент трябва да учи.
- Виждам ..... хора в метрото.
- Изядох .....
- ..... дете трябва да си ляга рано.
- Тази песен не е хубава. – Може. Има ..... песни.
- Каква музика обичаш? – ..... музика.
- Виж каква хубава жена! – За теб ..... жена е хубава.
- ..... момичета са влюбени в Брад Пит.
- Какъв размер блуза да меря? – Имам ..... размери.
- Какъв цвят ще ми прилича? – ..... цвят ще Ви подхожда.
- Прочетох ..... въпроси за изпита.
- Наистина ли прочете .....

8 Съставете изречение с помощта на съюза **че!** Работете по модела:

Модел: Видя ли? Пуловерът ти стои добре.
Видях, че пуловерът ми стои добре.

Видя ли? Маратонките са ти по мярка.
 .....
 Видя ли? Розовият цвят много ти отива.
 .....
 Видяхте ли? Магазините са отворени до късно.
 .....
 Чу ли? Мария и Георгиос отиват на покупки.
 .....
 Мислите ли? Изборът беше богат.
 Не .....
 Чухте ли? Има голямо намаляние.
 .....
 Видя ли? Тези дънки са много хубави.
 .....

9 Отговорете на въпросите:

Модел: Искахте ли да пробвате дънките?

– Да, исках да пробвам.

- Искахте ли да вземете пуловера? – Да, ...
- Чакахте ли да избира? – Да, ...
- Каза ли да купя? – Да, ...
- Георгиос реши ли да пробва? – Да, ...
- Мария реши ли да чака? – Да, ...
- Ти реши ли да се върнеш? – Да, ...
- Вие ще искате ли да пробвате? – Да, ...
- Ти искаш ли да дойдеш? – Да, ...

10 Попълнете празните места със съюзните връзки *че* или *га*:

- Зная ..... ми се сърдиш.
- Предполагам ..... пуловерът ти става.
- Искам ..... нося дълги поли.
- Открих ..... имам роднини в Австралия.
- Предпочитам ..... ходя пеша.
- Ще кажа ..... ме извикат от кабинета.
- Чух ..... има отстъпка от 10% в магазина за облекло.
- Мисля ..... твоят подарък е много подходящ.
- Избрах ..... бъда студент в Софийския университет.
- Някъде четох ..... жените обичат да им подаряват козметика.

11 Това са три снимки на известни българи. Опишете външния вид и облеклото им! Предположете какви са по професия!

Отгатнахте ли професиите им? Нека преподавателят ви разкаже за тях.

12 Подредете репликите в реда, по който са произнесени! Съставете три диалога, в които клиент и продавач разговарят:

А.

- ___ Мога ли да пробвам?
 ___ Нося номер 48.
 ___ Добър ден! Мога ли да Ви помогна с нещо?
 ___ Какъв е вашият размер?
 ___ Да, пробната е там...
 ___ Сив.
 ___ Ето, заповядайте номер 48, сив цвят.
 ___ Да, търся си блуза.
 ___ А какъв цвят предпочитате?
 ___ Мога да Ви предложа от този модел. Блузите са модерни и много ги търсят.
 ___ Да, харесва ми моделът.

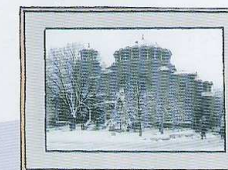
Б.

- ___ Колко струва тази чанта?
 ___ В брой.
 ___ 25 лева.
 ___ Ще я взема.
 ___ Как бихте искали да платите?

В.

- ___ Добър ден!
 ___ Не, благодаря. Само разглеждам.
 ___ Разбира се! Ако се нуждаете от нещо, повикайте ме!
 ___ Добър ден. Мога ли да Ви помогна?
 ___ Благодаря Ви.

Разбирате ли?

- Ваня: – Майк, защо не дойде вчера с нас?
 Майк: – Защото търсих подаръци за моите родители и за приятелите си. Нали ще ходя в командировка до Лондон!
 Ваня: – Намери ли нещо интересно?
 Майк: – Обикалях няколко часа по магазините и накрая купих за родителите си един керамичен сервиз за кафе – типично български. За сестра ми избрах една графика „София през зимата“, много е интересна.
 Ваня: – А за приятелката си какъв подарък взе?
 Майк: – Е, не може всичко да знаеш!

Хайде на екскурзия!

Ваня и приятелят ѝ Стефан предлагат на Майк да отидат в събота на екскурзия на Витоша.

Ваня: Ще ти покажем колко е красива панорамата на София от планината.

Стефан: Предлагам да се срещнем пред църквата „Света Неделя“. Тя е близо до спирката на трамвай № 5, с който ще пътуваме. Знаеш ли къде е църквата?

Майк: Не, не зная. Обясни ми как да стигна до нея!

Ваня: Ще ти е малко трудно – слабо познаваш София. Ще се качиш на автобус № 280 при хотел Плиска и ще слезеш на спирката на Университета.

Майк: Това го зная. Всеки ден пътувам по този път.

Ваня: Добре, но не пресичай булеварда и не минавай през градинката, защото има много коли и е трудно пресичането! Заобиколи сградата на университета и пред централния вход слез в подлеза и излез по десните стълби на булевард „Цар Освободител“! Върви направо и ще стигнеш до хотел „Радисън“. Ние ще те чакаме пред него, а после ще продължим заедно до спирката на трамвая. С него ще отидем до „Овча купел“, за да вземем автобус до „Златните мостове“.

Стефан: На връщане ще слезем пеш, нали?

Ваня: Истинските туристи така правят.

В събота сутринта приятелите се срещнаха в 8 часа. После вървяха направо по булеварда, минаха край Българската народна банка и Президентството. Заобиколиха църквата „Света Неделя“ и завиха наляво до улица „Алабин“, после тръгнаха надясно и стигнаха до спирката на трамвая.

Запомнете!

да отидат на екскурзия
ще се качиш на автобуса
ще слезеш на спирката
пътувам по този път
не пресичай булеварда

не минавай през градинката
заобиколи университета
слез в подлеза
излез по десните стълби
върви направо

ще стигнеш до хотела
ще слезем пеш
завиха наляво
тръгнаха надясно
минаха край БНБ

I. Глаголи за движение с предлози и наречия

Глагол	Предлог	Име	Наречие
влизам	в от през	офиса улицата прозореца	вляво/вдясно отвън вътре
излизам	от по на пред в (във)	магазина стълбите ъгъла блока фоайето	вляво/вдясно навън отвътре
качвам се	на/в на по към	автобуса петия етаж, лифта стълбите планината	
слизам	от на по към в	таксито спирката, партера стълбите центъра подлеза	надолу отгоре
отивам ходя	в до при на у с	музея центъра лекаря кино тях влак	
върщам се прибирам се	от в при с	работа стаята децата си трамвай	
идвам	от в до при с	чужбина университета входа нас, студентите автомобил	

Глагол	Предлог	Име	Наречие
пътувам	към от за през до с по из	центъра Варна Бургас града морето влак този път страната	нагоре/надолу наляво/надясно
стигам	до на в при	хотела аерогарата София банката	
пристигам	в от на с	Пловдив столицата село кола	
спирам	на край до под/над пред/зад	светофара хотела паметника моста сградата	
тръвам	за по към от през край с	къщи улицата центъра Ректората площада парка кола	направо нагоре/надолу надясно/наляво напред/назад
заминавам	за в от при с	провинцията командировка морето майка си параход	
минавам	по край през между под/над пред/зад	булеварда ресторанта градината колите подлеза паметника	

Глагол	Предлог	Име	Наречие
вървя движа се	по към през из	улицата къщи парка града	направо нагоре/надолу надясно/наляво напред/назад
разхождам се	из по край	градината алеята морето	
завивам	към край по при	театъра банката улица „Алабин“ университета	наляво/надясно вляво/вдясно
пресичам заобикалям обикалям	– – –	площада квартала магазините	

Запомнете!

отивам ходя	НА	кино театър опера училище	Но:	отивам В, ДО ходя	киното театъра операта училището
----------------	-----------	------------------------------------	-----	-----------------------------	---

II. Трансформация на повелителни изречения в непряка реч

Пряка реч

Майк: Обясни ми как да стигна до църквата!

Ваня: Не пресичай булеварда и не преминавай през градинката!

Ваня: Заобиколи сградата на университета!

Ваня: Слез в подлеза и излез по десните стълби!

Майк: Чакайте ме пред хотела!

Непряка реч

Той ѝ каза да му обясни как да стигне до църквата.

Тя му каза да не пресича булеварда и да не минава през градинката.

Тя му каза да заобиколи сградата на университета.

Тя му каза да слезе в подлеза и да излезе по десните стълби

Той им каза да го чакат пред хотела.

Упражнения

1 Попълнете празните места с подходящо наречие:

напред

надолу

направо

наляво

вдясно

отвън

нагоре

назад

навън

долу

- Сутрин рано тръгвам ..... към върха на планината.
- Вървя ..... през полето, докато стигна до пътеката.
- Тя завива ..... край гората и минава ..... от хижата.
- Влизам ..... премерзнал в топлата стая.
- След ароматния чай излизам ..... отново.
- Движа се ..... равномерно.
- Горе на върха спирам и се обръщам ..... – целият град е в краката ми, а ..... е само слънцето.
- Тръгвам обратно ..... с нови сили.

2 Попълнете празните места с подходящи глаголи за движение в повелително наклонение:

В двора на Софийския университет:

стигам

качвам се

влизам

завивам

А.

- Извинете, знаете ли къде е общата канцелария?
- Да, ... през този вход, ... по стълбите нагоре, ... наляво, ... покрай кафенето. Като ..... до книжарницата, пак ..... наляво. Канцеларията е първата врата вляво срещу кабинета на Ректора.

Б.

- Извинете, знаете ли къде е музеят на университета?
- Да, ... покрай павилиона за книги, ... през входа и ..... направо. .... по стълбите надолу, ... между касата и ресторанта на СУ „Ййцето“ и се ..... по стълбата нагоре. На ъгъла ..... наляво. При книжарницата ..... надясно, ... по коридора. Като ..... до фойето, ... в един от двата асансьора или се ..... по стълбите до последния етаж. Там ще видите скелета на огромно праисторическо животно и други интересни неща.

Предайте диалозите в непяка реч!

3 Попълнете празните места с нужните предлози и наречия:

А.

нагоре

към

на

при

от

за

край

в

по

Заминаваме ..... екскурзия. Сутринта рано тръгваме ..... автогарата. Качваме се ..... рейса ..... Мелник. Той е ..... около 200 км. .... юг ..... София. След един час и половина минаваме ..... Благоевград. Няма да спираме ..... града. Пътуваме ..... шосето. Пристигаме ..... местността Рупите. Спираме ..... къщата ..... пророчицата баба Ванга ..... минералните извори. След половин час продължаваме ..... Роженския манастир. Ще го разгледаме ..... един час. Изкачваме се пеша ..... хъма ..... манастира. Минаваме ..... паметника на Яне Сандански. След 6 км пристигаме ..... Мелник – най-малкия град ..... България. Тук ще си починем и ще опитаме прочутото мелнишко вино, отлежало ..... естествените пещери ..... града. Вълшебно място!

Б.

през

от

нагоре

към

по

в

на

при

направо

След лекции не обичам да се прибирам направо вкъщи. Вчера с моята съквартирантка минахме ..... парка. Тръгнахме ..... университета ..... „Орлов мост“. Заобиколихме езерото „Ариана“ и продължихме ..... тенис кортовете. Разходихме се ..... алеите ..... парка и спряхме ..... езерото с лилиите. Решихме да не завиваме ..... спирката ..... автобуса, а да продължим ..... и да пресечем пеша гората. Прибрахме се освежени и доволни.

4 Опишете пътя си до университета, като отговорите на въпросите:

- какъв транспорт използвате (автобус, тролей, трамвай)?
- по кои улици минавате?
- покрай кои известни места минавате?
- спирате ли някъде?

- 5 Попълнете празните места с подходящите предлози и след това предайте текста в непряка реч:

към

с

на

по

в

до

Пред народния театър „Иван Вазов“.
Вие питате непознат господин:
– Извинете, как да стигна до гарата?
Той Ви отговаря:
– Пресечете градинката ..... фонтана. Вървете ..... улицата ..... площад „Баба Неделя“. Там се качете ..... трамвай 19, пътувайте ..... него 10 минути и слезте точно ..... гарата. Не пресичайте улицата, а слезте ..... подземата. Оттам ще стигнете ..... касите и разписанието.

Приятелката Ви пита: – *Какво каза господинът?*
Вие отговаряте (като използвате непряка реч):
– *Господинът каза да пресечем градинката ...*

- 6 Вие сте пред Софийския университет. Отговорете на въпросите:

1. Извинете, къде има телефон / аптека / книжарница / магазин за хранителни стоки?
2. Как да стигна до летището / гарата / НДК / хотел „Плиска“?
3. Къде мога да паркирам?
4. Как да стигна до пътя за Пловдив?

- 7 Помогнете на Ани да стигне до Венци, като използвате повелителните форми на глаголите *тръвам, вървя, заобикалям, минавам, пресичам, стигам* и съответните предлози:

от

край

между

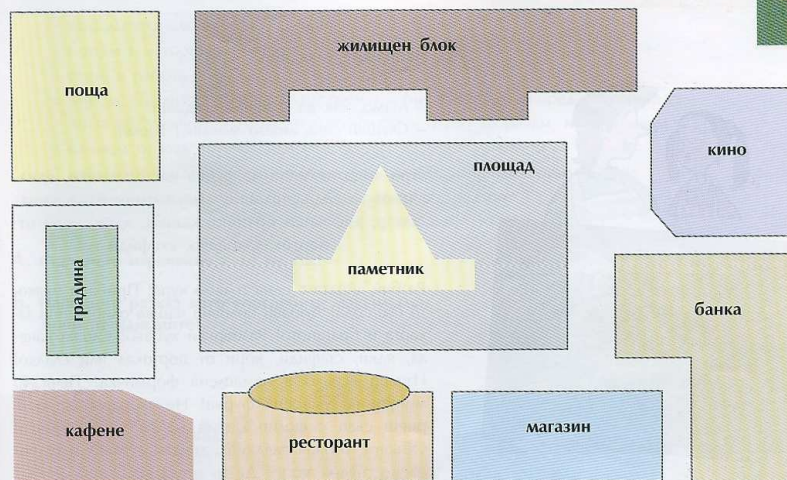
до

през

покрай

- а) Ани е пред киното, а Венци я чака в кафенето.
- б) Венци е в градинката, а Ани – в банката.
- в) Ани е в магазина, а Венци – в пощата.

След това трансформирайте в непряка реч!

- 8 В самолета.

Стюардесата:

– Уважаеми пътници, добре дошли на борда на самолета! Моля, изключете мобилните си телефони! Затегнете коланите!
Останете по местата си по време на излитането на самолета!
Вижте инструкциите за безопасност!
Не пушете по време на полета!
Обърнете внимание на информационното табло!
Вземете си слушалки! Включете ги отляво на облегалката!
Изберете си пиtie и меню!

Предайте думите на стюардесата в непряка реч:

Модел: Стюардесата каза да изключат мобилните си телефони.

- 9 Докторът:

– Имате грип. Днес не ставайте от леглото! Не излизайте от къщи 2–3 дни! Пийте топъл чай и натурални сокове! Не яжте много! Редовно вземайте лекарствата! Мерете си температурата! Не се тревожете, ще Ви мине!

Какво каза докторът? Предайте думите му в непряка реч!

Модел: Докторът каза на пациента, че има грип. Той каза днес да не става ...

10 Направете сладкиш:

- Мамо, как да направя сладкиш?
- Слушай сега, моето момиче! Вземи:

три яйца, половин кофичка кисело мляко, една лъжичка сода, половин чашка олио, една чаша захар, две чаши брашно, канела, ядки, кори от портокал, сладко, стафида

Разбий яйцата в една голяма купа! Прибави млякото със сода! Добави половин чашка олио! Сипи захарта и брашното! Разбъркай хубаво! Сложи канела, ядки, стафида, кори от портокал или сладко! Изсипи всичко в намаслена формичка! Печи 40 минути на умерена фурна! Не забравяй да покриеш съда с фолио, за да не изгори сладкиша! Обърни готовия сладкиш, докато е топъл и го поръси с пудра захар! Да ти е сладко!

Какво каза майката? Предайте рецептата в непряка реч:

Модел: Майката ѝ каза да вземе ...

11 Глаголите за движение се използват много често и участват в идиоми и фразеологични изрази като:

идва ми на ум – сещам се, спомням си
идвам на себе си – съвземам се след стрес
идва ми да ... – искам да направя нещо неочаквано
отива на добре/зле – подобрява се/влошава се
отива на кино – изчезва, загубва се
отивам си (от този свят) – умирам
върви на добре – развива се, напредва
вървя по свой път – самостоятелен съм
вървя по ръба/острието на бръснача – рискувам
вървя през просото – не спазвам реда
върви ми – имам късмет
минава времето на ... – не е на мода
минава ми болест/лошо настроение – оздравявам, разведрявам се
минавам метър – не плащам
минавам за ... хубав/умен – смятат ме за
ходя/движа с някого – близки приятели сме
ходя пет за четири – небрежен съм, без настроение

влизам/излизам в играта – участвам/оттеглям се
влизам в историята – ставам известен
влиза в работа – може да се използва
влизам в/излизам от правия път/релси – (не) действам според правилата
влиза през едното ухо, от другото излиза – бързо забравям, не внимавам
излизам от кожата си – ядосвам се
качвам се на главата на някого – доминирам, налагам своето мнение
слизам на земята/от облаците – мисля трезво, реално

А. Съставте изречения с 10 от тях!

Б. Напишете разказ като употребите максимален брой от идиомите!

Разбирате ли?

Обърках посоката

Мария има рожден ден. Цялата компания вече е у тях и чакат само Георгиос. Най-накрая той дойде.

Мария: – Ох, Георгиос, защо закъсня? Толкова се притеснихме!

Георгиос: – Първо, честит рожден ден! Заповядай, цветята и подаръкът са за тебе! Закъснях, защото обърках посоката. Ти ми каза да слеза от тролея пред НДК и после да тръгна по бул. „Витоша“, но не ми каза дали да тръгна вляво или вдясно. Обърках се и тръгнах вляво по посока на НДК. Вървах направо и стигнах до едно училище. Там разбрах, че трябва да тръгна в обратна посока. Когато стигнах до средата на бул. „Витоша“, попитах едно момиче къде е ул. „Солунска“. Тя се учуди и ми отговори, че в момента се намирам на кръстовището на Солунска и Витошка. Попитах я наляво или надясно се намира „Солунска“ № 36. Тя ми каза да свия вляво и да вървя все направо. Ето, затова закъснях.

Витоша

Витоша е една от най-красивите планини в България. В нейните склонове се намира столицата на страната – София. Най-високият връх на Витоша е Черни връх, висок 2290 м. От планината извира река Струма. В горите растат над 1500 вида растения. Близко до Витоша са разположени и други по-ниски планини – Люлин, Верила и Плана.

Чистият въздух, бистрите извори и богатата зеленина правят Витоша едно от предпочитаните места за почивка и туризъм на софиянци в събота и неделя. В планината са създадени прекрасни условия за зимен спорт – ски, шейни, туризъм и други. Има много уютни хотели, хижи, писти и лифтове. Витоша е национален парк, в който природата е защитена от унищожаване. Благодарение на Витоша въздухът в София е все още чист.

10 Направете сладкиш:

- Мамо, как да направя сладкиш?
- Слушай сега, моето момиче! Взemi:

три яйца, половин кофичка кисело мляко, една лъжичка сода, половин чашка олио, една чаша захар, две чаши брашно, канела, ядки, кори от портокал, сладко, стафида

Разбий яйцата в една голяма купа! Прибави млякото със сода! Добави половин чашка олио! Сипи захарта и брашното! Разбъркай хубаво! Сложи канела, ядки, стафида, кори от портокал или сладко! Изсипи всичко в намаслена формичка! Печи 40 минути на умерена фурна! Не забравяй да покриеш съда с фолио, за да не изгори сладкиша! Обърни готовия сладкиш, докато е топъл и го поръси с пудра захар! Да ти е сладко!

Какво каза майката? Предайте рецептата в непряка реч:

Mogel: Майката ѝ каза да вземе ...

11 Глаголите за движение се използват много често и участват в идиоми и фразеологични изрази като:

идва ми на ум – сещам се, спомням си
идвам на себе си – съвземам се след стрес
идва ми да ... – искам да направя нещо неочаквано
отива на добре/зле – подобрява се/влошава се
отива на кино – изчезва, загубва се
отивам си (от този свят) – умирам
върви на добре – развива се, напредва
вървя по свой път – самостоятелен съм
вървя по ръба/острието на бръснача – рискувам
вървя през просото – не спазвам реда
върви ми – имам късмет
минава времето на ... – не е на мода
минава ми болест/лошо настроение – оздравявам, разведрявам се
минавам метър – не плащам
минавам за ... хубав/умен – смятат ме за
ходя/движа с някого – близки приятели сме
ходя пет за четири – небрежен съм, без настроение

влизам/излизам в играта – участвам/оттеглям се
влизам в историята – ставам известен
влиза в работа – може да се използва
влизам в/излизам от правия път/релси – (не) действам според правилата
влиза през едното ухо, от другото излиза – бързо забравям, не внимавам
излизам от кожата си – ядосвам се
качвам се на главата на някого – доминирам, налагам своето мнение
слизам на земята/от облаците – мисля трезво, реално

А. Съставете изречения с 10 от тях!

Б. Напишете разказ като употребите максимален брой от идиомите!

Разбирате ли?

Обърках посоката

Мария има рожден ден. Цялата компания вече е у тях и чакат само Георгиос. Най-накрая той дойде.

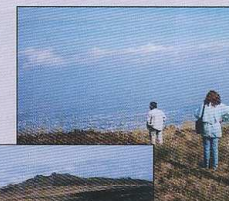
Мария: – Ох, Георгиос, защо закъсня? Толкова се притеснихме!

Георгиос: – Първо, честит рожден ден! Заповядай, цветята и подаръкът са за тебе! Закъснях, защото обърках посоката. Ти ми каза да слеза от тролея пред НДК и после да тръгна по бул. „Витоша“, но не ми каза дали да тръгна вляво или вдясно. Обърках се и тръгнах вляво по посока на НДК. Вървя направо и стигнах до едно училище. Там разбрах, че трябва да тръгна в обратна посока. Когато стигнах до средата на бул. „Витоша“, попитах едно момиче къде е ул. „Солунска“. Тя се учуди и ми отговори, че в момента се намирам на кръстовището на Солунска и Витошка. Попитах я наляво или надясно се намира „Солунска“ № 36. Тя ми каза да свия вляво и да вървя все направо. Ето, затова закъснях.

Витоша

Витоша е една от най-красивите планини в България. В нейните склонове се намира столицата на страната – София. Най-високият връх на Витоша е Черни връх, висок 2290 м. От планината извира река Струма. В горите растат над 1500 вида растения. Близко до Витоша са разположени и други по-ниски планини – Люлин, Верила и Плана.

Чистият въздух, бистрите извори и богатата зеленина правят Витоша едно от предпочитаните места за почивка и туризъм на софиянци в събота и неделя. В планината са създадени прекрасни условия за зимен спорт – ски, шейни, туризъм и други. Има много уютни хотели, хижи, писти и лифтове. Витоша с национален парк, в който природата е защитена от унищожаване. Благодарение на Витоша въздухът в София е все още чист.

В семейството на Ваня днес има голям празник. Родителите ѝ са се оженили преди 25 години и днес празнуват сребърна сватба. И Майк са поканили на тържеството. Той се е облякъл официално – с черен костюм и бяла риза. Избрал е оригинален подарък за родителите на Ваня и е купил красив букет от червени рози. Когато Майк позвъни на вратата на семейство Василеви, отвори му красива елегантна жена на средна възраст:

Майката: Вие сигурно сте Майк? Добре дошъл! Заповядайте!

Майк: Благодаря! Букетът е за Вас, а този подарък е за семейния ви празник.

Ваня: О, Майк, влизай! Ела да те запозная с всички. Събрали сме се цялата фамилия.

Майк: Добър вечер! Това баба ти и дядо ти ли са?

Ваня: Да, това са родителите на майка ми – дядо Христо и баба Елена. Те са пристигнали от Пловдив, там живеят.

Мая: А мене и Филип няма ли да ни представиш?

Ваня: Чакай, Мая! По-бавно, защото ще изплашим Майк. Майк, да ти представя сестра си Мая и зет ми Филип. Разказвала съм ти, че те са завършили електроника и сега работят в Лондон като компютърни специалисти. Тъй че ти си дошъл от Лондон, за да работиш в София, а те от София са отишли в Лондон.

После Ваня му представи чичо си и леля си. Чичо ѝ е брат на баща ѝ, а леля ѝ е сестра на майка ѝ. И двамата са тук със семействата си – съпругата на чичо ѝ е лекарка, а съпругът на леля ѝ е адвокат. Братовчедите ѝ са ученици.

Майк: А децата на сестра ти не са ли тук?

Ваня: Не, племенниците ми са останали в Лондон, защото не могат да дойдат в учебно време.

Ваня говори дълго за всичките си роднини с голяма любов. Тази вечер Майк се запозна с едно чудесно, сплетено семейство.

Запомнете!

оженени са се
сребърна сватба
поканили са
облякъл се е официално
купил е букет
добре дошъл
събрали сме се всички

пристигнали са от Пловдив
завършили са електроника
дошъл си от Лондон
отишли са в Лондон
дядо и баба
сестра ми и зет ми

чичо и леля
съпруг и съпруга
братовчеди
племенници
всички роднини
сплетено семейство

I. Минало свършено деятелно причастие

	Глагол в минало свършено време	Минало свършено деятелно причастие			
		м.р.	ж.р.	ср.р.	мн.ч.
-ах	станах	станал	станала	станало	станали
	гледах	гледал	гледала	гледало	гледали
	писах	писал	писала	писало	писали
-их	тригнах	тригнал	тригнала	тригнало	тригнали
	учих	учил	учила	учило	учили
	работих	работил	работила	работило	работили
-ях	правих	правил	правила	правило	правили
	говорих	говорил	говорила	говорило	говорили
	стоях	стоял	стояла	стояло	стояли
-ях	живях	живял	живяла	живяло	живели
	вървях	вървял	вървяла	вървяло	вървели
	пях	пял	пяла	пяло	пели
-ех	взех	взел	взела	взело	взели
	приех	приел	приела	приело	приели
-х	мих	мил	мила	мило	мили
	пих	пил	пила	пило	пили
	чух	чул	чула	чуло	чули
	обух	обул	обула	обуло	обули
-ох	влязох	влязъл	влязла	влязло	влезли
	излязох	излязъл	излязла	излязло	излезли
	слязох	слязъл	слязла	слязло	слезли
	донесох	донесъл	донесла	донесло	донесли
	облякох	облякъл	облякла	облякло	облекли
	съблякох	съблякъл	съблякла	съблякло	съблекли
	отидох	отишъл	отишла	отишло	отишли
	дойдох	дошъл	дошла	дошло	дошли
ядох	ял	яла	яло	яли	
-ох	дадох	дал	дала	дало	дали
	четох	чел	чела	чело	чели
съм	бях	бил	била	било	били

II. Минало неопределено време – перфект

Форми

Положителна	Отрицателна	Въпросителна	Въпросително-отрицателна
аз съм ял	не съм ял	ял ли съм?	не съм ли ял?
ти си ял	не си ял	ял ли си?	не си ли ял?
той е ял	не е ял	ял ли е?	не е ли ял?
тя е яла	не е яла	яла ли е?	не е ли яла?
то е яло	не е яло	яло ли е?	не е ли яло?
ние сме яли	не сме яли	яли ли сме?	не сме ли яли?
вие сте яли	не сте яли	яли ли сте?	не сте ли яли?
те са яли	не са яли	яли ли са?	не са ли яли?

Аз съм ял. **Но:** Ял съм.

III. Значение и употреба на минало неопределено време

Минало неопределено време

оженени са се
пристигнали са от Пловдив
разказвала съм ти
дошъл си от Лондон
отишли са в Лондон

Резултат (сега)

женени са
вече са тук
вече знаеш
в София си
Лондон са

Упражнения

1. Попълнете празните места по модела, като обърнете внимание на промените във формите:

ДОЙДОХ – дошъл, дошла;   ОТИДОХ – отишъл, отишла;   ЧЕТОХ – чел;
ЯДОХ – ял,   ДАДОХ – дал,   БЯХ – бил;
МОЖАХ – можал/могъл;   ВЛЯЗЪЛ – влязъл, влезли;   ИЗЛЯЗЪЛ – излязъл, излезли;
СЛЯЗЪЛ – слязъл, слезли.

Могел: Ти си дошъл, а жена ти дошла ли е?

А децата ти дошли ли са?

1. Ти си чел, а родителите ти ..... ли са?   А сестра ти ..... ли е?
2. Тя е отишла, а мъжът ѝ ..... ли е?   А дъщерите им ..... ли са?
3. Аз съм ял, а тя ..... ли е?   А детето ..... ли е?
4. Ние сме дали, а вие ..... ли сте?   А ти ..... ли си?
5. Ти си бил, а колегите ти ..... ли са?   А преподавателката ..... ли е?
6. Ти си могъл, а тя ..... ли е?   А момичетата ..... ли са?
7. Брат ти е влязъл, а братовчедите ти ..... ли са?   А леля ти ..... ли е?
8. Ние сме излезли, а ти ..... ли си?   А сестра ти ..... ли е?
9. Той е слязъл, а жена му ..... ли е?   А роднините му ..... ли са?

2. Работете по модела:

Могел: Сестра ти е отишла в Лондон, а децата ѝ не са ли отишли в Лондон също?

1. Родителите ти са празнували сребърна сватба, а баба ти и дядо ти не са ли ..... сребърна сватба също? А златна сватба?
2. Вие сте поканили роднините си, а тя не е ли ..... племенниците си също?
3. Майк е купил подарък, а братовчедите ти не са ли ..... подарък също?
4. Зет ти е завършил електроника, а сестра ти не е ли ..... електроника също?
5. Баба ти и дядо ти са пристигнали от Пловдив, а гостът не е ли ..... оттам също?

3. Представете се на интервю за работа като компютърен специалист. Отговорете на въпросите:

Могел: Кой университет сте завършили?

Завършил съм СУ „Св. Климент Охридски“.

1. Учили ли сте програмиране?
.....
2. Правили ли сте програми?
.....
3. Работили ли сте по специалността си?
.....
4. Написали ли сте молба?
.....
5. Донесли ли сте автобиография?
.....
6. Представили ли сте проект?
.....
7. Директорът одобрил ли е проекта Ви?
.....
8. Секретарката приела ли е документите Ви?
.....

4 Довършете въпросите по модела и отговорете отрицателно:

Модел: Внуците им са били на почивка, а те не са ли били? Не, не са били.

1. Аз съм бил в Атина, а вие не сте ли .....? Не, не сме .....
2. Ти си бил на море, а децата не са ли .....? Не, ...
3. Баща ти е бил войник, а чичовците ти не са ли .....? Не, ...
4. Ние сме били на връх Мусала, а ти не си ли .....? Не, ...
5. Вие сте били щастливи, а тя не е ли .....? Не, ...
6. Родителите ти са били женени 25 години, а леля ти не е ли .....? Не, ...

5 Приготвления за семейно тържество. Отговорете положително и отрицателно на въпросите по модела:

А. Модел: Гостите пристигнаха ли? Пристигнаха са. Не са пристигнали.

1. Майка ти стотви ли? .....
2. Брат ти купи ли напитки? .....
3. Братовчедите изчистиха ли? .....
4. Всички роднини ли дойдоха? .....
5. Майк пристигна ли? .....

Б. Работете по модела:

Модел: Ти изключи ли фурната? Изключил съм я. Не съм я изключил.
Тя изключи ли фурната? Изключила я е. Не я е изключила.

Обърнете внимание на следната словоредна особеност на краткото винително местоимение в трето лице единствено число:

аз съм го взел	ние сме го взели
ти си го взел	вие сте го взели
той го е взел	те са го взели
тя го е взела	
то го е взело	

1. Племенниците ти наредиха ли приборите?
2. Чухте ли звънца?
3. Баба ти взе ли лекарствата?
4. Дядо ти намери ли си очилата?
5. Мъжът ти купи ли цветята?
6. Поканихме ли съседката?

В. Работете по модела:

Модел: Леля ти изглади ли панталона на чичо ти?
Изгладила му го е. Не му го е изгладила.

Обърнете внимание: при едновременна употреба на кратки винителни и дателни местоимения винителните са след дателните.

1. Пригответе ли подаръка за родителите си?
2. Ти изпра ли ризата на брат си?
3. Снаха ти даде ли сладките на децата?
4. Баща ти подари ли цветята на майка ти?
5. Показахме ли на Майк снимките от морето?
6. Вуйчо ти донесе ли столовете на баба и дядо?
7. Донесе ли ми тетрадката?

6 Тест за интелигентност. Отговорете на въпросите!

1. Кой е написал трагедията „Ромео и Жулиета“?
2. Кой е композирал „Малка нощна музика“?
3. Кой е изпял песента „Let it be!“?
4. Кой е играл в „Терминатор“?
5. Кой е изобретил първата изчислителна машина?
6. Кой е открил Америка?

Моцарт
Колумб
Джон Ленън
Шекспир
Шварценегер
Джон Атанасов

7 Питайте и отговаряйте по модела:

А. Модел: Ходил ли си в Лондон? А племенниците ти ходили ли са?
Аз не съм ходил в Лондон, а племенниците ми са ходили.

1. Бил ли си някога в пустиня? А сестрите ти ..... ли са?
2. Виждал ли си Айфеловата кула? А майка ти ..... ли я е?
3. Ял ли си някога омари? А братята ти ..... си са?
4. Пил ли си някога текила? А братовчедка ти ..... ли е?
5. Пушил ли си някога? А баба ти ..... ли е?
6. Опитвала ли си някога месо от акула? А дядо ти ..... ли е?

Б. Модел: Плавал ли си в река? А в океан? Плавал съм в река, а в океан не съм плавал.

1. Чел ли си хубава поезия на български? А на английски?
2. Свирил ли си на китара? А на пиано?
3. Карал ли си мотор? А кола?
4. Яздил ли си кон? А камила?
5. Гледал ли си филма „Сам вкъщи“? А „Сам вкъщи II“?
6. Чувал ли си за групата Щурците? А за Валя Балканска?
7. Скачал ли си на батут? А на бънджи?
8. Танцувал ли си хоро? А ръченица?

- 8 Отговорете на любопитната гостенка по модела, като използвате следните роднински названия:

баба, дядо, майка, баща, чичо, вуйчо,
лея, сестра брат, братовчед, братовчедка,
племенник, племенница, внук, внучка

Модел: Кой е посадил дървото?

Дядо ми го е посадил.

- Кой е построил къщата?
- Кой е избрал мебелите?
- Кой е ушил пердетата?
- Кой е купил толкова книги?
- Кой е наредил масата?
- Кой е пресолил супата?
- Кой е сготвил така вкусно?
- Кой е направил баницата?
- Кой е прегорил сладкиша?
- Кой е украсил тортата?
- Кой е измил съдовете?
- Кой е счупил чашата?
- Кой е изял фъстъците?

- 9 Ами сега? Отговорете на въпросите!

Модел: Не съм ли забравил ключа си?

За щастие не си го забравил.

1. Не си ли оставил ютията включена?	Не се тревожи, ...
2. Не сте ли изпуснали влака?	За съжаление, ...
3. Не е ли намерил портмонето ѝ?	За съжаление .....
4. Не са ли загубили паспортите?	Не се безпокой, ...
5. Не сме ли забравили чантата в таксито?	За съжаление .....
6. Не съм ли взел билетите за самолета?	Не се безпокой, ...

- 10 Има ли грешки в словоредата на изреченията? Открийте ги!

1. Виждал ли си Майк?	Виждал го съм. Не го съм виждал.
2. Пил си ли кафе?	Съм пил. Съм не пил.
3. Гледал си ли филма?	Го съм гледал. Го не съм гледал.
4. Ли научили са новината?	Научили я са. Научили са я не.
5. Ял си ли?	Ял съм. Не ял съм.
6. Излезли Ваня и Майк са ли?	Са излезли. Излезли не са.

- 11 Знаете ли приказката за Снежанка и седемте джуджета?

Когато джуджетата се прибрали от планината, те разбрали, че някой е влизал в къщата им. Едно джудже казало: „Някой е седял на столчето ми!“ Друго джудже казало: „Някой е пил от чашата ми!“ Трето джудже казало: „Някой е ял от чинията ми!“ А седмото джудже извикало: „Някой е заспал в леглото ми!“

- A. Разкажете какво е направила Снежанка в къщата на джуджетата!
B. Разкажете подобна история:

Веднъж когато сте се прибрали вкъщи, сте разбрали, че някой е влизал в квартирата Ви... Кой е бил? Крадец или приятел?

Довършете разказа, като използвате глаголите: *отворил е, влязъл е, излязъл е, правил е, взел е, търсил е, намерил е, забравил е, оставил е.*

- 12 Как разбирате поговорките?

Каквото повикало, такова се обадило.

Ни чул, ни видял.

Да би мирно седяло, не би чудо видяло.

Напишете кратък разказ – илюстрация на една от тях по избор!

Разбирате ли?

Родителите ми

Мама и татко се стодиха през октомври 1927 г. Щом баща ми се стоди, сети се, че не е редно да заведе жена си в стаи под наем – един мъж се жени само, ако има собствен дом, както в семейство Мутафчиеви никой не е имал, защото моят дядо не е могъл да помисли за строеж до смъртта си.

Баща ми взе назаем доста пари, докато построи къща, една висока смешна постройка, която той не успя да изплати до края на живота си.

Ожениха се през април 1928 г. Ритуалът бе извършен в църквата „Свети Андрей“. Присъстваха кумовете Вера и Иван Руневски, родители, братя, сестри и толкова. Нямаше нито музика, нито трапеза, нито дори и булчинска рокля.

През ваканцията съпрузите приготвиха две раници с дрехи, храна и одеало. Отидоха до гара „Пъкатник“ с влак, а после пеша до манастира „Седемте престола“, а от него нататък – в девствените гори на планината.

След като се прибраха, мама осъзна, че е бременна с мене, затова на стари години се случваше ядосано да каже: „Какво искам от човек, заченат под открито небе! Пещивилизован!“

(по романа „Бивалици“, 1 т., В. Мутафчиева)

Ани и Петър свършиха лекции и тръгнаха към едно кафе близо до университета, където имаха среща с приятели.

Ани: Имам изненада за тебе. Купила съм билети за опера. Гледал ли си „Набуко“?

Петър: О, много приятна изненада! Не съм бил на тази опера, но винаги ми е било приятно да слушам музиката на Верди. Как успя да купиш билети? Сигурно е имало много хора на касата.

Ани: За да купя билетите вчера, съм се редила два часа на опашка, защото на премиерата ще пее голямата италианска певица Мирела Френи.

Петър: Радвам се, че си успяла да вземеш билети. В събота ще дойда да те взема.

В събота в 6 часа Петър звънна на вратата на Ани. Тя отвори. Облякла се е с красива копринена рокля, обула си е високи черни обувки. И Петър е много официален – с черен костюм и бяла риза.

Петър: Здравей! Приготвила ли си се вече? О, не, ти още не си се гримирала, нито си се сресала!

Ани: Заповядай, влез! Не се притеснявай, имаме време. Ти сигурно не си поглеждал скоро часовника. Още е 6 часа и до началото на операта остава цял час.

Петър: Добре. Ти си много елегантна. Навярно е имало цяло модно ревю, докато си избрала тази красива рокля. А сега, моля те, довърши тоалета си, за да отидем навреме!

Запомнете!

гледал ли си
винаги ми е било приятно
сигурно е имало много хора
редила съм се два часа
приготвила ли си се вече

успяла си да вземеш билети
облякла си е
обула се е
избрала си тази рокля
не си поглеждал скоро часовника

още не си се гримирала
не си се сресала
довърши тоалета си

I. Минало неопределено време на възвратните глаголи

Положителна форма

аз съм **се** измил, -а, -о
ти си **се** измил, -а, -о
ние сме **се** измили
вие сте **се** измили
те са **се** измили

той **се** е измил
тя **се** е измила
то **се** е измил

Но:
измил, -а, -о съм **се**
измили сме **се**
измил **се** е
измила **се** е
измил **се** е
измила **се** е

Отрицателна форма

аз не съм **се** измил, -а, -о
ние не сме **се** измили

той не **се** е измил

Въпросителна форма

аз измил, -а, -о ли съм **се**?
ти измил, -а, -о ли си **се**?
ние измили ли сме **се**?
вие измили ли сте **се**?
те измили ли са **се**?

той измил ли **се** е?
тя измила ли **се** е?
то измил ли **се** е?

измил, -а, -о ли съм **се**?
измили ли сме **се**?
измил ли **се** е?
измила ли **се** е?
измил ли **се** е?
измила ли **се** е?

Въпросително-отрицателна форма

аз не съм ли **се** измил, -а, -о?
ние не сме ли **се** измили?

той не **се** ли е измил?

II. Сравнение на минало свършено време с минало неопределено време

Фиксиран минал момент

Вчера купих билети.
Преди един час се облякох.
Преди малко се приготвих.
Миналата година ходихме на Боровец.
Снощи гледах операта.

Резултат от минало действие в сегашен момент

Купил съм билети.
Облякъл съм се вече.
Готова съм. Приготвила съм се.
Ходили сме на Боровец.
Гледали са операта.

III. Безлични изречения в минало неопределено време

приятно
зле
хубаво
трудно
лесно
студено
топло

Било ми е

• Било ми е жал.
• Било ме е яд.
• Било ме е срам.
• Било ме е страх.

• Имало е много хора на опашката.
• Имало е много въпроси на дискусиата.
• Нямамо е никого къщи.

IV. Трансформация на пряка реч в минало свършено време в непряка реч

Пряка реч

Ани: – Купих билети.
 Петър: – Пригответе ли се?
 Майк: – Бяхте ли на опера?
 Ваня и Стефан: – Гледахме новия филм.
 Ани: – Каква книга избрахте?

Непряка реч

Ани каза, че е купила билети.
 Петър попита дали се е приготвила.
 Майк попита дали са били на опера.
 Те казаха, че са гледали новия филм.
 Ани ги попита каква книга са избрали.

Упражнения

1 Довършете изреченията по модела, като използвате следните глаголи:

Модел: Прибрах се рано, не съм се разхождал.

1. Дойдох си пеша, не ..... на автобус.
2. Тя си тръгна веднага след работа, не .....
3. Ние останахме вкъщи, не ..... с никого.
4. Елате ни на гости, не ..... отдавна.
5. Не зная името му, не .....
6. Децата бяха с родителите си, не ..... сами.
7. Не зная къде са те, не ..... отдавна.

запознавам се

връщам се

обаждам се

срещам се

качвам се

бавя се

събирам се

2 Отговорете по модела, като използвате глаголите:

измих се

избърсах се

срсах се

пригответе се

гримирах се

Модел: Ваня не се ли е събудила още?

Събудила се е, но още не се е измила.

1. Не си ли се избърснал още? .....
2. Не са ли се облекли още? .....
3. Не сте ли се сресали още? .....
4. Не се ли е обуло още? .....
5. Не си ли се огледала в огледалото още? .....

3 Довършете изреченията по модела, като използвате минало неопределено време на глаголите:

Модел: Ти винаги си се ядосвал, а тя никога не се е тревожила.

рагвам се

справям се

ядосвам се

безпокоя се

мръся се

4 Довършете изреченията по модела, като използвате следните съществителни и наречия:

А. Модел: Той се е извинил. Било му е неудобно.

яд, срам,
неприятно,
добре, жал,
страх

1. Аз съм се ядосал. Било ме е .....
2. Ние се умихваме. Било ни е .....
3. Билетите за концерт са свършили пред тебе. Било ти е .....
4. Той се е забавил. Било го е .....
5. Тя се е прибрала сама. Било я е .....
6. Вие не сте събудили детето. Било ви е .....

Б. Модел: Вие не сте се съблекли. Не ви е било топло.

лесно,
приятно,
студено,
страх, добре

1. Тя не се е справила. Не ѝ е било .....
2. Те не са се облекли. Не им е било .....
3. То не се е уплашило. Не го е било .....
4. Ние не сме се забавявали. Не ни е било .....
5. Той не се е успокоил след изпита. Не му е било .....

5 Отговорете на въпросите по модела:

Модел: Не те ли е страх от неизвестността?

Никога не ме е било страх.

1. Не ви ли е добре в чужбина? Никога не .....
2. Не ѝ ли е приятно с вас? Никога не .....
3. Не ти ли е жал за загубените пари? Никога не .....
4. Не те ли е срам от колегите си? Никога не .....
5. Не го ли е яд на богатите хора? Никога не .....
6. Не им ли е тъжно за миналите години? Никога не .....

6 Довършете изреченията с предложените фрази по модела:

Модел: Винаги ми е било приятно да ... слушам музика.

1. Винаги ми е било трудно да ...	се прибирам сама
2. Винаги ми е било лесно да ...	говоря пред много хора
3. Винаги ми е било неудобно да ...	решавам задачи
4. Винаги ми е било удобно да ...	живея в центъра на града
5. Винаги ми е било жал да ...	ставам рано
6. Никога не ми е било неприятно да ...	гледам бедните деца на улицата
7. Никога не ми е било неудобно да ...	общувам с непознати

7 Изберете правилния вариант:

а) 1. Не ли ги е било яд?	2. Не им ли е било яд?	3. Не ги ли е било яд?
б) 1. Приготвили се сме.	2. Приготвили сме се.	3. Сме се приготвили.
в) 1. Не сме се разхождали	2. Разхождали сме не се.	3. Не се сме разхождали
г) 1. Ти ли е било трудно?	2. Било ти ли е трудно?	3. Трудно ли ти е било?
д) 1. Не ли си се събудила?	2. Не си ли се събудила?	3. Събудила не ли си се?

8 Изберете подходящата глаголна форма – в минало свършено или минало неопределено време:

Петър закъснява за срещата с Ани и се извинява:
 Петър: – Съжалявам, че ... (закъснях, съм закъснял). ...
 (Излязох, излязъл съм) точно в 5 часа от къщи.
 Но в тролея ... (срещнах, съм срещнал) една
 състудентка. Тя ми (разказа, е разказала) как
 (прекара, е прекарала) ваканцията. ... (Загово-
 рихме се, заговорили сме се) и ... (изпуснах,
 съм изпуснал) спирката. После ... (тичах, съм
 тичал) обратно. (Беше ме, било ме е) страх, че
 (се разсърди, си се разсърдила).
 Ани: – Разбира се, че ме ... (беше, е било) яд. Тол-
 кова ... (бързах, съм бързала) да се приготвя
 навреме. После ... (се разтревожих, съм се
 разтревожила) какво ти ... (се случи, се е слу-
 чило). Как не те ... (беше, е било) срам да ми
 кажеш, че си закъснял заради друго момиче?
 Петър: – Никога не ми (беше, е било) по-неудобно.
 Моля те, не се сърди!
 Ани: – Добре, какво ще направиш, за да ти простя?

9 Трансформирайте в непряка реч:

Ани: – Трудно ли беше на изпита?	Ани: – Не се съмнявах, че ще се справиш...
Венци: – Не беше лесно!	Венци: – Надявах се на лесен въпрос.
Ани: – Не те ли беше срам да получиш двойка?	Ани: – Баща ти ядоса ли се?
Венци: – Беше ме яд, а не срам.	Венци: – Първо се ядоса, но после му мина.

10 Предайте разказа на Ани в непряка реч.

Ани: С Петър се запознах в университета. Вчера той се обади и ме покани на концерт. Аз много се зарадвах. Не се колебах да приема поканата. Решихме да се срещнем преди концерта. Излязохме да се разходим за малко с кучето, но то се изгуби. Аз се уплаших за кучето, а Петър се разтревожи за концерта. Добре че кучето не се забави, а се върна само. Аз се успокоих веднага, но Петър се ядоса, че концертът вече започва. Качихме се на едно такси. Аз се надявах концертът да се забави малко. Така се случи. После се смяхме и се забавлявахме до късно.

11 Отговорете на въпросите и разкажете от личния си опит:

1. От какво те е било страх?	5. Кога ти е било най-добре?
2. На кого те е било яд?	6. От какво те е било срам?
3. Какво ти е било лесно?	7. Кога ти е било трудно?
4. Кога ти е било неудобно?	8. За кого ти е било жал?

Разбирате ли?

Автограф от Верди

Влакът спира на една малка гара. В един от вагоните пътува италианският композитор Верди. Началникът на гарата е обичал много музиката на Верди и винаги му се е искало да получи автограф от него. Но той е знаел, че композиторият не дава автографи с удоволствие и затова решава да действа по друг начин. Влиза във вагона и моли пътника да му покаже билетата си. Верди му го подава. Тогава началникът започва разговор с него:
 – Вагонът е много мръсен! – казва той.
 – Не можах да намеря друг по-чист – казва Верди.
 – И все пак не трябва да слагате краката си на пейката. Един културен човек не прави така никога!
 – Значи аз съм некултурен, така ли? – вика ядосан Верди. – Дайте ми книгата за оплаквания! Ще се оплача от Вас!
 Началникът веднага отива да му донесе книгата, но вместо нея му дава своя албум за автографи. Композиторият толкова се е ядосал, че не е видял нищо, бързо е написал оплакването си и се е подписал.
 – Много Ви благодаря, маестро, за автографа – казва началникът доволен и кани Верди в едно чисто купе.

(по анекдот)

Мила Мая,

Отдавна не съм ти писала, защото често се чуваме по телефона, а и връзката с GSM и Интернет е далеч по-бърза и удобна. Но знаеш, че аз обичам да пиша писма, когато искам да разкажа нещо по-подробно.

Миналата събота отидохме на екскурзия до Витоша. Бяхме само тримата – аз, Стефан и Майк, когото ти вече познаваш. Качихме се на автобуса от „Овча купел“ и след половин час слязохме на „Златните мостове“. Имаше много хора, излезли в планината. Времето беше топло и приятно. Майк за първи път виждаше живописната природа на Витоша и се радваше като дете. Отидохме при морените и той остана възхитен от необикновената каменна река. Разхождахме се дълго из планината, а непрекъснато снимачият Майк тичаше напред-назад, защото всичко му се струваше интересно и красиво. На една поляна седнахме да обядваме – носехме сандвичи и минерална вода. Ядохме с удоволствие на чистия въздух. После тръгнахме към „Копитото“. Когато вече бяхме на терасата на ресторанта, откриващата се пред нас панорама съвсем изненада Майк. София се простираше като на длан, а въздухът трептеше и изглеждаше кристален под лъчите на греещото слънце.

След като пихме кафе и ядохме сладолед, тръгнахме да се връщаме пеша към София. Слязахме по пътя, без да бързаме, а повечето минаващи край нас хора пееха и се смееха. Планината им даваше сили и радост. И ние прекарахме един чудесен ден.

А вие как сте? Какво прави Филип? Как са децата? Ще чакам да ми пишеш.

Целувам ви всички:

сестра ти Ваня

Запомнете!

искам да разкажа нещо по-подробно

Майк тичаше напред-назад

радваше се като дете

непрекъснато снимачият Майк

повечето минаващи край нас хора пееха и се смееха

ядяхме с удоволствие

откриващата се пред нас панорама

лъчите на греещото слънце

София се простираше като на длан

и се смееха

I. Образование на минало несвършено време

Спрежение	Глагол в сегашно време	Глагол в минало несвършено време	Окончание	
Ударението не е върху окончанието				
I и II	уча	учех	-ЕХ	
	пиша	пишех		
	смея се	смеех се		
	пея	пеех		
	живея	живеех		
мисля	мислех			
Ударението е върху окончанието				
	чета	четях	-ЯХ	
	спя	спях		
	стоя	стоях		
	седя	седях		
Ударението е върху окончанието – след ж, ч, ш				
III	мълча	мълчах	-АХ	
	лежа	лежах		
	държа	държах		
	греша	грешах		
	радвам се	радвах се	-АХ -ЯХ	
	искам	исках		
	слушам	слушах		
	обичам	обичах		
	обличам	обличах		
	хвърлям	хвърлях		
	затварям	затварях		
	Особени случаи: ям – ядах съм – бях			

Форми на глаголите в минало несвършено време

-ЕХ	-ЯХ	-АХ/-ЯХ	
учех	четях	слушах	хвърлях
учеше	четеше	слушаше	хвърляше
учеше	четеше	слушаше	хвърляше
учехме	четяхме	слушахме	хвърляхме
учехте	четяхте	слушахте	хвърляхте
учеха	четяха	слушаха	хвърляха

II. Сравнение на глаголните форми за минало несвършено време със сегашно и минало свършено време

Сегашно време	Минало несвършено време	Минало свършено време
пиша, пишеш	пишех, пишеше	писах, писа
чета, четеш	четях, четеше	четох, чете
пея, пееш	пеех, пееше	пях, пя
смея се, смееш се	смеех се, смееше се	смях се, смия се
уча, учиш	учех, учеше	учих, учи
работя, работеше	работех, работеше	работих, работи
чакам, чакаш	чаках, чакаше	чаках, чака
вечерям, вечеряш	вечерях, вечеряше	вечерях, вечеря
идвам, идваш	идвах, идваше	дойдох, дойде
отивам, отиваш	отивах, отиваше	отидох, отиде
ям, ядеш	ядях, ядеше	ядох, яде
дам, дадеш	дадох, дадеше	дадох, даде
съм, си	бях, беше	бях, беше

III. Сегашно деятелно причастие

Спрежение	Сегашно време на глагола	Образуване				Окончание
		м.р.	ж.р.	ср.р.	мн.ч.	
I и II	грея	греещ	-а	-о	-и	-ЕЩ
	уча	учещ	-а	-о	-и	
	мисля	мислещ	-а	-о	-и	
	пия	пиещ	-а	-о	-и	

Сегашно време на глагола

Сегашно деятелно причастие

	м.р.	ж.р.	ср.р.	мн.ч.		
Ударението е върху окончанието						
сedia	седящ	-а	-о	-и	-ЯЩ	
чета	четящ	-а	-о	-и		
стоя	стоящ	-а	-о	-и		
вървя	вървящ	-а	-о	-и		
III	слушам	слушащ	-а	-о	-и	-АЩ/-ЯЩ
	искам	искащ	-а	-о	-и	
	хвърлям	хвърлящ	-а	-о	-и	
	затварям	затварящ	-а	-о	-и	

Упражнения

1. Довършете изреченията по модела, като използвате минало несвършено време на глаголите:

Модел: Когато звънна телефонът, тя четеше.

- Когато той влезе, тя .....
- Когато ние дойдохме, те .....
- Когато пристигнаха родителите му, гостите .....
- Когато вратата се отвори, детето .....
- Когато аз се обадих, вие .....
- Когато вие говорехте, ние .....

сменя се   вечерям
мълча   пея
спя
работя

2. Довършете изреченията, като използвате предложените фрази:

A. Модел: Когато бяхме деца, всичко ни се струваше интересно.

1. Когато беше ученик, ти	се страхувахме от тъмното.
2. Когато бяхме деца, ние	непрекъснато му пеехте.
3. Когато бях малък, аз	обичах да вали сняг.
4. Когато беше ученичка, тя	четеше с удоволствие.
5. Когато бяхме студенти, ние	се прибираше рано.
6. Когато синът ви беше бебе, вие	не оставахме вечер къщи.

Б. Модел: Като малък грешах буквите.

1. Като студент ...	обичах сладолед.
2. Като ученик ...	слушах рап.
3. Като дете ...	не носех шапка.
4. Като войник ...	не пиех бира.
5. Като млад ...	непрекъснато бях гладен.

В. Модел: Преди често закъснявах.

1. По-рано ...	канехме гости.
2. Миналата година редовно ...	пуших по една кутия цигари на ден.
3. Миналата година всеки месец ...	ходех на фризьор.
4. Миналата година всяка седмица ...	се събирахме с приятели.

3 Довършете изреченията, изразяващи паралелни действия, като поставите следните глаголи в минало несвършено време:

Модел: Двамата вървяха и мълчаха.

1. Тя го търсеше с поглед, но не го .....
2. На аерогарата всички се прегръщаха и .....
3. Детето постоянно падаше и .....
4. Някой непрекъснато влизаше и ..... от стаята.
5. Вратата непрекъснато се отваряше и .....
6. Майк тичаше и .....
7. Ние пиехме кафе и ..... сладолед.

излизам
замварям
виждам
снимам
ям
целувам
ставям

4 Довършете изреченията:

А. Модел: Докато следвах английска филология, четях само на английски.

1. Докато детето гледаше филма, ...	ние заедно пишехме статии.
2. Докато живеех в чужбина, ...	Майк снимаше.
3. Докато работехме в института, ...	ядеше пуканки.
4. Докато учех в София, ...	непрекъснато пишех писма.
5. Докато пътувах с лифта, ...	всяка седмица ходех на театър.

Б. Модел: Докато ти четеше, аз спях.

1. Докато вие пишехте писма, ...	вие говорехте.
2. Докато ние ядахме, ...	тя береше цветя.
3. Докато Ваня гледаше откриващата се пред нас панорама, ...	ние пиехме кафе.
4. Докато той седеше на поляната, ...	Майк тичаше насам-натам.

5 Отговорете на въпросите по модела:

- А. Модел:** Дъщеря ти учи ли пиано? Сега не, но преди учеше.
1. Ходиш ли за риба?	Сега не, но преди .....
2. Вие купувате ли вестници?	Сега не, но преди .....
3. Вечерят ли заедно?	Сега не, но преди .....
4. Работиш ли извънредно?	Сега не, но преди .....
5. Спортуваш ли редовно?	Сега не, но преди .....
6. Тя играе ли тенис?	Сега не, но преди .....
7. Караш ли кола?	Сега не, но преди .....

Б. Модел: Вчера пак ли пяхте? Вчера не, но по-рано понякога пеехме.

1. В събота вечерта той ходи ли на дискотека?	В събота вечерта не, но преди често ...
2. Вчера пихте ли бира?	Вчера не, но преди понякога ...
3. Снощи ядохте ли пица?	Снощи не, но преди често ...
4. Снощи чака ли я до късно?	Снощи не, но преди обикновено ...

6 Отговорете на въпросите по модела:

Модел: Какво правеше вчера по това време? Вчера по това време слушах лекция.

1. Какво правеше ти вчера по това време?	имахме гости,
2. Какво правехте вчера по обяд?	седяхме на терасата на ресторанта,
3. Какво правехте, докато валише дъжд?	слушаше и мълчеше,
4. Какво правеше тя по време на лекцията?	те чаках

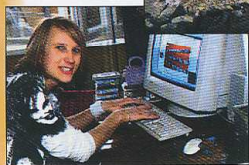
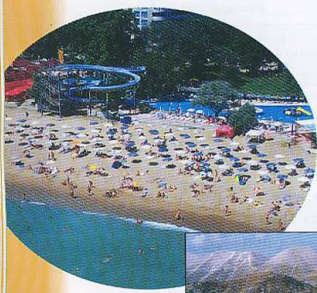
7 Попълнете празните места с глаголите в скоби, като ги поставите в подходящото време, лице и число:

– Дядо, разкажи ми как ... (живея) с баба като млади!
 – Баба ти ... (е) истинска красавица. Тя ... (имам) бисерна усмивка. Тя ... (обличам се) елегантно, с вкус. ... (обичам) да е сред хора. Ние често ... (ходя) на театър, кино, ... (вечерям) на ресторант, ... (срещам се) с приятели. Всяка седмица ... (каня) гости вкъщи. ... (говоря), ... (споря). Интересно ... (живея).

- 8 Напишете кратък текст в отговор на въпроса, като използвате някои от предложените фрази:

Как прекара ваканцията?

А.

бях на море, по цял ден ловях риба,
плувах по 2 километра, лежах на плажа,
ядях сладолед, пиех бира с приятели,
шегувахме се до късно

.....

.....

.....

Б.

бях на планина, всяка сутрин правехме преходи,
ходехме по 5–6 часа на ден,
спяхме в планински хижи,
палехме огън, пеехме

.....

.....

.....

В.

спях до късно, слушах музика,
гледах телевизия,
играех на компютърни игри,
ходех на гости

.....

.....

.....

- 9 Попълнете празните места с подходящи сегашни деятелни причастия:

1. Знаеш ли приказката за ..... красавица?
2. Вървахме под лъчите на ..... слънце.
3. Цялото небе се изпълни с ..... снежинки.
4. Пословиците са изрази, ... народната мъдрост.

синтезираци,
греещото,
пагащи,
спящата

- 10 Образувайте сегашни деятелни причастия от подчертаните глаголи и преобразувайте фразите:

Модел: Моля всички, които стоят прави, да седнат. Моля всички правостоящи да седнат.

1. Пази се от предмети, които падат.
2. Хората са същества, които мислят.
3. Върбата е дърво, което плаче.
4. Чувал ли си за чинии, които летят?
5. Слизам на спирката, която следава.
6. Къде е перонът на влака, който заминава за Варна?
7. Къде има информация за влаковете, които пристигат.
8. Не буди децата, които спят.

- 11 Трансформирайте по модела:

Модел: Тези, които излизат, са Ани и Петър. **Излизащите** са Ани и Петър.

1. Тези, които учат, имат право на намаление в градския транспорт.
2. Тези, които работят, страдат по-малко от депресии в сравнение с безработните хора.
3. Тези, които командват в армията, носят пагони със звездички.
4. Тези, които знаят, обикновено си мъчат.
5. Тези, които спортуват, стават по-силни и по-здрави.

Разбирате ли?

Върбата от булеварда

Булевардът е централен в Хелзинки, наречен „Манерхайм“. Там се срещаха няколко магистрали и се разделяха в различни посоки. А по средата на булеварда имаше една суха върба, която едвам се държеше и циментови колони я подпирала. Клоните ѝ – повечето изсъхнали, а листата ѝ – в шепа да ги събереш. И въпреки това никой не липаше върбата баба на средата на булеварда.

Да беше красавица върбата? Не. Като нея имаше колкото искаш в столицата на Финландия. Нямахте и никакво историческо значение.

Но върбата стоеше сред мравуняка от коли и се опитваше с вдигнати сухи ръце да спре кадилаците и мерцедесите, които ревяха и я заобикаляха, тойотите и рената намаляваха скоростта си на това място.

Така старата върба приспособяваше движението към себе си и одухотворяваше площада със своето присъствие.

(по разказа „Върбата от булеварда“, Николай Хайтов)

22 юни

Ура! За мене сесията свърши. Беше ми доста трудно, защото трябваше да взема шест изпита. Учейки по цял ден, бях почти като затворник и нямаш време да се виждам с приятелите си. С тях се чувахме само по телефона, но довечера най-после ще се съберем в кафето на „България“.

23 юни

Вечерта се събрахме Ваня, Стефан, Петър, Мария, Георгиос и аз. Решавахме как да прекараме лятото. Мислейки и обсъждайки различни варианти, уточнихме да тръгнем за морето на 1 август. Ще бъдем на къмпинг „Градина“. Това е едно райско кътче на българското Черноморие. Утре ще съм по магазините, защото ще ми трябват нов бански костюм, козметика за плаж и чадър за слънце.

2 август

Пристигнахме с автобуса на къмпинга привечер. Радвахме се на спокойното изумрудено море. Момичетата се настанихме в едно бунгало, а момчетата – в съседното. Пеейки и танцувайки, прекарахме първата нощ на морския бряг под звездите.

18 август

Нямам време да пиша всеки ден, защото програмата ни е много интензивна. Всеки ден, щом станех, бързо се миех и отивах на брега за сутрешния ми крос. Другите момичета не бяха ранобудни. Викнех ли им да дойдат с мене, те отказваха с думите, че сутрин им трябва само моето отсъствие, т.е. искаха да не ги безпокоя. Поспалани!

19 август

Дните на морето минаваха неусетно. Като отидехме на плажа, плувахме, правехме слънчеви бани, играехме плажен волейбол, возехме се на водни колела. Сприятелихме се с двамата спасители на плажа – студенти, които през лятото работеха там. Вечер, седейки на брега на морето, се любувахме на красивия слънчев залез. Понякога си купувахме от рибарите пресни миди или риба, приготвяхме ги в бунгалото, а вечерята задължително беше на морския бряг. Жалко, че утре си тръгваме за София.

Запомнете!

спокойното изумрудено море като отидехме на плажа, плувахме седейки на брега на морето мислейки и обсъждайки различни варианти ще ми трябват бански костюм и козметика	учейки по цял ден пеейки и танцувайки рибари	бях почти като затворник спасители на плажа щом станех, бързо се миех викнех ли им да дойдат
--	--	---

Граматика

I. Минало несвършено време на глаголи от свършен вид

Несвършен вид		Свършен вид	
много пъти	Отивах	щом	отидех
обикновено	ставах	като	станех
често	виках	когато	тръгнах
винаги	тръгнах		влезех
	влизах		дойдох
	идвах		

Обърнете внимание! викнех ли погледнех ли започнех ли

II. Образуване на деепричастия

Спрежение	Сегашно време (само несвършен вид)	Деепричастие	Окончание
I и II	уча мисля пея седа пиша	учейки мислейки пеейки седейки пишейки	-ЕЙКИ
III	обсъждам танцувам затварям приготвям	обсъждайки танцувайки затваряйки приготвяйки	-ЙКИ

III. Лични форми на глагола трябва

Аз трябвам на тебе.	Аз ти трябвам.	Ти се нуждаеш от мене.
Ти трябваш на мене.	Ти ми трябваш.	Аз се нуждая от тебе.
Речникът трябва на Ани.	Той ѝ трябва.	Тя се нуждае от него.
Чантата трябва на Стефан.	Тя му трябва.	Той се нуждае от нея.
Одеалото трябва на детето.	То му трябва.	То се нуждае от него.
Ние трябваме на вас.	Ние ви трябваме.	Вие се нуждаете от нас.
Вие трябвате на нас.	Вие ни трябвате.	Ние се нуждаем от вас.
Студентите трябваат на преподавателя.	Те му трябваат.	Той се нуждае от тях.

IV. Образоване на съществителни имена с наставки

-ТЕЛ	-АР	-АЧ	-НИК	-ИСТ	-ИК
преподавател	лекар	чистач	затворник	специалист	теоретик
писател	аптекарь	пазач	конник	машинист	практик
спасител	рибар	шивач	странник	спортист	математик
читател	обущар	продавач	художник	журналист	политик

Упражнения

1 Попълнете изреченията, като изберете подходящия глагол в минало несвършено време:

A. *Модел:* (ставахме, станехме) На морето обикновено **ставахме** късно.
Щом **станехме**, отивахме да плуваме.

- (започвах, започнех) Обикновено те трудно ..... , но щом ..... веднъж, правеха всичко както трябва.
- (идвах, дойдох) Много пъти ..... да те търся. Когато ..... , все не те намирах.
- (отивах, отидох) Често ..... у тях без покана. Като ..... , тя ми показваше новите си картини.
- (тръгнах, тръгнах) Много пъти ..... да правя крос по плажа на къмпинг „Градина“. Щом ..... , веднага се отказвах.

B. *Модел:* (започвах, започнех) Обикновено **започвах** да уча една седмица преди изпит. Но **започнех** ли, не вдигах глава от учебниците по цял ден.

- (поглеждаше, погледнеше) Понякога той я ..... право в очите. А ..... ли я, тя се изчервяваше.
- (виках, викнех) Обикновено не ..... децата да се прибират. Но ..... ли им, тичаха веднага.
- (идваше, дойдеше) Тя обикновено не ..... с нас. Но ..... ли – тогава ставаше истински празник.
- (духаше, задухаше) На морето рядко ..... вятър, но ..... ли – ставаше бурно.

2 Попълнете празните места по модела, като използвате следните глаголи:

Модел: Щом тя влезеше вкъщи, атмосферата ставаше напрегната.

- След като ..... границата, ние вече ..... за вкъщи.
- Щом го ..... , веднага ..... къде е бил.
- Щом ..... заплата, той ѝ ..... подарък.
- Когато ..... червеното копче, лампите .....
- Щом те ..... парите си, веднага .....

вземеше – носеше
натиснеше – светваха
погледнеше – разбирах
получеа – изчезваха
мислехме – мислехме

3 Трансформирайте подчертаните деепричастия по модела:

Модел: Обсъждайки как да прекараме лятото, ние изпихме цялата бутилка вино.
Като обсъждахме как да прекараме лятото, ние изпихме цялата бутилка вино.

- Можеш ли тичайки да донесеш три кафета?
- Аз понасям зимата по-лесно, мислейки за лятото.
- Гледайки изумруденото море, ние мълчахме.
- Обръщайки се към мене, тя всъщност говореше на тебе.
- Казвайки тази солена шега, той се засрами

4 Трансформирайте подчертаните изрази в деепричастия:

Модел: Ние говорим и вървим по плажа. Ние говорим, вървейки по плажа.

- Тя готви и пее.
- Ние седим на плажа и гледаме изгрева.
- Като слизах от рейса, си скъсах чантата.
- Не можеш да работиш, докато лежиш.
- Като приготвях рибата за вечеря, те си разказваха вицове.
- Не се ли чувствате се като затворници, като седите цял ден вкъщи.

5 Трансформирайте по модела:

Модел: Лежахме, четейки. – Четяхме, лежейки.

1. Баба белеше картофи, гледайки филма. – .....
2. Тя влезе, плачейки. – .....
3. Те минаха покрай нас, смеейки се. – .....
4. Бръснейки се, той се оглеждаше внимателно в огледалото. – .....
5. Ние учехме, слушайки музика. – .....

6 Какво им трябва за морето? Попълнете по модела:

Модел: Чантата трябва на Ани. Тя ѝ трябва.

1. Официални дрехи не трябва на Мария на къмпинга. ....
2. Лосионът против комари трябва на Стефан. ....
3. Чадръ за слънце няма ли да трябва на момичетата? ....
4. Свободно бунгало трябва на приятелите. ....
5. Баскетболната топка ли трябва на отбора? ....

7 Попълнете с подходящата лична форма на глагола *трябва*:

Модел: Никой не те разбира по-добре от мене. Аз ти **трябвам**.

1. Вие, скъпи родители ни ..... и когато вече не сме деца и сме далеч от вас!
2. За да качим пианото по стълбите, ще ни ..... поне още две яки момчета.
3. Ако не ти ..... повече, ще си тръгвам.
4. Не можете да се справите сами. .... ви още хора.
5. Моля те, ела! ..... ми.
6. Никой не може да свърши работата по-добре. Вие ни .....

8 Задайте подходящи въпроси към подчертаните фрази. Използвайте въпросите:

Модел: За игра на шах трябват двама играчи. Колко играчи трябват за игра на шах?

1. За игра на волейбол трябва **топка**.
2. Трябват ни още двама души за бридж.
3. За игра на баскетбол ни трябва кош.
4. Трябва ми помощ в кухнята.
5. Трябваше да отидем на къмпинг „Градина“.
6. Никой не ми трябва.

Кой?

Колко?

Къде?

Какво?

9 Как се нарича?

А. човек, който:

- превежда .....
- пази .....
- шие .....
- продава .....
- готви .....
- кове .....
- чисти комини .....

Б. човек, който:

- пише .....
- чете .....
- преподава .....

- учи .....
- получава .....
- открива .....

В. каква е професията на човек, който:

- лови риба .....
- прави обуца .....
- лекува .....
- свири на цигулка .....
- гледа овце .....
- произвежда мляко .....
- работи с кожа .....
- сече дърва .....
- прави бъчви .....

Г. как се нарича човек, който се занимава с:

- история .....
- математика .....
- химия .....
- физика .....
- политика .....

А. как се казва музикант, който свири на:

пиано .....
 китара .....
 барабан .....
 флейта .....

Е. Как се казва спортист, който играе:

футбол .....
 тенис .....
 баскетбол .....
 волейбол .....

10 Децата обичат да обсъждат бъдещите си професии и тези на родителите си. Е, не винаги са съвсем точни в названията. Поправете ги, ако грешат:

- Моят татко е писач. Той пише книги, но не печели много.
- А моят – математист! Той решава задачи, а мама решава всичко друго.
- Моят пък е политикач. А вуйчо ми – баскетболан.
- А моят – пожарник.
- аз искам да стана рибач или откривист, т.е. изобретар.
- Най-добре е да си спортар, е, може и коминочистител.

11 Свържете двете колонки:

читател
 баничар
 измамник
 теоретик
 пожарникар
 странник
 художник
 алпинист
 конник

е човек, който

е от друго място, чужденец
 се занимава с теория
 прави банички
 язди кон
 не е честен и си служи с измами
 гаси огън и спасява хора
 се изкачва по отвесни скали
 рисува картини
 обича да чете

12 Кой е:

дебелан
 поспалан
 мързелан
 готован
 хулиган

е човек, който

много спи
 предпочита някой друг да приготи всичко
 яде много и е дебел
 се държи неприлично
 е мързелив, не обича да работи

13 Образуйте сложни съществителни имена по модела:

коминочистач: чисти комини + -ач
 ..... издава книги + -тел
 ..... лекува зъби + -ар
 ..... търси злато + -ач

Разбирате ли?

Аз съм тук

Пъдпъдъкът живееше в една нива близо до края на селото. Всички го чуваха сутрин да се обажда: „Аз съм тук! Аз съм тук! Аз съм тук!“. Чуваха го и късно следобед, но никой не успяваше да го види.

Шом чуеха неизменното „Аз съм тук!“, децата понякога тръгваха да го търсят. Но доближеха ли го, песента му замлъкваше. После пак се чуваше отново далеч зад гърба им. Така и не успяваха никого да го видят.

Нарекоха го по песента му „Аз Съм Тук!“. Някои намираха името му за чудесно. Други спореха. Много е малък, казваха, та да си има чак три имена. Но нали все пак е тук, виж как това фамилно име му отива. Пък нали всички ние, малки и големи, също имаме по три имена. Значи той е Аз, смееха се, баща му – Съм и дядо му – Тук, нали така.

(по едноименния разказ на Дончо Цончев)

ТЕСТ 2

I. Изберете верния отговор:

- 1 Да ти дам ли учебника?
а) Не, не ми го дай!   в) Не, не ми го давай!
б) Не, не давай го ми!   г) Не, не ти го дай!
- 2 Да ви приготвя ли закуската?
а) Да, пригответи ми я!   в) Да, пригответи им я!
б) Да, пригответи ни я!   г) Да, ни я пригответи!
- 3 Да отида ли с Иван?
а) Не, не отиди го!   в) Не, не отивай с него!
б) Не, не идвай с него!   г) Не, не иди с него!
- 4 – Иван върнал ли ти е парите? Не, ...
а) не ги е върнал ми   в) не им ги е върнал
б) не е връщал ги ми   г) не ми ги е върнал
- 5 От ..... е тази книга?
а) кого   в) какъв
б) на кого   г) кой
- 6 Видях го преди малко ..... по коридора.
а) да дойде   в) да дойдох
б) да слиза   г) да идва
- 7 – Измила ли си е ръцете? Да, ...
а) измила е си ги   в) си е ги измила
б) измила си ги е   г) си ги измила е
- 8 Ти обеща, че като се върнеш .....
а) ще ти се обадиш   в) ще се обадиш ми
б) ми се обадиш   г) ще ми се обадиш
- 9 По улицата вървят няколко .....
а) деца   в) деца
б) детета   г) деца
- 10 След две седмици ..... за Кипър?
а) пътувах ли   в) ще пътуваш ли
б) ще ли пътуваш   г) ли пътуваме
- 11 Ралица и Петя отидоха у Ана, защото ..... покани на гости.
а) я им   в) тя те
б) ѝ ги   г) тя ги
- 12 Вчера се видяхме с Иван и аз ..... на гости.
а) му поканвам   в) го поканих
б) го поканя   г) му поканих

- 13 Кажете ми номера на блока, ... живеете!
а) в където   в) в който
б) в когото   г) в който
- 14 – Даде ли телефона си на преподавателката? – Не, не .....
а) давах   в) ѝ я давах
б) я го дадох   г) ѝ го дадох
- 15 Гледахте ли ..... филм?
а) тези   в) този
б) това   г) тази
- 16 Вчера четох до късно, защото .....
а) не ми се спях   в) не ще спи
б) не мога спя   г) не можах да заспя
- 17 При мене дойдоха ..... приятели.
а) три   в) трета
б) третия   г) трима
- 18 – ..... шапката, защото навън е много студено!
а) облечи си   в) купи си
б) съблечи си   г) сложи си

II. Заместете подчертаните думи със синоними!

- 19 Задай му въпрос и той ще ти отговори.
а) предай му въпрос   в) попитай го
б) изпитай го   г) покани му
- 20 Който иска, може да пише.
а) дойде   в) знае
б) желае   г) мисли

III. Трансформирайте текста в минало време и в непряка реч.

Днес Петър става рано, отива в банята и се мие. После си облеча нови дрехи и без да закуси отива в университета на изпит. Пред кабинета на професора вижда Ани.

Петър: Здравей, Ани! Тук ли е професорът?

Ани: Здравей, Петре! Рано е и още го няма.

Петър: Значи ние с тебе сме първите.

Ани: Да, първи сме. Ти знаеш ли всички въпроси?

Петър: Да, зная ги.

Ани: Моля ти се, обясни ми образоването на повелително наклонение!

Петър: Слушай! Веднага ще ти обясня всичко.

Петър излезе бързо от „Пирогов“ и тръгна към квартирата на Мария, която се намираше наблизо. Много се зарадва, когато тя му отвори вратата:

Мария: Петре, какво се е случило? Не изглеждаш добре.

Петър: Да, не съм добре. Идвам от „Пирогов“!

Мария: Влез, не стой на вратата! Какво си правил в „Пирогов“? Болен ли си?

Петър: Много съм разтревожен, защото Ани е в „Пирогов“. Днес е преживяла злополука. Качила се на една маршрутка, защото бързала за лекции. За нещастие имало голямо задръстване и колите едва се движели. Една кола от насрещното движение се промъквала между двете колонии от коли и ненадейно се блъснала в маршрутката. Ани четяла вестник и ударът я изненадал. Блъснала се в предната седалка и си ударила главата и лявата ръка. Пристигнала „Бърза помощ“ и взела пострадалите пътници, а между тях била и Ани. Веднага ѝ направили снимки на главата и ръката. Има фрактура на лявата ръка, бързо ѝ сложили шина и я гипсирали. Но е получила леко мозъчно сътресение и трябва да остане в „Пирогов“ известно време. Това е. Много ми е мъчно за Ани, точно на нея ли трябваше да се случи...

Мария: Успокой се! Ще ѝ мине скоро, бъди сигурен! Къде се намира, в коя стая, за да отида да я видя?

Петър: На четвъртия етаж в травматологията, стая № 401. Посещенията са всеки ден от 16 до 18 часа. Утре ще бъде там, сла и ти, ако си свободна!

Мария: Разбира се, че ще дойда.

Запомнете!

не изглеждаш добре
не стой на вратата
преживяла е злополука
качила се на една маршрутка
имало голямо задръстване

една кола се промъквала
леко мозъчно сътресение
бързо ѝ сложили шина
веднага ѝ направили снимки
„Бърза помощ“ взела пострадалите пътници

ударът я изненадал
известно време
ще ѝ мине скоро
утре ще бъде там

I. Минало несвършено деятелно причастие

Образува се от минало несвършено време:

четях – четял, -а, -о, четели

ходех – ходел, -а, -о, -и

гипсирах – гипсирал, -а, -о, -и

Обърнете внимание!

Минало несвършено деятелно причастие се употребява само за образуване на преизказните форми на сегашно и минало несвършено време. В български език причастията на -а са два вида – минало свършено деятелно причастие и минало несвършено деятелно причастие:

уча – учил и учел
пиша – писал и пишел
живеея – живял и живееел
ям – ял и ядял

II. Преизказване на глаголното действие

Време	Изявително наклонение	Преизказни форми
Сегашно време Минало несвършено време	чета четях	четял съм четял си четял четели сме четели сте четели
Минало свършено време	четох	чел съм чел си чел чели сме чели сте чели
Бъдеще време	ще чета	щял съм да чета щял си да четеш щял да чете щели сме да четем щели сте да четете щели да четат

Забележка: отрицателна преизказна форма на бъдеще време:

нямало да чета	нямало да четем
нямало да четеш	нямало да четете
нямало да чете	нямало да четат

Преизказни форми на глагола СЪМ

Сегашно време
Минало несвършено време
Минало свършено време

бил съм
бил си
бил
били сме
били сте
били са

Бъдеще време

щял съм да бъда
щял си да бъдеш
щял да бъде
щели сме да бъдем
щели сте да бъдете
щели да бъдат

III. Наречия – видове

Непроизводни	вн, пак, тук, още
От прилагателни	тъмно, смешно, хубаво, български, мъжки, добре, зле
От съществителни	горе, долу, днес, снощи, утре, довечера, вкъщи
От числителни	първо, второ, веднъж, двойно
Местоименни наречия	къде, кога, как, както, където, някъде, никъде, всякак

Забележка

Степените за сравнение при наречията се образуват по същия начин, както и степените за сравнение при прилагателните имена – по-добре, най-добре, но „повече“ има само едно ударение и не се схваща като сравнителна степен на „вече“ (за разлика от най-вече).

Упражнения

1 Заменете глаголите в сегашно и минало свършено време с преизказни форми:

Модел: Ани претърпя злополука. → Ани претърпяла злополука.

1. Ани се качи на една маршрутка.
2. За нещастие има голямо задръстване.
3. Колите едва се движат.
4. Една кола от насрещното движение се блъсна в маршрутката.
5. Ани си удари главата и лявата ръка.
6. Дойде „Бърза помощ“.
7. „Бърза помощ“ взе пострадалите пътници.
8. Ани има фрактура на ръката.
9. Ани е в „Пирогов“.

2 Заменете глаголите в бъдеще време с преизказни форми:

Модел: Ани ще остане в болницата известно време. → Ани щяла да остане в болницата известно време.

1. Лекарите ще ѝ направят снимка на ръката.
2. Сестрата ще ѝ сложи шина на ръката.
3. Ще я гипсират.
4. Мария ще отиде при нея.
5. Ани скоро ще бъде добре.
6. Вие ще ѝ се обадите по телефона.

3 Отговорете на въпроса по модела:

Модел: Ще има ли Ани малък белег на ръката?
Лекарите казват, че Ани щяла да има малък белег на ръката.

1. Ще може ли Ани да рисува след фрактурата на ръката?	Лекарите казват, че Ани ...
2. Петър ще ѝ занесе ли плодове в болницата?	Чух, че Петър ...
3. Ще остане ли Ани в травматологията?	Петър каза, че Ани ...
4. Ще ѝ мине ли скоро?	Лекарите казват, че ...
5. Сестрите ще се грижат ли за Ани в болницата?	Мария каза, че сестрите ...

4 Довършете по модела:

Модел: Ани няма да се качва на маршрутки известно време след злополуката.
Чух, че Ани **нямало да се качва** на маршрутки известно време след злополуката.

Петър няма да отиде на лекции. Мария каза, че Петър ...
Ние няма да участваме в семинара. Казаха ми, че те ...
Те няма да ходят на екскурзия. Чух, че те ...
Ти няма да дойдеш с нас. Казаха ми, че ти ...
Вие няма да заминете. Чух, че вие ...

5 Трансформирайте глаголите в скоби в преизказна форма по модела:

Модел: Преподавателят каза, че аз не (чета) **съм четял** достатъчно.

1. Преподавателят каза, че ние (пишем) ..... правилно.
2. Преподавателят каза, че ти (имаш) ..... най-много точки на теста.
3. Преподавателят каза, че вие не (слушате) ..... внимателно.
4. Преподавателят каза, че аз не (съм) ..... готов за изпита.
5. Преподавателят каза, че той (се справя) ..... добре.
6. Преподавателят каза, че те (правят) ..... всички упражнения сами.

6 Трансформирайте изреченията, като замените глаголите в минало свършено и минало несвършено време със съответните преизказни форми по модела:

Модел: Когато той ѝ (писа) **писа**, тя (живееше) **живееа** в София.

1. Когато колите се (блъснаха) ..., Ани (четеше) ... вестник.
2. Когато Петър се (обадя) ... на Мария, тя (беше) ... в квартирата си.
3. Когато Бърза помощ (пристигна) ..., Ани (чакаше) ... заедно с другите пострадали пътници.
4. Когато Петър (излезе) ... от „Пирогов“, Ани (лежеше) ... в травматологията.
5. Когато Мария (отиде) ... в болницата, Ани (се чувстваше) ... по-добре.

7 Заменете подчертаните глаголи от текстовете с преизказни форми:

A.

Крали Марко е най-популярният герой от българския фолклор. Той има огромна физическа сила. Язди крилат кон. Крали Марко побеждава злите демони и помага на бедните и слабите. Според легендата той живее 300 години, после спи дълбок сън в планинска пещера и ще се събуди, когато дойде време за битка. Митичната му фигура дава на хората надежда.

(по „Българска митология“ на А. Стойнев, С. 1994)

Б.

За габровци (известни с пестеливостта си) разказват, че:

– ... като боядисват, слагат табела „Пази боята!“, а не „Пази се от боята!“

– ... режат опашките на котките, за да се затваря по-бързо след тях вратата и да не изстива стаята.

– ... се женят за слаби жени, за да заемат по-малко място вкъщи и да им трябва по-малко плат за дрехи.

8 От кое съществително име са образувани наречията:

- снощи, отстриани, довечера, отръки, вкъщи
- зиме, лете, утре, долу
- кръгом, бегом, денем, нощем

9 Образувайте наречия от:

- A. прилагателните:
- бавен .....
  - весел .....
  - вкусен .....
  - добър .....
- Б. числителните:
- втори .....
  - трети .....
  - четвърти .....
  - пети .....

10 Образувайте нови наречия, като добавите предлози по модела:

Модел: къде – откъде, докъде, закъде, накъде

- кога – .....
- там – .....
- ляво – .....
- дясно – .....
- горе – .....
- долу – .....
- сега – .....

- 11** Образуйте нови местоименни наречия, като добавите афиксите: *ня-, вся-, ни- и -то!* Пояснете значението им със синонимни изрази по модела:

Модел: как – някак, всякак, никак, както; някак – по някакъв начин

кога – .....
къде – .....
колко – .....

- 12** Напишете антоними на наречията:

Модел: тъмно – светло

смешно –	студено – .....
хубаво –	бавно – .....
добре –	горе – .....
силно –	

- 13** Съставте изречения с по две наречия от упражнения № 7, 8, 9, 10, 11 и 12:

.....
.....
.....
.....

- 14** Съставте изречения от следните думи. Ще се получат популярни поговорки. Подчертайте наречията в тях:

много, малко, говори, който, чува

последен, най-добре, се смее, се смее, който

не, днешната, оставяй, за, утре, работа

късно, отколкото, никога, по-добре

- 15** В разговорната реч често се употребяват експресивни синоними на някои наречия. Попълнете празните места в диалога със сложните експресивни наречия:

едва-едва	–	бавно, безсилно
кажи-речи	–	приблизително
полека-лека	–	бавно, внимателно
малко по малко	–	постепенно
горе-долу	–	средно, не много добре
криво-ляво	–	средно, незадоволително

- Как си?
– ... . Не съм много добре.
– Не съм те виждал ... месец. Защо вървиш ...?
– Преживях злополука, счупих си крака и сега ... ми минава. Вече ходя ... .
– Не се тревожи! Ще ти мине кракът и ... ще го забравиш. Пак ще ходим из планините.
– Дано!

Разбирате ли?

Пътят на шоколада

Дълъг е пътят на шоколада. Започва от джунглите на Африка и Бразилия и свършва в модерните фабрики на Европа и Америка.

Родината на какаовото дърво е долината на реките Амазонка и Ориноко, а възрастта му е над 4000 години. Христофор Колумб при своето четвърто пътуване до Южна Америка през 1502 г. за пръв път видял това дърво, но не му обърнал внимание. Двайсет години по-късно испанецът Ернан Кортес, след като завладял Мексико, влязъл в двореца на императора на ацтеките и в складовете му видял огромно количество какао. От него приготвяли любимата напитка на императора, която се наричала „чокалатъл“ на езика на индианците. Кортес и испанците харесали много горчивото ароматно питие, пренесли какаовите семена в Африка, създали плантации и започнали да развиват търговия с какаото.

В Испания какаото скоро се превърнало, заедно с кафето, в любимо питие на всички аристократи.

По-късно по специална технология започнали да обработват какаото и да произвеждат шоколад. Първият млечен шоколад бил направен в 1875 г.

Днес шоколадовите рецепти се пазят в тайна. Всяка фабрика си има свой начин на производство.

(по популярно четиво)

Ваня и Стефан се бяха запознали преди пет години. Бяха се срещнали случайно в Университетската библиотека, докато чакаха да им донесат поръчаните книги. Ваня беше седнала до библиотечните каталози и разглеждаше едно списание. Стефан я наблюдаваше с интерес, защото нещо в нея го привлече. Хубава, стройна, но не това беше най-важното. Бяха му направили впечателни очите ѝ – умни и магнетични. „Трябва да се запозная с нея – мислеше си той. – Не съм виждал момиче с такова излъчване!“

Когато библиотекарката я повика, за да си вземе книгите, Стефан проследи Ваня в коя читалня ще влезе. След малко и Стефан взе своите книги и я последва. Ваня беше седнала близо до прозореца. За късмет мястото до нея не беше заето и той веднага седна там.

Така започна приятелството им. Бяха заедно по време на следването, по време на стажанството – той като експерт по строителството, а тя – в счетоводството. Като завършиха висшето си образование, бяха им предложили места за сътрудници в банката. Издържаха успешно конкуренция изпит и сега работят заедно.

Миналия месец с много неувереност и притеснение Стефан направи предложение на Ваня да се оженят. Тя се съгласи с готовност и радост. Сега се подготвяха за сватбата.

Запомнете!

бяха се запознали
издържаха конкурсния изпит
беше седнала
момиче с такова излъчване
подготвяха се за сватба

бяха му направили впечатление
умни и магнетични очи
направи предложение да се оженят
завършиха висшето си образование

I. Образование на минало предварително време

Положителна форма	Отрицателна форма	Въпросителна форма
бях седнал	не бях седнал	(не) бях ли седнал?
беше седнал	не беше седнал	(не) беше ли седнал?
бяхме седнали	не бяхме седнали	(не) бяхме ли седнали?
бяхте седнали	не бяхте седнали	(не) бяхте ли седнали?
бяха седнали	не бяха седнали	(не) бяха ли седнали?

II. Съпоставка на минало неопределено време с минало предварително време

Сегашен резултат	Минал резултат
Сега са се срещнали. Веднага са им предложили. Приятелството им е започнало в библиотеката.	Вчера бяха се срещнали. Миналата седмица бяха им предложили. Приятелството им беше започнало преди 5 години.

III. Образование на съществителни имена

1. От съществителни имена
– с наставка **-ство**

приятел	–	приятел ство
строител	–	строител ство
студент	–	студент ство
стажант	–	стажант ство
дете	–	дет ство

2. От прилагателни имена
– с наставка **-ост**

стар	–	стар ост
млад	–	млад ост
хубав	–	хуб ост
смел	–	смел ост
честен	–	чест ност
близък	–	близ ост
точен	–	точ ност

Упражнения

1 Довършете по модела, като поставите глаголите в скоби в минало предварително време:

Модел: Сутринта, като звънна часовникът, аз вече се **бях събудила**.

1. Като се прибрах снощи, момчетата вече ..... (легна).
2. Вчера като се срещнахме, вие вече ..... (прочета) книгата.
3. В събота вечерта те търсих, но ти ..... (изляза).
4. Когато ти дойде в университета, изпитът вече ..... (започна).
5. В неделя тя се обади у нас, но ние ..... (отида) на Витоша.
6. Миналото лято, когато ние пристигнахме на къмпинг „Градина“, те вече ..... (заминали).

2 Отговорете на въпросите:

Модел: Ваня беше ли седнала в читалнята, когато Стефан влезе?
Да, Ваня вече беше седнала в читалнята, когато Стефан влезе.

1. Ти беше ли изчистила къщата, когато гостите дойдоха?
2. Ваня и Стефан бяха ли се запознали, когато чакаха да им донесат книгите?
3. Библиотекарката беше ли повикала Ваня, когато Стефан я наблюдаваше?
4. Стефан беше ли завършил университета, когато предложи на Ваня да се оженият?
5. Ние бяхме ли се оженили, когато започнахме работа?
6. Младежите бяха ли издържали конкурсния си изпит, когато им предложиха работа?

3 Довършете изреченията по модела:

Модел: Днес сте направили всички поправки в текста, но вчера не ги **бяхте направили**.

1. Тази сутрин сме започнали навреме работа, но вчера сутринта .....
2. Този път са се подготвили добре, но миналия път .....
3. Вече си виждал океан, но миналата година още .....
4. Това лято той се е научил да плува, но миналото лято още .....
5. Вече сме ходили на Черни връх, но през зимата още .....
6. Този семестър съм правил курсова работа, но миналия семестър не .....

4 Отговорете отрицателно на въпросите:

Модел: Ти не беше ли завършил университета, когато се запознахте?
Не, аз не бях завършил университета, когато се запознахме.

1. Аз не бях ли написала дипломната си работа, когато се запознахме?
2. Вие не бяхте ли купили къщата, когато се роди синът ви?
3. Ти не беше ли свикнал с работата, когато дойде новият колега?
4. Той не беше ли започнал работа, когато се срещнахте?
5. Ние не бяхме ли решили да се оженим, когато ти започна работа?
6. Те не бяха ли издържали конкурсния си изпит, когато се ожениха?

5 Попълнете празните места, като използвате следните глаголи в минало предварително време:

Модел: Преди да те срещна, аз не **бях мислила** за сватба.

1. Преди да срещне Ваня, Стефан не ..... момиче с такова магнетично излъчване. **виждам**
2. Преди да влезе в библиотеката, Стефан не ..... Ваня. **срещам**
3. Преди да седне до нея, Ваня не ..... Стефан. **забелязвам**
4. Преди да започнат работа, Ваня и Стефан не ..... за сватба. **говоря**
5. Преди да завършат висшето си образование, студентите не ..... за работа. **мисля**

6 Отговорете на въпросите по модела, като поставите глаголите в скоби в минало предварително време:

Модел: Модел: **Модел: Защо Ваня не поздрави Стефан в библиотеката?**

Защото тя не се беше запознала с него още.

1. Защо не дойдохте вчера на срещата?
Защото вие не ни ..... (обадя се).
2. Защо Майк не говореше с децата миналото лято?
Защото още не ..... (науча) български.
3. Защо студентите не се явиха на изпит?
Защото не ..... (подготвя се).
4. Защо Ани не отиде на лекции вчера?
Защото ..... (прегърпя) злополука.
5. Защо ти не започна работа през пролетта?
Защото още не ..... (завърша).

- 7 Свържете правилно колонките! Образувайте антонимични двойки от абстрактните съществителни:

самохвалство	да правиш сметка на всяка стотинка
общност	да даваш с широка ръка
скъперничество	времето, когато животът е пред теб
старост	залезът на живота
младост	непрекъснато да хвалиш себе си
личност	да говориш малко за себе си
щедрост	отделен човек
скромност	група хора

Следващите упражнения съдържат въпроси за дискусия.
Задайте ги на колегите си и дискутирайте:

- 8 Какво е по-привлекателно за вас у хората? Защо?

- мъдростта на по-зрялата възраст или младостта
- уравновесеността или безразсъдната смелост
- информираността или находчивостта на ума
- елегантността или младежката небрежност
- стройността на фигурата или социалната стабилност

Обърнете внимание!

Обърнете внимание на удвоеното -ТТ- при членуването на съществителните имена от ж.р. с наставка -ост.

- 9 Понякога сме изправени пред избор. Какво избирате, ако двете едновременно не са възможни?

богатството	или	честността
приятелството	или	гордостта
семеитството	или	известността
удобството	или	хубостта
чувството	или	сигурността
наследството	или	самостоятелността

Аргументирайте избора си!

- 10 Какво Ви привлича у хората? Подредете по важност:

1. за жени:

.....
.....
.....
.....
.....
.....

хубава външност, свежест,
магнетично излъчване, умни
очи, стройна фигура, богато
наследство, самостоятелност,
отговорност, нежност,
честност, увереност, щедрост,
интелигентност, смелост,
точност, вяност,
благородство, скромност.

2. за мъже:

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Добавете и други привлекателни черти към образа на идеалния мъж/жена!

- 11 Няма идеални хора. Коя от слабостите ще простите по-лесно?
А коя няма да приемате?

глупост, нахалство, скъперничество, слабост, грубост, небрежност,
самохвалство, самодоволство, нечестност, неувереност, безотговорност.

- 12 С кое определение за любовта сте съгласни?

людост

сладко робство

единствената болест, от която
не искаме да оздравеем

Разбирате ли?

Детето на тракториста

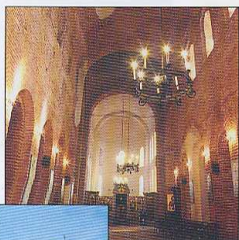
По онова време младите хора вече бяха отишли да живеят в близкия град и в моето село бяха останали само възрастни хора. Най-младите бяха над 50 години, така че и процесът на ражданията беше приключил. От седем години в селото се беше родило само едно дете, на тракториста, и той бе преселник.

През есента детето беше ходило на училище в съседното село с училищния автобус, който сутрин минаваше да го взема. Но когато през зимата започна големият студ, автобусът не се беше отбивал, защото пътят беше затрупан със сняг.

Случаят с детето на тракториста беше станал общоселска тема. Една неделя отидох в кръчмата и макар че ми бяха разказвали не знам колко пъти за това дете, сега изслушах пак всичко по въпроса. Казах това, което всички бяха казали от месеци насам, а именно, че от една страна училището е виновно, защото не изпраща автобуса за детето, а от друга страна пък не е виновно, защото няма път и автобусът не може да се движи.

– Разбирам, че работата е заплетена – викаше трактористът, – ама аз искам детето ми да учи, затова ще ида да живея в града!

(по романа „Хайка за вълци“, Ивайло Петров)

Преди две седмици Майк получи покана за сватбата на Ваня и Стефан. Беше много развълнуван, защото за първи път щеше да присъства на православна сватба.

Церемонията щеше да се състои в църквата „Света София“, един от най-древните културни паметници в столицата, църквата, която беше дала името на града. Венчавката щеше да започне в 5 часа следобед и щеше да продължи един час, а после вечерята щеше да бъде в ресторанта на хотел „България“. След два дена Ваня и Стефан щяха да заминат на сватбено пътешествие в Англия, където заедно със семейството на сестрата на Ваня щяха да обиколят няколко града, щяха да разгледат средновековни замъци и университети със световна известност.

За подарък Майк хареса една интересна метална пластика, изобразяваща нежната прегръдка на двама влюбени.

Настъпни сватбеният ден. Площадът „Свети Александър Невски“ беше изпълнен със слънчева светлина и сякаш изглеждаше по-красив и по-просторен от друг път. Когато Майк влезе в църквата, имаше много хора с букети цветя, повечето от които бяха насаждали от двете страни на пътеката, по която щяха да минат младоженците.

Сватбеният марш засвири и ето че на вратата застанаха Ваня и Стефан, красиви и щастливи, и тръгнаха към олтара.

Започна ритуалът и това, което видя Майк, щеше да запомни завинаги. Колко интересен е православният обряд! Трима попове запяха, после обикаляха в кръг с младоженците, които бяха с позлатени корони на главите, дадоха им да пият по глътка червено вино и да хапнат зальк хляб с мед ... И накрая – както навсякъде – младоженецът целуна булката.

Майк остана много доволен. Ако не беше дошъл, нямаше да види толкова интересна църковна традиция и да усети чувството на щастие, което се четеше в очите на всички.

Запомнете!

православна сватба	олтар	зальк хляб с мед
венчавка	започна ритуалът	нямаше да види
сватбено пътешествие	църковна традиция	щеше да запомни завинаги
метална пластика	православен обряд	в очите им се четеше щастие
нежна прегръдка	глътка червено вино	ако не беше дошъл, нямаше да види

I. Образуване на бъдеще време в миналото

Положителна форма	Отрицателна форма	Въпросителна форма
щях да пиша	нямаше да пиша	щях ли да пиша?
щеше да пишеш	нямаше да пишеш	щеше ли да пишеш?
щеше да пише	нямаше да пише	щеше ли да пише?
щяхме да пишем	нямаше да пишем	щяхме ли да пишем?
щяхте да пишете	нямаше да пишете	щяхте ли да пишете?
щяха да пишат	нямаше да пишат	щяха ли да пишат?

Забележка

Кратките местоименни форми и възвратните частици **се** и **си** винаги стоят между **да** и сегашната форма на глагола:
 Вчера щях да му се обадя.
 Щяхме да я видим тази вечер.
 Щяха да си купят нова кола.

II. Употреба на бъдеще време в миналото в условни изречения

- Ако не бях дошъл, нямаше да видя церемонията.
- Ако имаше време, щеше да обиколи магазините.
- Ако бяха станали рано, нямаше да си изпуснат самолета.
- Ако четяхме повече, щяхме да имаме по-висок успех.

III. Сложни съставни изречения с подчинени определителни изречения

Прости изречения

Церемонията ще бъде в църквата.
Тя беше дала името на града.
 Ще заминат на пътешествие в Англия.
Там ще обиколят няколко града.
 Имаше много хора.
Повечето от тях бяха седнали.
 Там се намира църквата.
Историята ѝ е много древна.

Сложни съставни изречения

Церемонията ще бъде в църквата,
която беше дала името на града.
 Ще заминат на пътешествие в Англия,
където ще обиколят няколко града.
 Имаше много хора,
повечето от които бяха седнали.
 Там се намира църквата,
чиято история е много древна.

Упражнения

1 Довършете по модела:

Модел: Снощи, когато ти се обади, аз точно щях да включа компютъра.

1. Тази сутрин, като се събудих, той ..... (излиза).
2. Вчера, като се срещнахме, ние вече ..... (прибирам се).
3. В неделя, когато роднините пристигнаха, те точно ..... (обядвам).
4. Когато се видяхме през лятото, ти ..... (заминавам).
5. Когато говорих със Стефан, той ..... (женя се).
6. Като се срещнахме миналата година, вие ..... (купувам) къща на село.

2 Отговорете на въпросите по модела:

Модел: Защо не дойде? Нали щеше да дойдеш? Да, щях да дойда, но не можах.

1. Защо не тръгнахте с нас към върха? Нали щяхте да тръгнете?
Да, ..., но завала дръж.
2. Защо не ми се обади снощи? Нали щеше да се обадиш?
Да, ..., но се прибрах късно.
3. Защо не поканихте Майк? Нали щяхте да го каните?
Да, ..., но забравихме.
4. Защо не се явиха на изпит? Нали щяха да се явят?
Да, ..., но не се подготвиха.
5. Защо не направи доклад? Нали щеше да правиш?
Да, ..., но нямах време.
6. Защо тя не му прати писмо? Нали щеше да му прати?
Да, ..., но не го написа.

3 Попълнете по модела:

Модел: Нямахте ли да ходим на гости тази вечер? Забрави ли?

1. Вие ..... (ходя) на концерт в събота? Отказахте ли се?
2. Тя ..... (донеса) списанието днес? Забрави ли?
3. Ние ..... (заминавам) през ваканцията? Няма ли да можем?
4. Ти ..... (работя) след вечеря? Отказа ли се?
5. Те ..... (пиша) статия? Забравиха ли?
6. Той ..... (поправи) колата? Не можа ли?

4 Довършете по модела:

Модел: Добре, че ме хвана! Щях да падна.

1. Добре, че ми напомни! ..... (забравя).
2. Добре, че дойде! ..... (закъснея).
3. Добре, че задържа чашата! ..... (счупя се).
4. Добре, че взе билети за всички! ..... (изпусна) влака.
5. Добре, че видяхте преподавателката! ..... я (търся).

5 Питайте по модела:

Модел: Ще заминеш ли? Нали щеше да заминаваш?

1. Ще направиш ли пица? Нали ... .
2. Ще дойдете ли у нас? Нали ... .
3. Те ще поздравят ли роднините? Нали ... .
4. Тя ще стане ли рано? Нали ... .
5. Вие ще ни помогнете ли? Нали ... .
6. Аз ще пия ли кафе? Нали ... .

6 Свържете правилно двете колонки по модела:

А. Модел: Ако искаше, → щеше да дойде.

Ако знаех формулата,
Ако той можеше да плува,
Ако знаехте за конференцията,
Ако те имаха време,
Ако бяхме заедно,

щяхте да участвате.
щяха да играят с децата.
щяхме да се справим по-лесно.
щеше да скочи във водата.
щях да реша задачата.

Б. Модел: Ако не бях зает, → щях да дойда с вас.

Ако не бяха те събудили,
Ако не се бяхте качили на такси,
Ако не ти бяха поканили
Ако той не се беше разболял,
Ако нямахме събрание,

щяхме да отидем на срещата.
щяха да се обидят.
щеше да изнесе лекцията.
щеше да спиш до обед.
щяхте да закъснеете.

7 Довършете изреченията по модела:

Модел: Ако аз не бях купила подаръци за сватбата, ти щеше ли да купиш?

1. Ако Ваня не беше написала текста за поканите за сватбата, Стефан ... .
2. Ако аз не ти се бях обадила, ти ... .
3. Ако ние не се бяхме отказали от екскурзията, вие ... .
4. Ако те не бяха дошли, ние ... .
5. Ако Майк не беше приел поканата за сватба, аз ... .

8 Довършете изреченията, като използвате следните глаголи:

Модел: Ако имах друга възможност, **нямаше да те моля**.

1. Ако бяхме станали по-рано, ...
2. Ако се беше облякъл по-топло, ...
3. Ако се бяхте разбрали предварително, ...
4. Ако имаха компютър въщи, ... всяка вечер в интернет клуб.
5. Ако бях слушал родителите си, сега ...

споря

ходя

закъснея

разболея се

плача

9 Питайте колегите си:

1. Ако имаше много пари, щеше ли да заминеш на околосветско пътешествие?
2. Ако имаше чичо в Америка, щеше ли да заминеш при него?
3. Ако имаше нова кола, щеше ли да идваш пеша до университета?
4. Ако беше спечелил един милион от тотото, щеше ли да продължиш да учиш?

10 Сватбите по света: Довършете изреченията по модела, като употребите подчертаните глаголи в бъдеще време в миналото:

Модел: Афро-американските младоженци заедно **прескачали** метла, преди да влязат в къщата си. Ако живеехме в Америка, ние **щяхме да прескачаме** метла.

През миналите векове младежите са **крадели** жените си. Ако живееха тогава, младежите ...

През Средновековието булката е **правила** букета си от билки, житни класове и чесън.

Ако живееше през Средновековието, Ваня ...

В Индия младоженците **слагали** гerdани от цветя един на друг.

Ако живееха в Индия, Ваня и Стефан ...

В древна Япония двамата млади **обикаляли** около копие и при срещата си казвали „Ах, какво прекрасно момиче/момче“. Ако живеехте в древна Япония, вие ...

11 От двете прости изречения съставете сложни съставни с подчинени определителни:

Модел: Майк получи покана за сватба. **Тя** щеше да бъде в църквата „Света София“.

Майк получи покана за сватба, **която** щеше да бъде в църквата „Света София“.

1. В пет часа следобед щеше да започне венчавката. **След нея** щеше да има вечеря в ресторанта на хотел „България“.
2. Ваня и Стефан щяха да заминат за Англия. **Там** те щяха да разглеждат средновековни замъци.
3. Младежите щяха да обиколят няколко града. **В някои от тях** има и университети със световна известност.
4. За подарък Майк избра метална пластика. **Тя** изобразяваше прегръдка на влюбени.
5. Майк влезе в църквата „Света София“. **В нея** имаше много хора.
6. Хората бяха от двете страни на пътеката. **По нея** щяха да минат младоженците.

12 Съставете речник на младоженците, като попълните празните места с предложените фрази:

Булка е жена или момиче, ...

Младоженец е мъж, ...

Кумовете са свидетели на сватбата, ...

Годежът представлява среща на близките на младоженците, ...

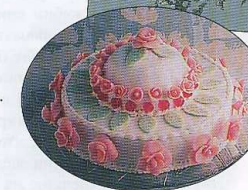
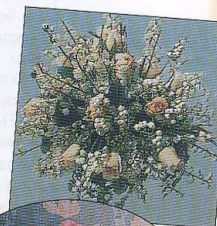
Булчинска рокля е бялата рокля, ...

Воал – тънък прозрачен плат, ...

Булчински букет – букет цветя, ...

Брачни халки – гладки пръстени, ...

Сватбената торта е празнична торта, ...

1. на която се обявява официално предстоящата сватба.
2. които обикновено са близки приятели на младоженците.
3. чиито цвят символизира невинността.
4. който се жени.
5. която се разрива от двамата младоженци.
6. които символизират безкрайността на любовта.
7. който булката хвърля на неомъжените момичета.
8. което се омъжва.
9. който покрива лицето на булката.

Разбирате ли?

Светът на „Никотиана“

Вродена дарба на психолог беше научила татко Пиер да разпознава веднага и безпогрешно основните качества на хората. Когато Борис влезе в трапезарията, той почувства пред себе си един дързък и хладнокръвен младеж, пълен с енергия и безкрайни възможности.

Борис направи кратка характеристика на служителите в „Никотиана“, разказа за нееднозначностите и кражбите. Обясни как може да се подобри организацията, да се манипулира пазара и да се извлекат огромни печалби.

Не с плана си за огромни печалби този млад, умен човек омая татко Пиер, а с оригиналните си идеи и светлината в очите му. Суетата нямаше да го отклони – в амбиции щеше да протече младият му живот и нищо нямаше да го спре.

Така разсъждаваше той, гледайки Борис, и в душата му наставаше спокойствие, че фирмата пямаше да се разпадне с идването на старостта. Този млад човек щеше да я поеме, а татко Пиер щеше да остави могъщата „Никотиана“ без тревога в ръцете му.

(по романа „Пютион“, Димитър Димов)

Кирил и Методий

Велико и свято е делото на Кирил и Методий, не само заради културно-историческите последици за нас и за славянството, то е велико и като личен подвиг, който е невъзможно да се намери в историята на другите народи. Може би още през 855 г. на планината Олимп в Мала Азия, според изричната бележка на Черноризец Храбър, Кирил и Методий се вдъхновили от идеята да станат нови апостоли на Божието слово между българските славяни на Балканите, езика на които те отлично познавали още от детинство.

Те са родени в Солун в семейство на известен държавен служител. По-младият брат Константин (827–869) получил много високо образование, станал преподавател в Магнаурската школа и затова бил наречен Константин-Философ, а по-късно приел името Кирил. С помощта на брат си Методий той създал славянската азбука и направил първите преводи на богослужебни книги от гръцки на славянски език.

Първоначално двамата братя се заели да проповядват Христовото учение на славянска реч и да утвърждават новата славянска писменост във Великоморавия.

Труден бил пътят на славянските първоучители, много били и враговете им – немски духовници, триезичници и др. Свято им дело било продължено от техните ученици. Някои от тях дошли в България, където цар Борис ги посрещнал като най-скъпи гости. В България те възкресили делото на своите учители. Старобългарският език бил признат за един от класическите езици заедно със старогръцкия и латинския. Още в средата на IX век България станала средище на новата славянска писменост и култура.

Затова и народният поет Иван Вазов пише:

„... и ний сме дали нещо на светът
на вси славяни книга да четат.“

Далече ли е Великоморавия?

Мария, майката на Кирил и Методий, стояла на морския бряг. В лицето и ръцете ѝ се чувствала умора, но очите ѝ били все така спокойни и мъдри като в младостта ѝ. Тя гледала със страх към морето и към кораба, с който щели да пътуват синовете ѝ.

– Далече ли е Великоморавия? – попитала тя. Кирил прегърнал майка си.

Той искал да я успокои, но ѝ казал истината:

– Далече е, майко, но ти не трябва да се безпокоиш! Няма да ни се случи нищо лошо.

После Кирил ѝ обяснил, че щели да пътуват четири месеца, но императорът бил заповядал да им изберат най-здравия кораб с най-добрите гребци.

Мария слушала думите на сина си, а после го помолила, ако се случи нещастие и единият от тях загине, другият да се върне при нея. Ако е жива, искала да го види още веднъж. Ако била умряла, искала да бъде погребан при нея и при баща им.

При тези думи Кирил се развълнувал много. Та нима е възможно майка им да умре, преди да се върнат. През последните месеци той бил имал много работа и не бил мислил за това. За последен път ли се виждали?! Той отново прегърнал майка си, за да не видела тя съзлите му и бързо тръгнал към кораба.

А Мария дълго махала с ръка и им пожелала попътен вятър да води кораба.

(по Н. Драгова, „Кой е създал нашите букви?“)

Запомнете!

те се вдъхновили от идеята България станала средище императорът бил заповядал по-късно приел името Кирил гледала със страх към морето синовете ѝ щели да пътуват посрещнал ги като най-скъпи гости през последните месеци не бил мислил за това

Граматика

I. Преизказни форми на минало неопределено време, минало предварително време и бъдеще време в миналото

Време	Изявително наклонение	Преизказни форми
Минало неопределено време	писал съм	бил съм писал бил си писал бил писал
Минало предварително време	бях писал	били сме писали били сте писали били писали
Бъдеще време в миналото (Бъдеще време)	щях да пиша (ще пиша)	щял съм да пиша щял си да пишеш щял да пише щели сме да пишем щели сте да пишете щели да пишат

II. Свидетелски и несвидетелски форми на минало неопределено време и минало предварително време

Свидетелски форми	Несвидетелски форми
Виждам, че я няма – излязла е. Вече сме ходили в Гърция. Търсих те, но ти не беше дошла. Видях ви, че бяхте седнали в кафето.	Казват, че била излязла. Той не знаеше, че сме били ходили в Гърция. Казали им, че ти не си била дошла. Разбрали, че сте били седнали в кафето.

III. Случаи, когато съществителните имена не се членуват

един + студент → един студент

Упражнения

1 Довършете изреченията с преизказни форми на минало неопределено време по модела:

Модел: Майк: Аз съм ходил на Витоша.

Ани: Майк каза, че бил ходил на Витоша.

- Майк: Моите родители са идвали в България.
Ани: Майк каза, че неговите родители .....
- Майк: Ние сме виждали православна сватба.
Ани: Майк каза, че вие .....
- Майк: Ти си имала леко мозъчно сътресение.
Ани: Майк каза, че аз .....
- Майк: Те са се оженили в църквата „Света София“.
Ани: Майк каза, че те .....
- Майк: Аз вече съм купил подарък за младоженците.
Ани: Майк каза, че той вече .....
- Майк: Ние сме дошли на срещата.
Ани: Майк каза, че вие .....

2 Довършете изреченията с преизказни форми на минало предварително време по модела:

Модел: Стефан: Гостите бяха насядали от двете страни на пътеката.

Мария: Стефан каза, че гостите били насядали от двете страни на пътеката.

- Стефан: Ваня беше седнала в читалнята, когато аз влязох.
Мария: Стефан каза, че Ваня .....
- Стефан: Преди да срещна Ваня, не бях виждал момиче с такова магнетично излъчване.
Мария: Стефан каза, че преди да срещне Ваня, ...
- Стефан: Ние не бяхме мислили за сватба, преди да се срещнем.
Мария: Стефан каза, че вие .....
- Стефан: Вие бяхте получили поканата една седмица преди сватбата.
Мария: Стефан каза, че ние .....
- Стефан: Ти вече беше влязла в църквата „Света София“.
Мария: Стефан каза, че аз .....
- Стефан: Хората бяха дошли с букети цветя.
Мария: Стефан каза, че хората .....

3 Попълнете празните места с преизказни форми на минало неопределено време по модела.

Модел: Аз знам, че той е пристигнал. Видях го.
Чух, че той бил пристигнал. Не съм го виждал.

- Аз знам, че тя се е приготвила. Видях я.
Казаха ми, че тя ..... . Не съм я виждал.
- Сигурен съм, че вие сте правили теста. Аз присъствах на него.
Казаха ми, че вие ..... . Аз не съм присъствал.
- Сигурен съм, че ние сме се срещали. Спомням си.
Казват, че ние ..... . Не си спомням.
- Аз знам, че те са пристигнали. Видях ги.
Чух, че те ..... . Не съм ги виждал.
- Сигурен съм, че той е говорил на събранието. Аз бях там.
Казаха ми, че той ..... . Аз не съм свидетел.
- Аз съм се явявал на конкурсен изпит. Вярно е.
Казват, че аз ..... . на конкурсен изпит. Не е вярно.

4 Заменете свидетелските форми на минало неопределено и минало предварително време с приказни форми на подчертаните глаголи в текста:

Модел: Според съвременниците на братята Кирил и Методий те **били** от Солун. Константин **бил** получил високо образование и ...

Според съвременниците на братята Кирил и Методий те **са били** от Солун. Константин **е получил** високо образование и **е станал** преподавател в Магнаурската школа. Братята Кирил и Методий **са написали** славянската азбука. Те **се бяха вдъхновили** от идеята на планината Олимп. Константин **е приел** името Кирил. Братята **бяха утвърдили** славянската писменост във Великоморавия, преди учениците им да дойдат в България. Цар Борис **е посрещнал** с радост учениците им. България **беше станала** средище на славянска култура векове преди Ренесанса в Европа.

5 Разкажете накратко едно важно исторически събитие от Вашата история, като употребите приказни форми!

6 Довършете изреченията по модела:

Модел: Наистина ли щеше да заминаваш? Казаха ми, че си щял да заминаваш.

- Наистина ли Ваня щеше да се жени?
Казаха ми, че .....
- Наистина ли те щяха да заминат на сватбено пътешествие в Англия?
Казаха ми, че .....
- Наистина ли щяхме да правим тест?
Разбрах, че .....
- Наистина ли те щяха да започват работа?
Чух, че .....
- Наистина ли вие щяхте да се прехвърлите в друга група?
Казаха ми, че .....

7 Заменете подчертаните свидетелски форми с приказни:

Солунските братя Кирил и Методий не знаеха, че след тяхната смърт:

- Делото им щеше да продължи в България.
- Учениците им щяха да напуснат Великоморавия.
- Българският цар Борис щеше да ги приеме.
- Те щяха да превеждат богослужебните книги.
- Българската литература щеше да се разпространява на говорим език.
- Старобългарският език щеше да се признае за един от класическите езици.
- Още в края на IX век България щеше да стане средище на новата славянска писменост.
- Българите щяха да славят делото им на най-светлия български празник – 24 май – денят на славянската писменост и култура.

Модел: Солунските братя Кирил и Методий не знаели, че след тяхната смърт делото им **щяло да продължи** в България.

8 Попълнете празните места с определителни членове само там, където е необходимо:

- Един писател... е казал: „Човек... е човек..., когато е на път...“
- Не знам за кой писател... говориш, но това не е вярно за всеки човек... .
- Спомни си за онзи философ..., който никога не напуснал своя роден град... .
- Какъв човек... е бил той? Никои човек... не може да живее така.
- Този философ... е бил Кант.

9 Попълнете празните места със словосъчетанията по модела:

Модел: **Какъв език** се е говорил във Великоморавия през IX век?

онези езици   всеки език   **никаква друга реч**   кой език   всеки друг език

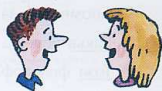
- ..... е бил достоен за богослужбните книги?
- Позволено ли е било да се слави Бога на .....
- Според триезичниците богослужбни книги могат да се пишат само на ....., които били признати за класически – гръцки, еврейски и латински.
- ..... се смятал за недостоен за Божието слово.
- ..... не е звучала в църква.

10 Попълнете празните места с определителни членове, където е необходимо:

Съществителното име **случай** участва в много фразеологични съчетания. В повечето от тях то се свързва с определения и не се членува.

Случаят с членуването

- Не мога да разбера в **кой** случаи... съществителните имена... се членуват.
- Има **един** принцип... – ако предмет... е познат се пише член... .
- Не е толкова просто, в **някой** случай... се пише -ЪТ/-ЯТ, а в **друг** случай... -А/Я. Защо?
- В **този** случай... въпрос... е синтактически. Пълен член... се пише само в случай..., че име... е подлог... в изречение... . Но в **никакъв** случай... член... не се пише пред име... – както в английски, немски, френски език.
- А има ли **някакъв** случай... на изключение... .
- Не, пред съществителното име... може да има определение като **един, този, онзи, кой, какъв, някой, никакъв, някакъв** – те изпълняват аналогична функция... на член... – конкретизират име... и след тях имена... никога не се членуват. Разбра ли?

11 Съставете изречения или кратък текст, като употребите следните словосъчетания:

Модел: **за всеки случай**

Сега не вали дъжд, но аз ще си взема чадър за всеки случай. Може да завали.

- в никакъв случай .....
- .....
- във всеки случай .....
- .....
- в такъв случай .....
- .....
- по този случай .....
- .....
- в противен случай .....
- .....
- в краен случай .....
- .....
- в случай на .....
- .....
- в повечето случаи .....
- .....

Разбирате ли?

Професорска визитация

Един професор по медицина заедно с група студенти правел визитация. Той обикалял болничните стаи и обяснявал външните признаци на болестта. Групата спряла пред едно легло.

– Тук – казал професорът, – още от пръв поглед можем да кажем, че има разширение на гръдния кош. Това става най-често при музиканти, които цял живот свирят на някакъв инструмент.

– Така е – обадил се болният, – аз съм музикант.

– Виждате ли – казал професорът, – моето око никога не се лъже.

После той се обърнал към болния и го попитал:

– На какъв инструмент свирехте?

– Аз бихم тъпан – отговорил болният.

За подготовката на всяко пътуване се изисква много време. За да можеха да отидат в Англия, на Ваня и Стефан трябваше да им бъдат издадени входни визи, след като са подадени голям брой документи и са платени съответните такси.

Дватама направиха всичко необходимо, след две-три седмици визите им бяха приготвени и те си ги взеха от Английското посолство.

Вече имаха направени резервации за самолета и преди няколко дена отидоха да си купят билетите. В агенцията на Британските аеролинии ги посрещна усмихната млада жена и те бяха обслужени бързо, дори им подариха карта на Лондон и различни сувенири.

След това тръгнаха по магазините, за да изберат подаръци. Докато кукуят на всекиго по нещо, бяха изгубени два дена, но бяха доволни, защото направиха интересни покупки – електронни игри за децата, книги и керамика за възрастните.

По отношение на хотелите всичко стана сравнително лесно – бяха резервирани чрез интернет. Получиха потвърждение от съответните административни служби.

Вечерта преди отпътуването започнаха да подреждат всичко едно по едно.

Стефан: Ваня, погледни в чантата си – билетите и паспортите прибрали ли са?

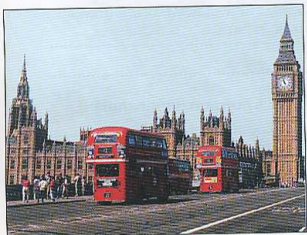
Ваня: Да, у мене са. Но по-добре билетите да са сложени в джоба на самото ти, защото ти ще чекираш куфарите. Взemi и парите, но те трябва да са прибрали в ръчната ти чанта, която е с автоматична ключалка.

Стефан: Да, права си. А подаръците сложени ли са в багажа?

Ваня: О, отдавна са наредени в моя куфар.

Стефан: Како пристигнем утре на летището в Лондон, каква е програмата?

Ваня: Пристигаме в 10.30 ч. лондонско време. Филип ще ни чака с колата си. Първите пет дена ще бъдем настанени у тях, а после започва нашата обиколка – Уиндзор, Оксфорд, Кеймбридж, Брайтън, Довър и др.

Запомнете!

трябваше да им бъдат издадени визи
подадени са документите
билетите и паспортите са прибрали
подаръците са наредени в куфара
ще бъдем настанени у тях

бяха обслужени бързо
платени са съответните такси
бяха изгубени два дена
хотелите бяха резервирани

I. Образуване на минали страдателни причастия

Минало свършено време	Минало страдателно причастие	
-ах/-ях	-ан	-ян
прибрах написах преживях видях	прибран прибрана прибрано прибрани написан написана написано написани преживян преживяна преживяно преживяни видян видяна видяно видени	преживян преживяна преживяно преживяни видян видяна видяно видени
-ох/-их	-ен	-ен
подадох облякох изгубих наредих	подаден подадена подадено подадени облечен облечена облечено облечени изгубен изгубена изгубено изгубени нареден наредена наредено наредени	изгубен изгубена изгубено изгубени нареден наредена наредено наредени
-нах/-ех/-ух	-т	-т
минах издигнах взех чух	минат мината минато минати издигнат издигната издигнато издигнати взет взета взето взети чут чута чуто чути	взет взета взето взети чут чута чуто чути

II. Страдателен залог с причастно-страдателни форми

Деятелен залог

Те подават документи в посолството.
Те плащат таксите.
Купиха подаръци за всички.
Наредиха подаръците в куфара.
Ще се настанят у Мая.
Ще обиколят някои градове.

Страдателен залог

Документите са подадени в посолството.
Таксите са платени.
За всички бяха купени подаръци.
Подаръците бяха наредени в куфара.
Ще бъдат настанени у Мая.
Някои градове ще бъдат обиколени.

Упражнения

1 Отговорете на въпросите по модела:

А. Модел: Прибра ли парите?

Прибрани са.

1. Написахте ли домашното? .....
2. Разказа ли урока? .....
3. Върна ли учебника? .....
4. Нарисува ли картината? .....
5. Избрахме ли дрехи за път? .....
6. Начерта ли плана? .....

Б. Модел: Поправихте ли радиото?

Поправено е.

1. Облече ли децата? .....
2. Изгуби ли ключа? .....
3. Наредихте ли мебелите? .....
4. Свършихме ли работата? .....
5. Дадохте ли наема? .....
6. Научи ли стихотворението? .....

В. Модел: Приеха ли проектите?

Приети са.

1. Чуха ли всички новината? .....
2. Взеха ли чадър? .....
3. Изпихте ли млякото? .....
4. Обуха ли чехли? .....
5. Пресякоха ли площада? .....
6. Събу ли детето? .....

2 Свържете правилно двете колонки:

Модел: Визите са → издадени.

Таксите са
Хората са
Новината е
Хотелът е
Писмото е
Подаръците са
Статията е
Документите са

чута
резервиран
платени
обслужени
подадени
написана
прибрани
написано

3 Попълнете празните места с подходящи страдателни причастия:

измити

прибрани

изядена

изпито

След празника:

1. Виното е .....
2. Баницата е .....
3. Чашите не са .....
4. Чиниите не са .....
5. Покривката е .....
6. Дискосвете са .....
7. Прозорецът не е .....
8. Подът не е .....

разхвърляни

отворен

изметен

изцапана

4 Трансформирайте изреченията по модела:

А. Модел: Аз прочетох книгата. Книгата е прочетена от мене.

Художникът нарисова портрета. Портретът е нарисуван от художника.

1. Всички чакат ваканцията.
2. Тя преподава урока.
3. Майсторът поправя радиото.
4. Ти използва инструментите.
5. Всички студенти търсят преподавателя.
6. Милioni деца по света гледат филма „Хари Потър“.

Б. Модел: Ние ще заключим вратата. Вратата ще бъде заключена от нас.

1. Ваня ще обиколи магазините.
2. Ти ще подредиш всичко.
3. Аз ще сложа подаръците в куфарите.
4. Ние ще посрещнем госта на летището
5. Вие ще донесете багажа.

В. Модел: Те направиха всичко необходимо. Всичко необходимо беше направено от тях.

1. Аз направих покупки.
2. Стефан направи предложение.
3. Тя им подари карта на Лондон.
4. Ти купи електронна игра за децата.
5. Те направиха резервации за хотели.

Г. Модел: Ние щяхме да изгубим ключа. Ключът щеше да бъде загубен от нас.

1. Ти щеше да подредиш дрехите.
2. Филип щеше да чака младоженците.
3. Тя щеше да прибере парите.
4. Те щяха да започнат обиколката след пет дни.
5. Ние щяхме да посетим музея.

5 **Работете по модела:**

Купих си компютър, но ми трябва помощ да го инсталирам. Обадих се на компютърния специалист. Ето неговите инструкции по телефона:

Модел: Разопаковай компютъра! Добре, разопакован е. После какво да правя?

1. Сложи го на бюрото! Добре, ...
  2. Включи го в контакта! ...
  3. Свържи го с кабела на монитора, мишката и клавиатурата! ...
  4. Натисни голямото копче! ...
  5. Инсталирай програмата! ...
- ... Ура! Работи!

6 **Трансформирайте изреченията в деятелен залог по модела:**

Модел: Всичко необходимо **беше направено** от двамата.
Дватама **направиха** всичко необходимо.

1. Те бяха посрещнати от усмихната млада жена.
2. Таксите бяха платени от тях.
3. Магазините бяха обиколени от Ваня.
4. Подаръците ще бъдат сложени в багажа от тебе.
5. Билетите ще бъдат сложени в джоба на самото от Стефан.
6. Ваня и Стефан ще бъдат посрещнати на летището в Лондон от Филип.

7 **Трансформирайте изреченията по модела:**

Модел: Той ме изпрати. Аз бях изпратен от него.

1. Аз те прекъснах.
2. Ваня го чака.
3. Стефан я изпрати.
4. Роднините ги поздравиха.
5. Ние я поканихме.
6. Той те покани.
7. Тя те прие.

8 **Попълнете празните места със страдателните причастия на глаголите:**

Из криминалната хроника на вестника:

Вчера следобед беше ..... обир в дома на г-н Х. Вратата на апартамента беше ..... Кучето му беше ..... Стаите бяха ..... а дрехите и вещите бяха ..... от шкафовете. Бижутата на г-жа Х не бяха ....., а парите и документите, които бяха ..... в каса, бяха ..... заедно с касата. Крадците не са .....

открива

упоя

извършвам

разбива

разхвърля

извадя

намеря

скрия

изнеса

9 **Открийте грешките в изреченията:**

Победих всички на шах! Всички сте победети. Копчето на ризата ми е скъсато.
Чаят е изпин, а бомбоните – изядяни. Панталонът ми не е хубаво изгледет.

10 **Попълнете празните места, като използвате следните страдателни конструкции:**

е създадена

бил наречен

били приети

бил познаван

била утвърдена

1. Братята Кирил и Методий ..... в град Солун.
2. Езикът на славяните ..... добре от братята Кирил и Методий.
3. Константин ..... „Философ“, след като получил високо образование.
4. Славянската азбука ..... от Солунските братя.
5. Учениците на Кирил и Методий ..... от цар Борис в България.
6. Старобългарския език ..... за един от класическите езици наред с гръцки, латински и еврейски.
7. Славянската писменост и култура ..... в България в края на IX век.

бил признат

са родени

Разбирате ли?

Рекордът на Тайван

В грандиозната игра на архитектурната надпревара в Тайпе беше поставен рекорд за най-високата сграда в света – поне засега. С височината си от 509 м. 101-етажният небостъргач, който бе наречен „Тайпе 101“, засенчи с 57 м. най-високите сгради в света до октомври 2003 г. – кулите близнаци „Петронас“ в Куала Лампур, Малайзия. Кулите задържаха рекорда си само пет години, а „Тайпе“ също може да не носи лаврите си дълго. „Бурж Дубай“ в Обединените арабски емирства, който се очаква да надхвърли 600 м. по план, ще бъде завършен през 2008 г.

Основата на кулите „Петронас“ са оформени като осемлъчна ислямска звезда, а на „Бурж Дубай“ ще бъде дадена формата на едно пустинно цвете с шест венчелистчета.

„Тайпе 101“ не е най-елегантната конструкция, но е снабдена с най-бързите асансьори, които летят нагоре с 61 км/ч.

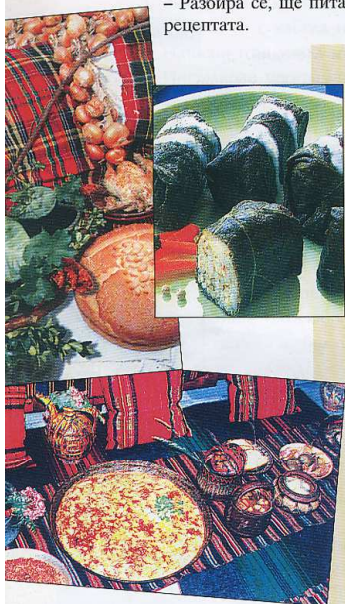
Всички небостъргачи се люлеят от вятъра. При това „Тайпе 101“ е издигнат в страна на тайфуните. За да бъде осигурено спокойствие на обитателите му, над 88-ия етаж е поставено гигантско махало с тегло 660 тона, което противостояло на вятъра и намалява люлеенето на сградата.

(По материала „Тайпе над всички останали“,
ср. National geographic – България, брой м. декември, 2005 г.)

Един ден Майк изненада Ваня с неочакван въпрос:

- Ваня, можеш ли да готвиш лозови сармички?
- Обикновено вкъщи мама готви, но зная как се правят, защото съм я гледала доста пъти.
- Много ми харесва това българско ястие. Може ли да ми дадеш рецептата, за да я дам на майка ми.
- Разбира се, ще питам какво точно се слагаше в плънката на сърмите и утре ще имаш рецептата.

Лозови сармички

Подбират се средно големи и млади лозови листа, изчистват се от дръжките и се измиват. За 4 порции са необходими около 30 листа, които се потапят 1–2 минути във вряща подсолена вода и се изваждат, за да изстинат.

В това време трябва да се направи плънката, за която са нужни следните продукти:

- 1/2 kg кайма (мяно месо),
- 1 голяма глава лук,
- 1 кафена чашка ориз,
- 1 червен домати (или 1 супена лъжица доматиено пюре),
- 3–4 лъжици олио (зехтин),
- 1 кафена лъжичка червен пипер,
- сол на вкус, черен пипер и подправки по избор.

Лукът се нарязва на ситно и се пържи в олиото. Щом омекне, към него се прибавя оризът, който се пържи, докато стане прозрачен, а след това се добавя каймата, запързва се и тя и накрая се слагат червеният пипер, нарязаният домати и подправките. От така приготвената плънка се взема по 1/2 супена лъжица и се завива във всеки лозов лист. Сармите се нареждат в тенджерата, заливат се с чаена чаша вода, притискат се отгоре с порцеланова чиния и се варят на тих огън.

Могат да се сервират с кисело мляко.

Майк прочете рецептата с интерес:

- Ваня, много ти благодаря!
- О, Майк, аз трябва да ти благодаря за твоя интерес към българската кухня. Това ми ласкае.

Запомнете!

подбират се лозови листа
изчистват се от дръжките
трябва да се направи плънката

лукът се нарязва
пържи се в олиото
прибавя се оризът

добавя се каймата
сармите се нареждат
заливат се с вода

I. Страдателен залог с възвратни форми

Деятелен залог

Нарязваме лука.
Нарязахме лука.
Ще нарежем лука.
Подбирам лозови листа.
Подбрах нужните подправки.
Ще подбера най-интересната рецепта.

Страдателен залог

Лукът се нарязва.
Лукът се нарязва.
Лукът ще се нареже.
Лозовите листа се подбират.
Нужните подправки се подбраха.
Рецептата ще се подбере.

II. Сравнение на причастно-страдателни и възвратно-страдателни конструкции

Причастно-страдателни конструкции

Тези листа са измити.
Плънката беше направена.
Доматът ще бъде нарязан.
Оризът е изпържен.
Сармите бяха сервирани с кисело мляко.
Червеният пипер ще бъде сложен накрая.

Возвратно-страдателни конструкции

Листата се измиват.
Плънката се направи.
Доматът ще се нареже.
Оризът се изпързва.
Сармите се сервираха с кисело мляко.
Червеният пипер ще се сложи накрая.

III. Безлични форми на глаголите в страдателен залог

Взема се по 1/2 супена лъжица от плънката.

Вари се на тих огън.

Тараторът не се яде топъл.

Какаото се пие горещо.

Нещо се чува.

Тук не се пуши.

В аудиторията не се говори.

На лекции трябва да се внимава.

Упражнения

1 Отговорете на въпросите по модела:

Модел: Къде се потапят лозовите листа? Лозовите листа се потапят във вряща подсолена вода.

А. Използвайте следните фрази:

1. Как се вари супата?
2. По колко се взема от плънката?
3. Как се пържи лукът?
4. С какво се заливат сармите?
5. Колко сол се слага?

на вкус,
на тих огън,
по 1/2 супена лъжица,
докато стане прозрачен,
с чаена чаша вода.

Б. Използвайте следните фрази:

1. С какво се притискаха сармите?
2. Как се нарязаха доматиите?
3. Кога се прибави оризът?
4. Колко време се готви яденето?
5. В какво се зави плънката?

във всеки лозов лист,
с порцеланова чиния,
след като омекне лукът,
на ситно,
половин час.

В. Използвайте следните фрази:

1. Кога ще се сложи каймата?
2. Кога ще се прибави червеният пипер?
3. Как ще се добавят подправките?
4. Как ще се сервират сармите?
5. Кога ще се ядат сармите?

когато дойдат гостите,
на вкус,
най-накрая,
след като се изпържи оризът,
с кисело мляко.

2 Свържете правилно колонките:

Модел: В парламента → се обсъждат законите на държавата.

По телевизията
В бъдеще
Във вестниците
От интернет
В университета

се очакват промени в температурите.
се предават филми.
се записва музика.
се изучават различни специалности.
се съобщават новините.

3 Довършете изреченията по модела:

Така не се прави!

Модел: Защо отваряш консервата с нож?

Консервата **не се отваря** с нож.

1. Защо пушиш тук? .....
2. Защо говориш високо в музея? .....
3. Защо пиеш топла бира? .....
4. Защо ядеш много вечер? .....
5. Защо носиш ботуши през лятото? .....

4 Работете по модела:

Модел: **Аз режа лука.**

Лукът не се реже така.

А как се реже?

Лукът се реже на ситно.

1. Ти подбиращ лозовите листа. ....
..... средно големи и млади.
2. Тя чисти листата от дръжките. ....
..... с нож.
3. Вие правите плънката. ....
....., като се смесят продуктите.
4. Ние добавяме каймата. ....
....., след като се изпържи лукът.
5. Те нареждат сармите. ....
..... внимателно.

5 Попълнете празните места с възвратно-страдателните форми:

В банката:

– Моля, кажете ми как **се издава** кредитна карта!

– Най-напред ..... формуляр и .....

След това на касата ..... парите.

– Веднага ли може да ..... картата?

– Не, трябва да ..... две седмици, за да Ви приготвят ламинирано картонче.

– В каква валута ..... парите.

– От банкоматите в България ..... левове.

се попълва

се получават

се взема

се почака

се използва

се внасят

се теглят

6 Трансформирайте причастно-страдателните конструкции във възвратно-страдателни:

А. Модел: Вечерята е приготвена.

Вечерята се приготвя.

1. Салатата е направена. ....
2. Напитките са изстудени. ....
3. Десертът е сервиран. ....
4. Пътуването е уредено. ....
5. Паспортите са дадени. ....
6. Подаръците са купени. ....

Б. Модел: Билетите ще бъдат купени утре.

Билетите ще се купуват утре.

1. Документите ще бъдат получени в най-скоро време. ....
2. Резервацията ще бъде направена следващата седмица. ....
3. Докладът ще бъде написан утре. ....
4. Багажът ще бъде приготвен до утре сутринта. ....
5. Пианото ще бъде донесено вкъщи. ....
6. Обиколката ще бъде организирана. ....

7 Отговорете на въпросите по модела:

Модел: Рокята не е ли ушита?

Шие се в момента.

1. Кафето не е ли направено? .....
2. Вечерята не е ли стотвена? .....
3. Панталонът не е ли изгладен? .....
4. Сградата не е ли построена? .....
5. Ремонтът не е ли довършен? .....
6. Домашните не са ли написани? .....

8 Довършете изреченията по модела:

Модел: Сметката за ток не е платена.

Трябва да се плати до края на месеца.

1. Таксите не са внесени в касата. ....
2. Наемът не е даден. ....
3. Сметката за телефона не е получена. ....
4. Визата не е издадена. ....
5. Личната карта не е подписана. ....
6. Студентската книжка не е подпечатана. ....

9 Тест за значението на цветовете по Льошер:

А. Подредете следните цветове по приоритет, като започнете от този, който ви харесва най-много:

1. ....
2. ....
3. ....
4. ....
5. ....
6. ....
7. ....
8. ....

Б. Отгответе значенията на цветовете и интерпретирайте своя избор:

- Червеният цвят се предпочита от .
- Зеленият цвят се харесва от .
- Жълтият цвят се поставя напред в класацията от .
- Синият цвят се поставя на първите места от .
- Виолетовият цвят се избира от .
- Кафявият цвят се подрежда напред от .
- Сивият цвят се предпочита от .
- Черният цвят се избира от .
- 1) хора, които обичат да побеждават.
- 2) хора, които имат нужда от промяна.
- 3) спокойни и честни хора.
- 4) хора, които искат да са сами в момента.
- 5) упорити хора, които обичат скъпи вещи.
- 6) хора, които са нестабилни в момента.
- 7) оптимисти.
- 8) мечтатели и мистици.

- 10 Напишете рецепта за Ваше национално ястие, като използвате следните възвратно-страдателните форми:

взема се	смесва се	вари се
подбира се	разбърква се	пече се
измива се	сипва се	пържи се
нарязва се	добавя се	сервира се
слага се	посолява се	яде се

Blank writing area with horizontal lines for the recipe.

- 11 В едно от изреченията има грешка. Открийте я!

Вратите се отварят автоматично.

Билетите се струват 70 ст.

Телефонът на Бърза помощ – 150 се избира безплатно.

Билети се продават от водача само на спирка.

- 12 Отговорете на въпросите за Вашата страна:

1. Какво се казва при първа среща?
2. Как се изразява нежелание?
3. Как се празнува Великден?
4. Какво се прави след вечеря?
5. Как се поздравяват връстници? А възрастни хора?

Ключ към цветовия тест на Льошер:

червен – 1, черен – 2, син – 3, сив – 4, зелен – 5, кафяв – 6, жълт – 7, виолетов – 8.

Разбирате ли?

Някои начини да се харесаме на интервю за работа

Може да изглеждате добре в новия си костюм, но ако искате да бъдете избран при интервюто за работа, трябва да внимавате как се изразявате.

В компаниите и фирмите са търсени онези кандидати, които говорят правилно и ясно. Кой са най-често срещаните грешки:

1. **Думи-паразити:** Избягвайте думи като „ами“, „знаете“, „окей“, „така да се каже“. Не трябва да се допуска грешката всяко изречение да започва по този начин.

2. **Объркана интонация:** Монотонният говор или повишаването на гласа в края на всяко изречение се усещат като несигурност. А е важно от фирмата да са убедени, че Вие сте компетентен. Всяко нещо трябва да се казва убедително, за да се създаде впечатление, че Вие сте компетентен.

3. **Неясен говор:** Когато сливате думите или не ги произнасяте докрай, посланието остава неясно. За да не се получи това, добре ще бъде преди интервюто да са взети няколко урока при логопед.

4. **Бързо говорене:** При интервю всички са напрегнати, но бързото говорене се проследява по-трудно и за такива кандидати се мисли, че са нерваци и не се оценяват добре от журито.

(по материал от вестник „24 часа“, бр. 64/07.03.2006, стр. 6–7)

Хайде, помечтай си малко!

Ани и Петър решиха да заминат на студентска бригада в САЩ – за три месеца. Щяха да закъснеят за началото на учебната година, но за тях беше важно да научат по-добре английски език и да видят Америка. За парите, които щяха да спечелят, въобще не мислеха, знаеха, че няма да са много.

В деня на заминаването се срещнаха на летището. Ани попита на информацията:

– Госпожице, бихте ли ми казали на кой терминал се приема багажът за Ню Йорк?

– За Ню Йорк – на 5 и 6 терминал.

Там Ани и Петър видяха дълги опашки, наредиха се и зачакаха. Дойде техният ред.

Петър качи куфарите на лентата.

– Господине, всичкият ли багаж е Ваш?

– Не, синият куфар е на приятелката ми, а кафявият е мой.

– Бихте ли ми дали билета на Вашата приятелка и оставете само нейния куфар на лентата, а после ще чекирам Вашия.

Ани и Петър предадоха багажа си, минаха митническият контрол и след 30 минути бяха в самолета. Предстоеше им 12-часов полет със смяна на самолета в Лондон и 1-часова почивка в зала за чакащи.

Докато летяха над океана, Петър попита Ани:

– Кажй ми, какво би направила, ако спечелиш от американската лотария 1 млн. долара?

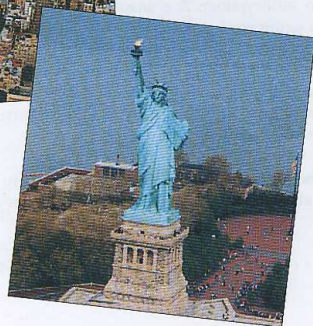
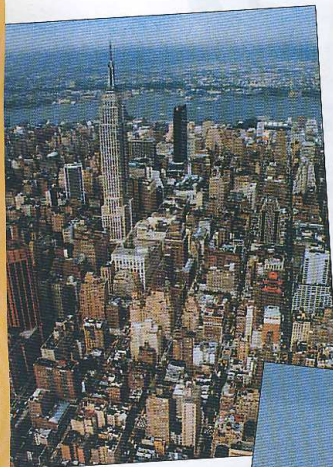
– Какво би направила ли? Първо, няма да играя на лотария, затова няма да спечеля. Второ, по тази причина нищо не мога да направя.

– Ех, Ани, хайде, помечтай си малко! Не можеш ли?

– Добре. Да предположим, че спечеля. Като се върна в България, бих дала част от парите на родителите си. После

бих си купила една малка кола, за да ми е по-лесно да пътувам, а поне 1/3 от парите бих предоставила на някой дом за сираци. Ще се чувствам щастлива, ако мога да им помогна с нещо. С това, което остане, бихме могли двамата да си направим едно околосветско пътешествие...

– О, краят на плана ти е чудесен! Хубаво е да си помечтаем, нали? И аз, ако имах пари, веднага щях да планирам за мене и за тебе едно околосветско пътешествие!

Запомнете!

бихте ли ми казали

бих си купила една малка кола

бихте ли ми дали билета

дойде техният ред

бих дала част от парите

какво би направила, ако спечелиш 1 млн. долара

какво бих направила ли

бих предоставила на някой дом

нищо не бих могла да направя

бихме могли да си направим пътешествие

ако имах пари, и аз щях да планирам

Граматика

I. Образование на условно наклонение

Положителни форми	Отрицателни форми	Въпросителни форми
аз бих отишъл	аз не бих отишъл	аз (не) бих ли отишъл?
ти би отишъл	ти не би отишъл	ти (не) би ли отишъл?
той би отишъл	той не би отишъл	той (не) би ли отишъл?
тя би отишла	тя не би отишла	тя (не) би ли отишла?
то би отишло	то не би отишло	то (не) би ли отишло?
ние бихме отишли	ние не бихме отишли	ние (не) бихме ли отишли?
вие бихте отишли	вие не бихте отишли	вие (не) бихте ли отишли?
те биха отишли	те не биха отишли	те (не) биха ли отишли?

II. Употреба и значение

1. Утивни форми в условно наклонение

Бихте ли ми казали къде е терминалът?

Би ли му дала билета?

Бихте ли затворили прозореца?

Не бихте ли дошли по-рано?

Не бихте ли ни помогнали?

(Моля, кажете ми къде е терминалът?)

(Моля те, дай му билета!)

(Моля, затворете прозореца!)

(Моля Ви, елате по-рано!)

(Молим ви, помогнете ни!)

2. Условни конструкции, изразяващи намерение или желание

Харесвам морето.
Обичам да пътувам.
Искам да помогна на сираците.

Бих живял край морския бряг.
Бих обиколил света.
Бих им дал част от парите.

3. Условни изречения, изразени с условно наклонение

Ако имам време, бих излязла на разходка.
Ако имах желание, бих дошла с вас.
Ако беше се обадил, бих го поканил.

III. Условни изречения в изявително и условно наклонение

1. Изявително наклонение – извършване на действието при определени условия

Ако имам време, ще дойда.
Ако имах време, щях да дойда.
Ако бях имал време, бих дошъл.

2. Условно наклонение – възможност, намерение, желание

Ако имам време, бих дошъл.
Ако имах време,
Ако бях имал време,

Упражнения

1. Попитайте учтиво по модела:

Могел: Колко е часът?

Бихте ли ми казали колко е часът?

1. Къде е гарата?
2. В колко часа е влакът за Бургас?
3. Кога затваря касата?
4. Как да стигна до университета?
5. Колко струва тортата?
6. Кой автобус отива до летището?

2. Помолете любезно по модела:

Могел: Затворете вратата!

Бихте ли затворили вратата?

1. Отворете прозореца! .....
2. Обяснете задачата! .....
3. Дай ключа! .....
4. Направи кафе! .....
5. Донесете сметката! .....
6. Почакай малко! .....
7. Обадете се по телефона! .....

3. Задайте въпроси по модела, като употребите следните фрази:

Могел: Искам да видя нови места!

Би ли тръгнал на път?

1. Вие искате да видите Америка. *пътувам 12 часа със самолет*
2. Ани и Петър искат да научат по-добре английски. *отивам на работа в Лондон*
3. Ти искаш да заминеш надалеч. *напускам семейството си*
4. Ние искаме отлични бележки на изпитите. *уча всеки ден*
5. Тя иска нова работа. *работя повече*
6. Той иска да печели добре. *започвам веднага*

4. Отговорете на въпросите по модела, като използвате предложените фрази:

Могел: Ще дойдеш ли с нас?

Бих дошъл, ако имам време.

1. Той ще купи ли колата? ..... намерят билети.
2. Вие ще заминавате ли? ..... се подготви добре.
3. Ти ще дойдеш ли довечера? ..... приготвим документите.
4. Те ще отидат ли на кино? ..... събере пари.
5. Тя ще се яви ли на изпит? ..... свърша работа навреме.

5. Довършете изреченията по модела:

Могел: Ако идвах редовно на лекции, те биха се справили по-добре на изпита.

1. Ако бяхте преписвали уроците, ...
2. Ако правехме упражненията, ...
3. Ако ти пишеше домашни, ...
4. Ако не отсъствахте толкова много, ...
5. Ако аз внимавах повече, ...
6. Ако беше проверила диктовката, ...

6 Попълнете празните места по модела, като използвате глаголите:

Модел: Бих пил едно кафе, ако почерпиш.

- ....., ако настоявате.
- ....., ако искаш.
- ....., ако нямаш нищо против.
- ....., ако ми предложат.
- ....., ако се съгласи.

покая,
започна,
тръгна,
седна,
остана

7 Заместете подчертаните глаголни форми в бъдеще в миналото с форми в условно наклонение:

За какво служат парите?

Модел: Ако Поли имаше 2 лева, щеше да си купи един голям сладолед.
Ако Поли имаше 2 лева, **би си купила** един голям сладолед.

Ако Петър имаше 20 лева, щеше да покани Ани на вечеря.
Ако имахме 200 лева, сяхмех да отидем на екскурзия.
Ако имахте 2000 лева, сяхте да започнете малък бизнес.
Ако ти имаше 20 000 лева, щеше да си купиш кола.
Ако той имаше 200 000 лева, щеше да ѝ подари къща на морето.
Ако тя имаше 2 000 000 лева, щеше да започне производство на фармацевтични продукти.

8 Заместете подчертаните глаголни форми в условно наклонение с форми в бъдеще време по модела:

Модел: Той ще наеме ли къщата? Би я наел, ако намери пари.
Ще я наеме, ако намери пари.

- Ще направиш ли превода? Бих го направил, ако имам време.
- Вие ще участвате ли в семинара? Бихме участвали, ако подготвим материал.
- Тя ще изведе ли кучето? Би го извела, ако не е заета.
- Деца ще полелят ли цветята? Биха ги полели, ако не забравят.
- Петър ще донесе ли куфара? Би го донесъл, ако го помолиш.

9 Заместете подчертаните глаголни форми в условно наклонение с форми в бъдеще време в миналото по модела:

Модел: Ще дойдеш ли с нас? Бих дошъл, ако имах време.
Щях да дойда, ако имах време. (Но нямам време и няма да дойда.)

- Ще му покажеш ли статията? Бих му я показал, ако можех да я намеря.
- Той ще я покани ли? Би я поканил, ако се бяха видели.
- Ще отидеш ли на теста? Бих отишъл, ако можех да се подготвя.
- Ще я посрещнете ли на летището? Бихме я посрещнали, ако знаехме кога пристига.
- Те ще представят ли проекта? Биха го представили, ако вие бяхте поискали.

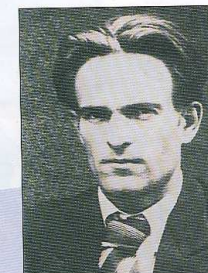
10 Попитайте колегите си:

Какво биха направили за приятеля/приятелката си?
Съставете въпроси, подобни на следните:

- Биха ли скочили с парашут?
- Биха ли влезли в пещера?
- Биха ли минали по въжен мост?
- Биха ли преплували река Дунав?

11 Представете си, че ... и отговорете на въпросите, като използвате глаголни форми в условно наклонение.

- Какво бихте казали, ако непознат глас по телефона Ви покани на среща?
- Къде бихте отишли, ако спечелите безплатен самолетен билет?
- Как бихте реагирали, ако станете свидетел на кражба в трамвая?
- Какво бихте направили, ако някой непознат Ви подари цвете?
- Какво бихте си помислили, ако шефът Ви намигне?

Разбирате ли?

Вяра

„... С живота сме в разпра,
но ти не разбирай,
че мразя живота.
Напротив! Напротив! –
Дори да умирам,
живота с грубите
лапи челючни
аз пак ще обичам!
Аз пак ще обичам!
...
За него – Живота –
направил бих всичко. –
Легял бих
със пробна машина в небето
бих влезнал във взривна
ракета, самичък

бих търсил
в простора
далечна
планета.“
(от стихотворението „Вяра“, Н. Вапцаров)

За мъничко любов

„За мъничко любов избродил бих света,
бих крачил бос, без шапка в утрин сияя,
бих крачил в сняг, скрил в мене пролетта,
бих крачил в буря с пеец дрозд в гръдта,
бих крачил сякаш по роса в пустиня.
За мъничко любов избродил бих света.“

Я. Връхлицки

Георгиос отиде в банката, за да изтегли парите, които баща му беше изпратил за семестриалната вноска в университета. Вече беше закъснял с плащането. Щеше да е платил, ако не му създаваха проблеми в банката.

– Госпожо, бихте ли проверили дали е получен превод на мое име от Солун. Чакам вече повече от седмица.

– Да, господине, дайте ми личната си карта!

– Ето, заповядайте!

Служителката търси няколко минути в компютъра превода му и каза, че не намира никакви пари за него.

– Госпожо, идвам вече трети път, за да търся парите си. Ако знаех, че ще ми създават такива проблеми, никога нямаше да съм се доверил на Вашата банка. Моля, повикайте шефа си!

Ще съм изпратила парите навреме

Мария щеше да заминава на специализация в Испания. Обадя се на сестра си във Варна, за да ѝ даде пари назаем, като ѝ обеща, че ще ѝ ги е върнала до 1–2 месеца, т. е. след като си дойде.

Сестра ѝ отиде в пощата, за да направи паричен превод.

– Моля, госпожице, какво трябва да направя, за да изпратя в София пощенски запис?

– Трябва да попълните един формуляр за запис. Какъв предпочитате да бъде – бърз или обикновен?

– Ако е бърз, кога ще са го получили?

– Бързият запис ще е пристигнал за 10 часа, а обикновеният – за 2 дена.

– Моля, дайте ми бланка за бърз запис!

– Трябва да знаете, че за него таксата е двойна.

– Няма значение, важното е, че ще съм изпратила парите навреме.

Запомнете!

ще ѝ ги е върнала до 1–2 месеца
кога ще са го получили
преводът ще е пристигнал

важното е, че ще съм изпратила парите
щеше да е платил, ако нямаше проблеми
никога нямаше да съм се доверил на банката Ви

I. Образуване и употреба на бъдеще предварително време

1. Образуване

ще съм получил
ще си получил
ще е получил
ще е получила
ще е получило

ще сме получили
ще сте получили
ще са получили

2. Употреба

След 2 месеца

ще съм ги върнала.
(ще ги върна)

До обяд записът

ще е пристигнал.
(ще пристигне)

II. Образуване и употреба на бъдеще предварително време в миналото

1. Образуване

щях да съм платил
щеше да си платил
щеше да е платил
щеше да е платила
щеше да е платило

щяхме да сме платили
щяхте да сте платили
щяха да са платили

2. Употреба

Ако автобусът не беше закъснял,

щях да съм дошъл навреме.
(щях да дойда)

Щях да съм станал до 8 часа,

но не чух часовника.
(щях да стана до 8 часа)

III. Обобщение на въпросителни, относителни, неопределителни, отрицателни и обобщителни местоимения

	Местоимения				
	въпросителни	относителни	неопределителни	отрицателни	обобщителни
само за лица	кой – кого	който – когото	някой – някого	никой – никого	всеки – всякого
за лица и предмети	коя кое кои	която което който	някоя някое някои	никоя никое никои	всяка всяко всички
за призначени	какъв каква какво какви	каквото каквото каквито	някакъв някаква някакво някакви	никакъв никаква никакво никакви	всякакъв всякаква всякакво всякакви
за притежание	чий чия чие чий	чийто чиято чието чийто	нечий нечия нечие нечий	ничий ничия ничие ничий	– – – –
за количество	колко	колкото	няколко нещо	николко нищо	всичко

	Наречия				
	кога	когато	някога	никога	всякога
за време	кога	когато	някога	никога	всякога
за място	къде	където	някъде	никъде	всякъде
за начин	как	както	някак	никак	всякак

Упражнения

1 Отговорете по модела:

Модел: Няма ли да се приготвяш сутринта преди заминаването?
Не, тогава вече **ще съм се приготвил**.

- Няма ли да пазаруваш следобед? Не, тогава вече ...
- Няма ли да подредиш масата, когато дойдат гостите? Не, тогава вече ...
- Няма ли да боядисаш яйцата на Великден? Не, тогава вече ...
- Няма ли да преговаряш вечерта преди изпита? Не, тогава вече ...
- Няма ли да измениш прозорците в събота? Не, тогава вече ...

2 Попълнете празните места с форми на бъдеще предварително време:

Модел: Кога ще се срещнем?
В 5 часа **ще съм свършила** работа. Ще се срещнем след това.

- Кога ще ми се обадиш?
В 7.30 аз ..... (изляза). Ще ти се обадя преди това.
- Кога ще говорим с проф. Димитров?
В 10 часа той ..... (дойда). Ще говорим с него след това.
- Кога ще платите таксата?
Следващата седмица ..... (получа) паричен превод. Ще платим тогава.
- Кога ще му върнеш заема?
В края на месеца ..... (взема) хонорар. Ще го върна тогава.
- Кога ще ми пратиш парите?
В понеделник ..... (събера) парите. Ще ти ги пратя тогава.

3 Довършете по модела:

Модел: Трябва да проверим теста до края на деня.
Не се безпокой! Дотогава **ще сме го проверили**.

- Трябва да направим съобщението една седмица преди събирането.
- Трябва да приготвиш документите поне два дни преди пътуването.
- Трябва да изпратят поканите за изложбата няколко дни преди откриването.
- Трябва да съобщим датата на сватбата един месец преди това.
- Трябва да ми обясниш граматиката преди изпита.
- Трябва да завършим ремонта преди началото на учебната година.

4 Попълнете празните места с глаголни форми на бъдеще предварително време в миналото:

Могел: Защо не ми каза по-рано? Досега **щях да съм направил** всичко необходимо.

1. Защо не ме събуди навреме? Досега ..... (приготвя се).
2. Защо не попълних веднага формуляра? Досега ..... (изпратя) пощенския запис.
3. Защо не вложи парите в банка? Досега ..... (получавам) лихва.
4. Защо не започнахте да учите сериозно от началото на семестъра? Досега ..... (подготвя се) за изпита.
5. Защо не ми каза веднага? Досега ..... (помогна).

5 Довършете изреченията по модела, като използвате следните глаголи:

Могел: Ако се беше обадил преди един час, вече **щяхме да сме тръгнали**.

напиша

оправя

изпратя

помогна

спечеля

заспя

1. Ако децата знаеха, че си поканил гости, ... стаята.
2. Ако ми беше казал, че парите ти трябват веднага, вече .....
3. Ако ме беше помолил, вече .....
4. Ако ти беше видял обявата, вече ..... конкурса.
5. Ако вие не вдигате шум, ние вече .....
6. Ако не я бяха извикали по телефона, тя вече ..... писмото.

6 Задайте въпроси към подчертаните думи и изрази:

A.

1. Хан Аспарух е създател на българската държава.
2. Марица е най-дългата река в България.
3. Вихрен е най-високият връх на Пирин.
4. „Шоуго на Слави“ е най-гледаното предаване по БТВ.

B.

1. Цветът на морето е син.
2. Новата преподавателка е усмихната.
3. Плащането на семестриалната вноска е задължително.
4. Банковите служители са любезни.

B.

1. Чадърът е мой.
2. Интересната статия е на професор Иванов.
3. Кафето е на секретарката.
4. Чантите са на студентите.

Г.

1. Панталонът струва 35 лева.
2. Ще ти върна парите след два месеца.
3. Мария заминава на специализация в Испания.
4. Вие ще пътувате удобно.

7 Отговорете отрицателно на въпросите по модела:

Могел: Могел: Търсиш ли някого?

Не, никого не търся.

A.

Звъни ли някой?	Не, ...
Разбираш ли нещо?	Не, ...
Той харесва ли някое момиче?	Не, ...
Срещнахте ли някои колеги?	Не, ...

B.

- Имаш ли някакъв лист хартия?
Искаш ли да играем на някаква игра?
Намери ли някакво цвете?
Запозна ли се с някакви хора?

Г.

B.

Трябва ли ти нечия помощ?	Имаш ли няколко пакетчета захар?
Одобриха ли нечий проект?	Карал ли си някога моторница?
Слуша ли нечий лекции?	Виждала ли си някъде очилата на дядо?
Взе ли нечие палто?	Ще можеш ли някак да оправиш нещата?

8 Трансформирайте изреченията по модела, като замените подчертаните обобщителни местоимения с неопределителни!

Модел: В хотела идват всякакви хора. В хотела идват ли някакви хора?

1. Можеш да запишеш всякаква музика на диск.
2. В магазина продават всякакво вино.
3. Познавам всяка улица в града.
4. Можеш да питаш всякого.
5. Тя би отишла навсякъде с него.

9 Трансформирайте по модела:

A. Модел: Имам по-голям брат. Той преподава философия.
Имам по-голям брат, **който** преподава философия.

1. Това е най-добрата студентка. Тя заминава на специализация.
2. Очаквам паричен превод. Той не е пристигнал.
3. Това е неговото дете. То е на 11 години.
4. Ваня има черна шапка. Тя ѝ стои много добре.
5. Професор Генчев е написал много статии. Те са публикувани в сборници.

B. Модел: Те имат нов колега. Всички говорят за него.
Те имат нов колега, за **кого**то говорят всички.

1. Имам стар приятел. Много го обичам.
2. Мария има възрастен дядо. Тя се грижи за него.
3. Ти имаш брат. Ти се съветваш с него.
4. Студентите имат млад преподавател. Те го уважават.
5. Ваня има вуйчо. Тя ми е разказвала за него.

B. Модел: Ето новата студентка. Нейната студентска книжка не е подписана.
Ето новата студентка, **чия**то студентска книжка не е подписана.

1. Това е Иван. Неговият тест е без грешка.
2. Дойдоха студентите. Техните курсови работи са добри.
3. Запознай се с поета! Неговото стихотворение ти рецитирах вчера.
4. Това е къщата на семейство Петрови. Тяхната дъщеря е на специализация в Испания.

10 Попълнете празните места с необходимите местоимения и наречия:

1. Не мога да намеря такси, ... ми трябва.
2. Покажи ми място, ... да се скрия.
3. Добре, ще направим всичко така, ... искаш.
4. Ще ти дам назаем ..... пари ти трябва.

като

когато

където

когато

11 Свържете правилно двете колонки и ще се получат пословици!
Римата ще Ви помогне в повечето случаи:

Който се учи,

на такова ще легнеш.

Който пее,

на старини робува.

Който на младини пирува,

такова се обадило.

Каквото повикало,

зло не мисли.

На каквото си постелеш,

той ще сполучи.

Разбирате ли?

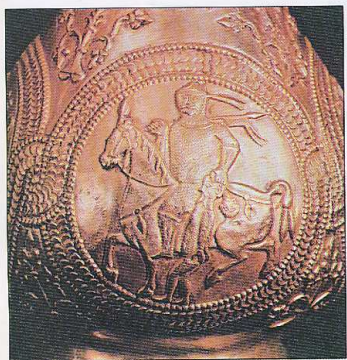
На път за Бразилия

Аз обичам всякаква техника и се възхищавам от нея, но това важи за техниката, която не те поглъща и не уморява човека. А какво става, когато влезеш в самолет? Веднага се чувстваш затворен в някаква клетка. Но пък със самолет всеки може да измени за две деценощия това разстояние, което каравелите на Магелан са изминавали за 6 месеца.

... Вече летяхме над Лисабон, където се чувстваше първият полъх на екзотиката – палмите ни показваха, че бяхме пристигнали накрая на Европа. След 1-часов престой потеглихме за Дакар, Екваториална Африка.

Когато стигнахме, влажната горещина беше още по-непоносима, отколкото в Лисабон. След няколко часа продължихме пътя си към Бразилия. Летяхме с часове, докато най-последно бяхме приближили Рио де Жанейро, забулен в облаци прозрачна мъгла, не виждахме почти нищо. Летището се намираще на някакъв остров в залива. За да се стигнеш до него, трябваше да се проверим между няколко хълма, всичките с голи отвесни скали. Струваше ни се, че крилата на самолета щяха да се закачат в скалите и щяхме да се разбием върху трамваите и автомобилите, които сновяха на 200 м под нас. Най-последно кацнахме на летището в Рио де Жанейро.

(по пътеписа „Юлска зима“, Димитър Димов)

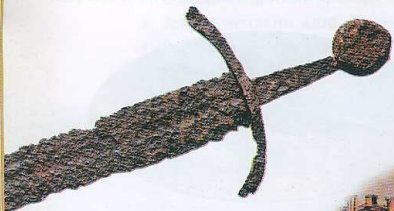
Бях само на няколко крачки зад хан Аспарух, когато той налетя върху ромейската стена, последван от бойците си. Врагът не издържа – липсваше му воля за победа. Но понеже бяха войници по професия – не бих казал, че битката с тях беше лесна. Понеже бяха отчаяни, ромейте се бяха нестройно, но зверски.

Това им трябваше на българите, за да се нажежат. Битката в ромейския стан продължи до пладне.

Като вървах все зад хана, не ми побираше умът как у този изморен от безсънна тревога мъж имаше такава действена сила. Ханът винаги улучваше най-гъстото място в боя. С кратки заповеди ръководеше конницата, която щеше да извоюва историческата победа.

В преките схватки ханът беше загубил шлема си. Докато работеше хладнокръвно с меча, Аспарух не изпусна цялостния развой на сражението, а именно: словените се бяха пеш с леките си копия. Българските конници – мъже и жени – прелитаха от едно кълбо врагове към друго. Участието на жени всяваше ужас у христианите. Макар и обречен на провал, отпорът на ромейте взе многобройни български жертви в битката при Ахелой.

(по романа „Предречено от Пагане“, Вера Мутафчиева)

Запомнете!

врагът не издържа – липсваше му воля за победа
ръководеше конницата, която щеше да извоюва историческата победа
ханът беше загубил шлема си
докато работеше хладнокръвно с меча си, Аспарух не изпусна цялостния развой на сражението

1. Система на българските глаголни времена

А. Акционност – резултативност

Акционни времена	Резултативни времена
Сегашно време <i>пиша</i>	Минало неопределено време (сегашно резултативно) <i>писал съм</i>
Минало свършено време <i>писах</i>	–
Минало несвършено време <i>пишех</i>	Минало предварително време (минало резултативно) <i>бях писал</i>
Бъдеще време <i>ще пиша</i>	Бъдеще предварително време (бъдеще резултативно) <i>ще съм писал</i>
Бъдеще време в миналото <i>щях да пиша</i>	Бъдеще предварително време в миналото (бъдеще резултативно в миналото) <i>щях да съм писал</i>

Сега работя по проекта.

До днес съм работил по проекта.

Той губеше много войници в битката.

В боя Ханът беше загубил шлема си.

Утре ще ти изпратя парите.

Навреме ще съм ти изпратила парите.

Конницата на Аспарух щеше да извоюва победата.

Скоро войската му щеше да е извоювала победата.

Б. Предходност – едновременност – следходност

Предходност	Едновременност	Следходност
Минало свършено време <i>Вчера прочетох статията.</i>	Сегашно време <i>Сега чета статията.</i>	Бъдеще време <i>Утре ще прочета статията.</i>
	Минало несвършено време <i>Четях с интерес статията, когато ти влезе.</i>	Бъдеще време в миналото <i>Щях да прочета статията още вчера.</i>
	Минало неопределено време <i>Чел съм тази статия.</i>	Бъдеще предварително време <i>Ще съм я прочел, докато ти дойдеш.</i>
	Минало предварително време <i>Когато ти дойде, бях прочел статията.</i>	Бъдеще предварително време в миналото <i>Щях да съм прочел статията, преди той да дойде.</i>

В. Ориентация спрямо момента на говорене

Сегашен момент	Минал момент
Сегашно време <i>Той отваря вратата.</i>	Минало свършено време Минало несвършено време <i>Той отвори вратата.</i> <i>В момента отваряше вратата.</i>
Бъдеще време <i>Ще дойдем веднага.</i>	Бъдеще време в миналото <i>Щяхме да дойдем навреме.</i>
Минало неопределено време <i>Ходили са на Витоша и са уморени.</i>	Минало предварително време <i>Бяха ходили в Гърция миналата година.</i>
Бъдеще предварително време <i>Ще е платил, преди да изтече срокът.</i>	Бъдеще предварително време в миналото <i>Щеше да е платил, ако беше получил пари.</i>

Упражнения

1 Попълнете празните места по модела, като употребите глаголите в минало неопределено време:

Модел: Сега имам две издадени книги. **Писал си** ги през последните пет години.

поливам   **планирам**   **спортувам**   **направля**   **подготвям се**

- Тази събота заминаваме за Алпите. Ние ..... това пътуване от началото на годината.
- Ани изглежда в много добра форма. Тя ..... редовно ..... напоследък.
- Козунакът им харесва. Баба го ..... специално за тях.
- Цветята в градината цъфтят. Аз ..... ги ..... всеки ден.
- Студентите се представят много добре на изпита. Те ..... цяла година.

2 Попълнете празните места по модела, като използвате минало несвършено и минало предварително време на глаголите:

работа – свърша   **вали – спра**   **карам – продам**   **обличам се – приготвям се**
нося – купя

Модел: Когато сутринта звънна телефонът, аз още **спях**. Не се **бях събудил** още.

- Вчера в шест часа ти ..... Не ..... още.
- Когато тя се прибра, дъждът ..... Не ..... още.
- Миналото лято той ..... колата. Не я ..... още.
- Като студент аз ..... очила. Не си ..... лещи още.
- Като дойдохме, вие ..... Не ..... още.

3 Довършете изреченията, като използвате свършен вид на глаголите в бъдеще предварително време:

Модел: Днес следобед **ще пазарувам**. До вечерта **ще съм напазарувал**.

- Сега ще чистиш къщата. До един час ...
- Тази вечер ще уча стихотворението. До утре ...
- Тази седмица ще пиша статията. До понеделник ...
- Този месец ще се подготвяте за теста. До края на месеца ...
- Това лято те ще строят къща. До зимата ...

чистя – изчистя,
уча – науча,
пиша – напиша,
подготвям – подготвя,
строя – построя.

4 Довършете изреченията по модела, като използвате бъдеще предварително време в миналото.

Модел: Нали щяхме да **свършим** работата до обед?
Ако не бяхме почивали дъгто, досега **щяхме да сме свършили**.

- Нали щяхте да заминавате?
Ако бяхме получили виза, досега ...
- Нали тя щеше да завършва тази година?
Ако не я бяха скъсали на държавния изпит, ...
- Нали той щеше да поправи телевизора?
Ако не беше спрял тока, той ...
- Нали ти щеше да изведеш кучето на разходка?
Ако не беше завялял дъжд, ...
- Нали щяха да си купят нова музикална уредба?
Ако не бяха похарчили парите, досега ...

5 Поставете глаголите в подходящото глаголно време: сегашно, минало неопределено, минало несвършено, и минало предварително време:

Модел: Сега **подготвям** документите.
Вече **съм подготвил** документите. Всичко е наред.
Когато ти **дойде**, аз още **подготвях** документите.
Когато **дойде** моят ред, аз вече **бях подготвил** документите.

- A.** В момента аз ..... плодова салата.
Вече ..... плодова салата. Зная как се прави.
Когато ти се обади, аз още я .....
Когато гостите **дойдоха**, аз вече я .....
- B.** Сега Ани ..... като преводачка.
Вече ..... като преводачка. Има опит.
Когато се омъжи, тя още ..... като преводачка.
Когато ѝ предложиха да замине на специализация, тя вече ..... като преводачка.
- B.** В момента детето ..... на пиано.
То вече ..... на пиано. Не му е за първи път.
Когато брат му влезе, то още ..... на пиано.
Когато участва в концерта, то вече ..... на пиано от една година.
- Г.** Тази година студентите ..... футбол.
Те вече ..... футбол. Имат опит.
През ваканцията те още ..... футбол.
Когато играха в състезанието, те вече ..... футбол от два семестъра.

6 Поставете глаголите в подходящото глаголно време, изразяващо следходност: бъдеще, бъдеще време в миналото, бъдеще предварително и бъдеще предварително в миналото:

Модел: Утре **ще замина**.
Щях да замина още вчера, когато те срещнах.
Докато ти **дойдеш**, аз вече **ще съм заминал**.
Щях да съм заминал още преди Великден, ако бях намерил билет за рейса.

- A.** В събота те ..... стените.
..... ги ..... още миналата седмица, когато купих боя и четки.
Докато се **върнат** децата, те вече ..... ги .....
..... ги ..... още преди месец, ако не беше влажно.
- B.** През лятото ние ..... учебника.
..... го ..... още преди месец, но не ни стигна времето.
Докато пристигнат новите студенти, ние ..... го .....
..... го ..... миналата година, ако го бяхме подготвили.
- B.** През ваканцията той ..... на море.
..... още когато получи стипендия.
Докато ти се колебаеш, той .....
..... още миналата седмица, ако нямаше още изпити.
- Г.** Днес след работа ..... нова чанта.
..... я ..... още веднага, като я видях.
Докато ти **дойдеш** да ме вземеш, аз вече ..... я .....
..... я ..... още вчера, ако имах пари.

7 Попълнете празните места с глаголи в минало неопределено, сегашно, бъдеще и бъдеще предварително време:

Всички **сме се събрали** у Ваня. През деня всеки ..... (*съм*) на упражнения или на лекции.
Петър ..... (*идвам*) последен. .... (*нося*) напитки и продукти. Всеки ..... (*захващам се*) за работа: заедно ..... (*беля*) картофи, ... (*режа*) салати и колбаси, ... (*пържа*).
Скоро вечерята е готова. .... (*сядам*) около масата. Сега е време да ..... (*планирам*) ваканцията. .... (*заминавам*) веднага след сесията за Иракли. .... (*легна*) вече на плажа, докато другите колеги са още на изпити.

8 Предайте същия текст като разказ на Ваня на следващия ден!
Направете съответните трансформации на глаголните времена:

Модел: Всички **се бяхме събрали** у нас...

- 9 Съставете разказ по картинките (от 100 думи), като употребите следните глаголи в сегашно време: *виждам, пиша, казвам, показвам, подавам, меря, преглеждам, давам, възкликвам.*

- 10 Трансформирайте текста в минал план:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- 11 Има ли грешки в употребата на глаголите времена? Поправете ги и предайте текста в сегашно историческо време:

През VII век Аспаруховите българи *бяха нападнали* все по често земите на юг от река Дунав. През 680 г. византийският император *щеше да поведе* голям военен поход срещу тях. Българите *побеждаваха* ромеите. Хан Аспарух *продължи* на юг към Стара планина и Тракия. През 681 г. Византия *беше* сключила мир с българите, като *ще се е задължила* да им плаща данък.

Разбирате ли?

Хан Аспарух – победител

Хан Аспарух още не беше свалил плетената ризница, целият беше в засъхнала пот и прах и говореше на своя нов съвет, в който освен българските боили имаше и словенски старейшини.

- След като утре откънем – обясняваше им ханът – дружините ми ще се отправят към ония твърдини, където все още има ромейска войска.
- Може вече и да я няма! – отбеляза княз Славун.
- Ако бъде там, ще я очистим – каза сурово ханът. След днешния ден не бива да остане ни един ромей на земята ни. Такъв е законът на победата!
- А ние? – попита старият княз.
- Вие потегляте с моята войска!
- Не подобава на годините ми да ти целуна ръка, ювиги... – каза старият княз Славун.
- А бих искал...

И най-видният от славянските князе се изгуби в тъмнината.

Бяхме сами с хана, както някога. Усетих как Аспарух се отпусна, освободен да бъде вожд поне в момента.

– Свърши се! – промълви той с неизмерима умора. И най-неочаквано той се засмя: – По-скоро, започва се... – опроверга себе си ханът. – Трудно е да постигнеш, сто пъти по-трудно е да отстоиш постигнатото!

(по романа „Предречено от Пагане“, Вера Мутафчиева)

Шибил, страшният хайдутин, когото търсеха под дърво и камък, слизаше от планината и отиваше да се предаде. Тая вест щеше да се разчуе навсякъде, кой щеше да я повярва! Шибил малко се грижеше за това. Той бързаше и мислеше за друго.

Мислеше как преди месец-два, от високите върхове на Сините камъни, той видя, че долу по пътя идат жени. Не беше в хайдушките правила да се задяват жени, нито имаше място за жени в сърцето на хайдутина. Но Шибил беше погазил много закони и не знаеше вече кое е грях и кое не. Той стана и хайдутите тръгнаха след него.

Слязоха долу, минаха през гората, която още не беше се раззеленила, и излязоха на пътя. Жените се показаха и щом ги видяха, започнаха да бягат, после паднаха на земята и заплакаха.

Хайдутите дори не ги погледнаха. Тяхното внимание беше другаде: една жена стоеше на пътя, млада, хубава.

Шибил пристъпи по-напред, а момата го гледаше спокойно и право в очите.

– Брей, не ви ли е срам, какво искате от едни жени!

Шибил я измери с очи. Какво бяло лице! И тънка в кръста. Какъв кураж! Очите му блеснаха весело, наду го смях. Но по-рано преди него момата беше се разсмяла с глас. Лицето ѝ светна, стана по-хубава и сега можеше да се види, че очите ѝ са сини. Шибил я гледаше учуден: какъв ще е тоя дявол!

(откъс по разказа „Шибил“, Йордан Йовков)

Люцкан

Празникът – това е най-доходният ден за Люцкан. Отрано той е на мястото си. Преди още да се почнат разходките по шосето, всички непременно минават по големия мост накрая на града, наречен „Мостът на въздишките“. Люцкан е тук с прегъпнена табла цветя. Всички се спират при него да си купят някое цвете. Какво ще бъде то – ще реши само Люцкан, след като е обяснил всекиму какво говорят цветята.

Целият град почти вече е тук. Слънцето се докосва до върховете на овошките в лозята и скоро ще залезе, поляните възхитително се зеленят. Напред и назад по шосето се движат огромни групи. Последна по шосето се появява Цветана. Тя върви сама насреща на безбройното множество, което вече се връща, и макар че хиляди очи се взират в нея, тя не вижда никого.

С дълбок поклон, цял усмихнат и гологлав, Люцкан спира госпожицата и рови из цветята... Подава ѝ красива алена роза и нещо ѝ говори тихичко...

А слънцето отдавна е заседнало върху западения запад и над полето припада здрач.

(откъс по разказа „Последна радост“, Йордан Йовков)

Запомнете!

Мислеше как преди месец-два, от високите върхове на Сините камъни, той видя, че долу по пътя идат жени.

Но Шибил беше погазил много закони и не знаеше вече кое е грях и кое не е.

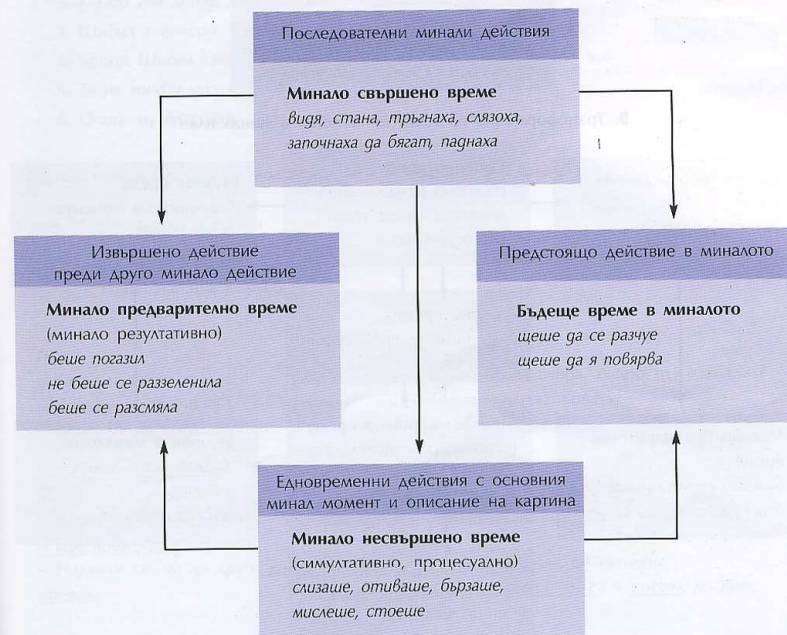
Лицето ѝ светна, стана по-хубава и сега можеше да се види, че очите ѝ са сини.

Всички се спират при него да си купят някое цвете. Какво ще бъде то – ще реши само Люцкан, след като е обяснил всекиму какво говорят цветята.

Граматика

I. Съвместна употреба на глаголните времена в българския език

A. Разказ в минал план

Б. Разказ в сегашен план – „репортажно сегашно време“

В. Трансформация на текст от сегашен в минал план

Стефан бързо *приготвя/приготви* нещата си и *излиза/излезе*. Пред младежкия клуб той *съглежда/съгледа* отдалече Мартин, който *е застанал/беше застанал* пред едно табло и го *чака/чакаше*. На поспаната с пясък площадка *стоят/стояха* два оседлани коня, с които *ще тръгнат/щяха да тръгнат* за града. В това време *се чува/се чу* шум от мотор и след малко пред клуба *спира/спря* младеж с мотоциклет.

(откъс от романа „Село Борово“, Крум Велков)

Упражнения

1 Попълнете празните места с форми на глаголите в минало несвършено време:

Модел: От високите върхове на Сините камъни Шибил видях, че по пътя идваха жени.

1. След като той стана, другите хайдути ..... след него.
2. Когато той дойде долу, жените .....
3. Шибил я измери с очи, а тя ..... изправена.
4. Когато Шибил слезе на пътя, момата ..... спокойна.
5. Тя не изгуби кураж, а той я ..... учуден.
6. Очите му блеснаха, а тя ..... с глас

2 Съставте диалози по моделите, като използвате следните глаголи и изрази:

- Модел: 1. Чета/прочета роман
2. Шия/ушия пердета
3. Поправям/поправа лампата
4. Пиша/напиша доклад.

А.

- Какво правиш сега?
– Превеждам статията.
– Значи не си я превел още.

Б.

- Какво прави вчера, когато ти се обадох?
– Превеждах статията.
– Значи не я беше превел предния ден?

В.

- Какво ще правиш утре?
– Ще превеждам статията.
– Надявам се, че до друг ден ще си я превел.

Г.

- Какво щеше да правиш вчера, когато той се обади?
– Щях да превеждам статията.
– Сигурно щеше да си я превел до днес.

3 Разкрийте скобите, като употребите глаголните форми в бъдеще време в миналото:

Модел: Шибил гледаше учудено девойката. След миг той **щеше да се засмее**.

- Шибил слизаше от планината. Скоро той ..... (се предам).
- Хайдутинът видя жените на пътя. След малко той ..... (сляза) при тях.
- Жените го видяха. Само след миг те ..... (побягна).
- Тя стоеше спокойно на пътя. В следващия момент тя ..... (погледна) Шибил право в очите.
- Шибил я измери с очи. Само след миг очите му ..... (блесна).
- Момата го погледна. В следващия миг тя ..... (се разсмея) с глас.

4 Попълнете празните места с форми на глаголите в минало предварително време:

Модел: Люцкан беше на моста. Той **беше застанал** там още преди времето за разходка.

реша

заляза

обясня

препълня

се събера

се поклоня

- Люцкан носеше табла с цветя. Той я ..... за празника.
- Хората се спираха при него за цвете. Още отпреди той ..... какво ще бъде цветето.
- Той избра цвете за всекиго. Преди това той ..... значенията на цветята.
- На шосето се появи Цветана. Вече почти целия град ..... тук.
- Люцкан ѝ подаде алена роза. Преди това той ѝ .....
- Над шосето припадна здрач. Слънцето вече .....

5 Попълните празните места в репортажа, като употребите глаголите в минало неопределено, сегашно и бъдеще време:

нося

звуча

пея

свиря

възпроизвеждам

Честване на 130-годишнината от Априлското въстание

Днес ..... честването на 130-годишнината от Априлското въстание в град Копривница с общо хоро на площада.

Президентът на републиката ..... реч и заедно с другите официал-

ни гости ..... ремонтiranата къща-музей на Тодор Каблешков – един от героите на въстанието.

В момента професионални артисти и ученици ..... началото на въстанието – лукването на първата пушка на моста, завладяването на конака и написването на кървавото писмо. Те ..... въстанически униформи и оръжия. По улиците на града и по поляните извън него ..... българска народна музика. На специално построени естради ..... и ..... известни певци и музиканти.

Вечерта ..... празнична заря в памет на загиналите въстаници за свободата на родината.

започва

гържа

посетя

има

6 Предайте текста на репортажа в минал план, като трансформирате глаголите в минало предварително, минало свършено, минало несвършено и бъдеще време в миналото:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

7 Напишете репортаж в сегашен план за посрещането на Дженифър Лопес на летище София, като използвате глаголи в:

Минало неопределено
време

Самолетът е кацнал...
Посрещачите са се събрали...

Сегашно време

Певицата излиза,
усмихва се, казва...

Бъдеще време

Тя ще се качи в колата...
Ще отседне в хотел...

8 Трансформирайте репортажа в минал план, като използвате съответно:

Минало предварително време	Минало свършено и минало несвършено време	Бъдеще време в миналото
Самолетът беше кацнал... Посрещачите се бяха събрали...	Певицата излезе, усмихна се, каза	Тя щеше да се качи в колата... Щеше да отседне в хотел...

9 Трансформация на глаголните времена в диалогична реч.

Пряка реч

Сегашно време
Бъдеще време
Минало неопределено време
Минало свършено време

Непряка реч

Сегашно време
Бъдеще време
Минало неопределено време
Минало неопределено време

10 Трансформирайте текста в минал план и непряка реч:

Борис се връща вкъщи към 5 часа следобед. Носи със себе си костюма от химическо чистене. Има много работа – на другия ден той и няколко колеги ще заминат на конференция. А не е приготвил куфара си, не всичките му дрехи са изгладени, а някои още не е изпрал. Безпокои се, че времето няма да му стигне. А и съквартирантът му го няма.

В този момент се чука на вратата. Кой ли може да бъде?

– Влез, отключено е! О, Стефане, заповядай!

Борис се радва на идването му. Ще му помогне да се приготви по-бързо.

– Борисе, какви са тези дрехи, куфари? Да не заминаваш?

– Нали ти казах, че конференцията е след два дни.

– О, забравих! Но както виждам, ти не си готов!

– Да, не можах да се организирам. Съобщиха ми в последния момент, че мога да замина.

– Разбирам всичко. Бих ли могъл да направя нещо за тебе?

– Да, Стефане, моля те, помогни ми!

– Добре, веднага ще започна... Сигурно Боряна ще те изпрати на гарата?

– Обеща ми, че ще дойде на гарата един час по-рано. А ти ела у нас, че багажът ми ще бъде тежък.

– Успокой се! Хайде да не се бавим повече! Подай ми куфара, а ти приготви дрехите и книгите си!

Образец: Борис се върна вкъщи към 5 часа следобед ...

.....
 .....
 .....

.....
 .....
 .....
 .....
 .....
 .....
 .....
 .....
 .....
 .....
 .....

Разбирате ли?

Шибил гледаше усмихнат момичето:

– Та ти си Рада! Как те е пуснал баща ти така пременена, и с алтъни. Аз ще ги взема!

– Бре, ще ги вземеш! Я да ми дадеш още, че са ми малко! Я виж как ти се е скъсала ръкавът. Чакай, аз ще го зашия! ...

– Слушай – продължаваше Рада, – да се ожениш, че да има кой да те кърпи.

– Да се ожени – каза Шибил, – ама момите не ме искат.

– Ба, ще те искат. Такъв ерген!

– Е, хайде, вземи ме ти!

– Кой? Аз ли? През дол бяга, цървул стяга, що е то? – Хайдутин. Не, не ми трябва.

Хайдутин не искам.

Шибил се намръщи... Рада бързо рече да се поправи:

– Може, може ... Трябва само да питаш Велико кехая, баща ми.

(по „Шибил“, Йордан Йовков)